

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra Teologických věd

Diplomová práce

ETICKÉ ASPEKTY BEZDOMOVECTVÍ Důstojnost života a umírání z pohledu osob bez přístřeší

Vedoucí práce: Mgr. Tomáš Veber, Th.D.

Autor práce: Bc. Jana Tampírová

Studijní obor: Etika v sociální práci

Forma studia: Kombinované studium

Ročník: 3.

2014

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že, v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě (v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Teologickou fakultou) elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Datum: 07. 03. 2014

.....

Bc. Jana Tampírová

Poděkování

Děkuji vedoucímu diplomové práce Mgr. Tomáši Vebrovi, Th.D., za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

Dále děkuji váženému pánovi PhDr. Romanu Míčkovi, Th.D., za spolupráci a vedené konzultace.

Bc. Jana Tampírová

Obsah

ÚVOD	6
1 Problematika bezdomovectví	9
1.1 Pojem bezdomovectví.....	10
1.2 Příčiny bezdomovectví	13
1.3 Specifika subkultury bezdomovců.....	15
1.4 Osoby bez přístřeší v Českých Budějovicích	16
1.5 Organizace v ČB zabývající se problematikou osob bez přístřeší.....	17
2 Život člověka na ulici	21
2.1 Život dle ročních období.....	21
2.2 Bydlení.....	22
2.3 Zdravotní systém, zvýšené riziko předčasného úmrtí bezdomovců	23
2.4 Problematika zaměstnanosti osob bez přístřeší	26
2.5 Zdroje obživy.....	28
3 Otázky hodnot	29
3.1 Etické hodnoty	29
3.2 Psychologické hodnoty	30
3.3 Hodnoty osob bez přístřeší	31
4 Otázky smyslu a důstojnosti života	34
4.1 Smysl života.....	34
4.2 Smysl a přínos života na ulici	34
4.3 Důstojný život z pohledu osoby bez přístřeší	36
4.4 Důstojnost člověka.....	38
5 Etický rozměr umírání a smrti.....	39
5.1 Důstojné umírání	43
5.2 Umírání osob bez přístřeší v posledních letech	45
5.3 Dobrovolné rozhodnutí pro smrt	47
6 Pohřby bezdomovců	51
6.1 Zacházení s tělem po smrti	52
6.2 Financování pohřbů za zemřelé bezdomovce.....	54
6.3 Mše za zemřelé bezdomovce	54
7 Vymezení bezdomovectví vůči společnosti	55

7.1	Postoje společnosti vůči osobám bez přístřeší.....	55
7.2	Důsledky bezdomovectví pro společnost	57
7.3	Podpora osob bez přístřeší nebo demotivace.....	57
7.4	Otázky viny, aneb kdo je za fenomén bezdomovectví zodpovědný.....	59
	Závěr	63
	Seznam literatury	66
	Seznam příloh	70
	Abstrakt.....	99
	Abstract	100

ÚVOD

Bezdomovectví je celospolečenský problém, který je ovlivněn řadou aspektů. Dotýká se celé společnosti, pomáhajících organizací a ovlivňuje životy samotných osob bez přístřeší, jejichž počet v posledních letech vzrůstá. Na tuto problematiku je nutné nahlížet jako na multifaktoriální jev, kterým je důležité se zabývat, nejen z hlediska ekonomického, sociálního, ale především etického, neboť pokud má být pomoc těmto osobám účinná, měl by se více brát zřetel na reflexi postojů osob bez přístřeší k dané problematice. A na toto nám mohou odpovědět hlavně samotné osoby bez přístřeší, jak to cítí a prožívají při svém každodenním životě.

V této práci se budeme zabývat etickým rozměrem života a umírání člověka na ulici, zda je z pohledu etiky ospravedlnitelné, že si člověk sám rozhodne, jaký vede život, jaké vztahy jsou mezi rozhodováním a odpovědností žití na ulici, ať už k samotné osobě bez přístřeší, tak i ke společnosti, přičemž bude zjišťováno, jaké postoje budou zaujímat tito lidé k otázkám smysluplnosti a důstojnosti svého života, zdravotní péče, hodnot, pomoci a svépomoci, smrti a umírání na ulici. Tuto oblast jsem si zvolila proto, že se s osobami bez přístřeší setkávám při svém zaměstnání terénní sociální pracovnice v Českých Budějovicích a mnohé otázky jsou mi při běžném kontaktu s těmito osobami i přesto nezodpovězeny.

Cílem práce je analyzovat, jak osoby bez přístřeší v Českých Budějovicích vnímají smysluplnost života a vlastní smrtelnost v rámci svého hodnotového systému a zdali přičítají odpovědnost za svou situaci sobě samým, druhým, případně státu.

Výzkumné otázky se budou týkat oblastí, které nám mohou napomoci ke zjištění, zda je: Lidská důstojnost automatickou součástí lidské existence; svoboda člověka disponovat s vlastním životem; z pohledu osob bez přístřeší umírání na ulici důstojné; možno přiznat člověku právo zemřít kdy chce a jak chce; za svůj život odpovědná pouze osoba bez přístřeší; vzájemná interakce mezi státem a osobami bez přístřeší, respektive do jaké míry přispívá společnost k tomu, že člověk ztrácí vůli žít.

Cílovou skupinou jsou osoby bez přístřeší v Českých Budějovicích, tzn. osoby žijící na ulici, v různých příbytcích, buňkách, garážích, chatkách - vyjma ubytoven. Bylo osloveno 15 respondentů oproti původním 100 respondentům. Počet osob byl zúžen pouze na výše zmíněnou cílovou skupinu osob bez přístřeší z důvodu předpokládané rozdílnosti odpovědí oproti osobám bez domova žijícím na ubytovnách. Je pravděpodobné, že osoby žijící výhradně na ulici budou vnímat otázky smyslu života, jejich smrtelnosti, hodnot a postojů jinak, než ti na ubytovnách.

Pro zpracování výzkumu jsem použila postup kvalitativní metodologie, přičemž jsem s ohledem na cílovou skupinu zvolila jako nejvhodnější techniku kategorizovaný rozhovor. Dotazovanými byly osoby bez přístřeší ve věku od 18 let výše. Bylo osloveno 15 osob bez přístřeší, jak ženy, tak i muži. Respondenti byli tázáni na 40 otázek, týkajících se vnímání jejich života a umírání na ulici. Výzkum jsem prováděla na území města České Budějovice. Sběr dat pomocí rozhovoru probíhal průběžně v měsících listopad – leden.

První kapitola popisuje problematiku bezdomovectví, pojednává o příčinách bezdomovectví, výskytu těchto osob na území města České Budějovice, dále o organizacích, které jsou zaměřené na pomoc těmto osobám. Jsou zde také zkoumány vztahy mezi osobami bez přístřeší, jejich účelovost sdružování se.

Druhá kapitola se zaměřuje na oblast bydlení, zdravotní péče, včetně toho, jaký postoj mají osoby bez přístřeší ke zdravotní péči, dále na oblast zaměstnávání osob bez přístřeší, spojenou s otázkami, zda mají tyto osoby zájem pracovat.

Třetí kapitola se zabývá společenskými hodnotami a hodnotami osob bez přístřeší, zkoumá, zdali dochází ke konfliktu hodnot jedné i druhé skupiny a v souvislosti s tím i k rozdílnému vnímání světa. Poukazuje také přání osob bez přístřeší a nastíní, jak se hodnoty těchto osob po příchodu na ulici mění.

Čtvrtá kapitola je věnována otázkám smysluplnosti a důstojnosti života na ulici. Pohlíží především na život těchto lidí a na jejich vlastní pohled na důstojný život a dále je věnována otázkám, zdali je život na ulici v některých ohledech pro tyto občany přínosný.

Pátá kapitola se zabývá oblastí smrti a umíráním osob bez přístřeší, jaký postoj zaujímají k umírání na ulici tyto lidé. Také, zda páchají osoby bez přístřeší dlouhou pomalou smrt, když nechtějí pomoci ani v období velkých mrazů, a nakolik vnímají tyto

osoby svobodu disponovat vlastním životem, zdali je možno přiznat člověku právo zemřít, kdy chce a jak chce, zdali je lidská důstojnost automatickou součástí lidské existence. Nakolik vnímají samotné osoby bez přístřeší žítí na ulici, či dokonce umírání na ulici za důstojné, zdali vnímají odpovědnost za způsob života, kterým tito lidé žijí. Do jaké míry přispívá společnost k tomu, že člověk ztrácí vůli žít.

Šestá kapitola pojednává o zacházení s tělem po smrti zemřelé osoby, o důstojném rozloučení se s touto osobou. Poukazuje na to, jak vnímají smrt samotné osoby bez přístřeší, a zabývá se problematikou důstojnosti umírání. V neposlední řadě se zabývá tzv. Mší za zemřelé bezdomovce.

Sedmá kapitola zkoumá, jaké jsou vztahy mezi bezdomovectvím a společností, kdo nese v očích respondentů odpovědnost za jejich situaci. V neposlední řadě se výzkum týká také otázky, jak mohou samotné osoby bez přístřeší zlepšit svou situaci a co by pro zlepšení jejich situace mohl nebo měl udělat stát.

Parafrázovanými a citovanými proudy pro tuto práci byly publikace: *Bezdomovectví v kontextu ambulantních sociálních služeb* od autorů Jakuba Marka, Aleše Strnada a Lucie Hotovcové, kteří se ve své knize zabývají problematikou bezdomovectví,¹ dále publikace Miroslava Bartáka, který popisuje, jak je ovlivňován zdravotní stav bezdomovců v souvislosti s jejich způsobem života.² Zdravotním stavem bezdomovců se také zabývá Danuše Šupková a kolektiv autorů.³ Co se týká oblasti umírání a smrti, čerpala jsem převážně ze zdrojů Karla Skalického⁴ a Jeana Améryho.⁵ Za přínosnou publikací také považuji knihu, jejímž autorem je Alfred Längle, který v knize pojednává o smyslu života.⁶

---

¹ MAREK, J., STRNAD, A., HOTOVCOVÁ, L. *Bezdomovectví v kontextu ambulantních sociálních služeb*, Praha: Portál, 2012. vyd. 1., 2233. publikace, 176 s. ISBN 978-80-262-0090-1.

² BARTÁK, M. *Zdravotní stav bezdomovců v ČR a jeho determinanty I. Bezdomovectví v zrcadle veřejné politiky*. 1. vyd., Kostelec nad Černými lesy: Institut zdravotní politiky a ekonomiky, 2004. 102. s. ISSN 1213-8096.

³ ŠUPKOVÁ, D. a kol. *Zdravotní péče o bezdomovce v ČR*, Praha: Grada Publishing, 2007. 62 s. ISBN 978-80-247-2245-0.

⁴ SKALICKÝ, K. *Blochova filosofie naděje*, 1. vyd., Praha: Ježek, 1995, 64 s. ISBN 80-901625-8-4.

⁵ AMÉRY, J. *Vztáhnout na sebe ruku*, 1. vyd., Praha: Prostor, 2010, publ. 326., 192 s. ISBN 978-80-7260-230-8.

⁶ LÄNGLE, A. *Smysluplně žít. Aplikovaná existenciální analýza*. Brno: Cesta, 2002. 79 s. ISBN 80-7295-037-1.

1 Problematika bezdomovectví

O bezdomovectví se v České republice hovoří především v souvislosti se změnou politického režimu po roce 1989. Minulý režim nedovoloval, aby se zde oficiálně vyskytovali osoby bez přístřeší, neboť každý člověk musel pracovat a někam formálně patřit, jinak by člověku hrozilo trestní stíhání za příživnictví.⁷

Bezdomovectví se u nás týká převážně jednotlivců, to je odlišné oproti jiným vyspělým zemím, kde se tento fenomén týká i bezdomovectví rodin. Z etymologického hlediska lze rozdělit onačení bezdomovec na slova „doma“ a „bez.“⁸

Bezdomovectví se v určitých podobách vyskytovalo ve všech historických obdobích. Dříve si většina lidí pod pojmem domov představovala rodinné prostředí a za bezdomovce byli považováni ti, kdo obývali laciné ubytovny nebo svobodárny. Říkalo se jim bezdomovci, protože žili sami a málokdy se vídali se svou rodinou nebo příbuznými.⁹

V právní terminologii byla takto označovaná osoba bez státní příslušnosti a domovského práva. V průběhu posledních dvou nebo tří desítek let se situace změnila. Stále totiž přibývá lidí, kteří žijí osaměle z vlastního svobodného rozhodnutí. Pojem bezdomovec se přenesl kategorii těch, kteří nemají kde spát a dočasné útočiště nacházejí v charitativních a sociálních organizacích. Ti, kteří nevyužívají těchto organizací, přespávají na ulici, v parcích, na nádražích nebo ve zchátralých, opuštěných budovách.¹⁰

V současné době se tedy pojem bezdomovectví vztahuje na kategorie osob, které nemají střechu nad hlavou (osoby přespávající na ulici, pod mosty, apod.), pak se tedy jedná o osoby bez přístřeší, dále na osoby bez domova (přechodné ubytovny, azylové

---

⁷ Srov. PRŮDKOVÁ, T., NOVOTNÝ, P. *Bezdomovectví*, s. 9.

⁸ Srov. BARTÁK, M. *Zdravotní stav bezdomovců a jeho determinanty I. Bezdomovectví v zrcadle veřejné politiky*, s. 13.

⁹ Srov. RHEINHEIMER, M. *Chudáci, žebráci a vaganti*, s. 116.

¹⁰ Srov. MAREK, J., STRNAD, A., HOTOVCOVÁ, L. *Bezdomovectví v kontextu ambulantních sociálních služeb*, s. 13.

domy, noclehárny) a třetí skupinou jsou lidé žijící v nejistých podmínkách (přechodné podnájemy, squoty, bydlení u známých, hrozba vystěhování, apod.).¹¹

1.1 Pojem bezdomovectví

Bezdomovec je člověk, kterého z různých důvodů postihlo společenské vyloučení a ztráta bydlení. Osobou bez domova či přístřeší se může stát prakticky kdokoli, nezáleží na věku, pohlaví, státní příslušnosti, náboženském vyznání, ani na tom, z jakých poměrů člověk pochází. Ztráta domova je však více než ztráta střechy nad hlavou.¹²

Co se týká věku, většina osob bez přístřeší je v produktivním věku, tj. přibližně mezi 20. – 64. rokem.¹³ Jak již bylo naznačeno výše, jedná se převážně o osoby, které se nedokázaly přizpůsobit politicko-ekonomické transformaci v devadesátých letech.¹⁴ Na ulici setrvávají ale také mladí lidé, kteří se orientují na vrstevnickou skupinu, mnohdy nechtějí řešit svou budoucnost, a jejich nejvyšší hodnotou je svoboda.¹⁵ U starších bezdomovců není pobyt na ulici již v tolika případech volbou, ale spíše neschopností vrátit se do běžného života. Z našeho výzkumu vyplývá, že respondenti jsou jak ženy, tak i muži ve věku: Pět žen ve věku (24, 26, 31, 53, 57 let), deset mužů ve věku (35, 38, 40, 48, 51, 51, 52, 54, 54, 58).¹⁶

Odborné literatury pojednávají o schopnostech bezdomovců, které bývají snižené, chybí jim základní kompetence, které jsou nezbytným předpokladem k přijatelné sociální adaptaci, ale hlavně jim chybí vytrvalost. Přijatelnější způsob života je pro ně příliš náročným úkolem, který nezvládnou.

---

¹¹Srov. BARTÁK, M. *Zdravotní stav bezdomovců a jeho determinanty I. Bezdomovectví v zrcadle veřejné politiky*, s. 14.

¹²Srov. PRŮDKOVÁ, T., NOVOTNÝ, P. *Bezdomovectví*, s. 10-11.

¹³Srov. BARTÁK, M. *Zdravotní stav bezdomovců a jeho determinanty I. Bezdomovectví v zrcadle veřejné politiky*, s. 37.

¹⁴Srov. PRŮDKOVÁ, T., NOVOTNÝ, P. *Bezdomovectví*, s. 17.

¹⁵ Srov. MAREK, J., STRNAD, A., HOTOVCOVÁ, L. *Bezdomovectví v kontextu ambulantních sociálních služeb*, s. 92.

¹⁶ Příloha č. I, věk respondentů, pohlaví.

Dispozičním faktorem jsou i odlišné sociální zkušenosti (dlouhodobé vězení, ústavní výchova nebo léčba). Pobyt v institucích eliminuje běžné strategie chování a podporuje rozvoj nových, které jsou v běžném prostředí nefunkční.¹⁷

Člověk je nepominutelnou součástí společnosti a jen v ní se může plně rozvíjet. Lidé bez přístřeší se bez dostatku podnětů těžko mohou plně rozvíjet. Někteří z nich si však dobrovolně volí pozici samotáře.¹⁸

Identita bezdomovců je typická přijetím negativního obrazu sebe sama a rezignací na změnu. Tito lidé mají většinou velmi nízké sebevědomí, postupem času ztrácí motivaci a s ní spojenou i aktivizaci sebe sama.¹⁹

Příčinou snížení jejich schopností mohou být nedostatky vrozených dispozic i získaná postižení. Může jít například o mentální retardaci, změny osobnosti nebo demenci v důsledku dlouholetého abúzu alkoholu a drog. Vazby mezi bezdomovci a veřejností bývají značně omezené. Tito lidé bez přístřeší se spíše začleňují do komunit jim podobným. Jejich sdružování je obvykle účelové, vytvářejí jakési subkultury. Vztahy v těchto skupinách však bývají povrchní, situační a jsou dány podobností role a statutu, je v nich zřejmá nedůvěra a nejistota.²⁰

To, že vztahy mezi samotnými bezdomovci bývají povrchní, dokazují i výsledky výzkumu, kdy na otázku, zda ví o tom, že by docházelo ke krádežím mezi nimi a z jakého důvodu se to děje, všech 15 odpovědělo, že to je přece známá věc, o které se všeobecně ví. Jako důvody uváděli, že věci odcizují hlavně ti bezdomovci, kteří nejsou schopni se sami o sebe postarat. Krádeže se dle jejich slov uskutečňují tehdy, když je člověk opilý a nemůže se bránit, dále z prohnanosti. Respondenti se také domnívají, že krádež je nejjednodušší způsob, jak něco získat, někteří z nich se řídí heslem, že „*co je tvoje, to je i moje*“, ale naopak to již tak dobře nefunguje, dále zaznívali takové reakce, že impulsem může být lenost a neochota získat určitou věc například od Charity.

---

¹⁷ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese: variabilita a patologie lidské psychiky*, s. 35.

¹⁸ VYMĚTALÍK, B. a kol. *Cesta k člověku*, s. 11.

¹⁹ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese: variabilita a patologie lidské psychiky*, s. 36.

²⁰ Tamtéž.

Někteří z nich však tento jev nechápou, zastávají názor, že jsou přece všichni na stejné lodi a domnívají se, že takový člověk, který věc odcizí, nemá svědomí. Někteří zastávají názor, že příležitost dělá zloděje a „*když to neukradnu já, ukradne to někdo jiný*“. Někteří tvrdí, že hlavním impulsem je závist, a krádež ospravedlňují tím, že se krade přece všude a hlavně mezi politiky. Dle slov respondentů odcizují věci hlavně nově příchozí bezdomovci do Českých Budějovic, kteří ještě nemají přehled, kde by jim mohla být materiální pomoc poskytnuta.²¹

V některých následujících tvrzeních by se dala najít již zmíněná účelovost sdružování se osob bez přístřeší. Na otázku, zda je pro tyto osoby důležité mít na ulici přítele, jen málokterý respondent odpověděl, že to není důležité, a že je raději sám.²² Početnější skupinou jsou ti, pro které je velmi důležité mít na ulici přítele,²³ hlavně pro pocit bezpečí.²⁴ Jeden respondent odpověděl, že být sám na ulici nejde, že má potřebu být v kolektivu lidí a komunikovat²⁵ a jeden hovořil o tom, že se mezi bezdomovci na přátelství nehraje, že člověk je druhému přítelem jen dokud má peníze a víno.²⁶ Lidé by neměli uplatňovat své sobecké zájmy, ačkoli je to ve společnosti běžné.²⁷

Absence kvalitních vztahů v bezdomovecké komunitě vede k pořízení psa a soužití se může vyvinout silnou symbiózu. Pes člověka na rozdíl od ostatních lidí nepodrazí a zůstává v podřízeném postavení.²⁸

O tom, zda mají osoby bez přístřeší v Českých Budějovicích místo, kde se cítí v bezpečí, vypovídají respondenti, že takové místo na ulici není, že ulice je vždy nebezpečná.²⁹ Ostatní respondenti se cítí v bezpečí, někteří pouze v případě, že nikomu neříkají, kam chodí na noc spát, nebo pokud nocují alespoň ve dvou, či v partě.³⁰

Shrnutí:

---

²¹ Příloha č. I, otázka č. 20, respondent č. 1-15.

²² Příloha č. I, otázka č. 19, respondent č. 2, 7.

²³ Příloha č. I, otázka č. 19, respondent č. 1, 3, 4, 12, 13, 15.

²⁴ Příloha č. I, otázka č. 19, respondent č. 5, 6, 8, 9, 10.

²⁵ Příloha č. I, otázka č. 19, respondent č. 11.

²⁶ Příloha č. I, otázka č. 19, respondent č. 14.

²⁷ Srov. VYMĚTALÍK, B. a kol. *Cesta k člověku*, s. 10.

²⁸ Srov. MAREK, J., STRNAD, A., HOTOVCOVÁ, L. *Bezdomovectví v kontextu ambulantních sociálních služeb*, s. 63.

²⁹ Příloha č. I, otázka č. 18, respondent č. 3, 4, 6, 9, 11, 14, 15.

³⁰ Příloha č. I, otázka č. 18, respondent č. 1, 2, 5, 7, 8, 10, 12, 13.

Výsledky rozhovorů potvrdili, že samotné osoby bez přístřeší o krádežích ví, někteří je sami vykonávají a ospravedlňují se tak, že pokud konkrétní věc neodcizí jinému bezdomovci právě oni, odcizí mu ji někdo jiný. Je z etického hlediska taková krádež ospravedlnitelná? Vždyť další z respondentů reaguje tak, že osoby bez přístřeší jsou na stejné lodi a člověk, který bezostyšně odcizuje věci druhým, nemá svědomí. Z etického hlediska je ospravedlnitelná pouze krádež, která by měla napomoci záchraně života. U osob bez přístřeší dochází ke krádežím spíše ze zmíněných důvodů respondentů, jako je například neschopnost získat věc z charitních organizací. Východiskem může být to, že ze strany sociálních pracovníků bude docházet k větší informovanosti těchto osob, jakým způsobem se dají legálně získat materiální prostředky.

Co se týká přátelství na ulici, je zřejmé, že ani osoby bez přístřeší, až na výjimky, nechtějí být sami. Samotní respondenti většinou uvádějí, že je pro ně přátelství na ulici důležité. Někteří respondenti se však domnívají, že o přátelství mezi bezdomovci se hovoří pouze do doby, kdy z něj druzí mohou těžit (peníze a víno). Z toho vyplývá, že takové přátelství je opravdu spíše pouze účelové. Účelovost sdružování však nemusí mít pouze negativní význam, neboť z rozhovorů vyplývá, že se tyto osoby sdružují hlavně z důvodu pocitu bezpečí.

1.2 Příčiny bezdomovectví

Vývoj vzniku bezdomovectví je velmi složitý. Jde vždy o kombinaci situačních a dispozičních atributů. Podle Janebové má počátek bezdomovectví většinou dvě fáze. Krizí prochází všichni lidé, ale ne všichni mají dostatek sil se z ní vymanit. U někoho pak může signalizovat ztrátu domova. Každý má dvě sociální záchranné sítě, které mu mají zabránit v pádu na ulici. První je síť osobních sociálních kontaktů, které si člověk vytváří v průběhu života. Do této sítě patří nejbližší rodina, přátelé a známí, kteří mají člověka v případě krize podržet. Druhou záchrannou sítí je pomoc od státu ve formě sociální podpory a sociálních služeb, které má možnost člověk využít. Tato pomoc nastupuje tehdy, pokud má jedinec sociální síť chudou, nebo jej nepodrží.³¹

---

³¹ Srov. JANEBOVÁ, 1999, in: MAREK, J., STRNAD, A., HOTOVCOVÁ, L. *Bezdomovectví v kontextu ambulantních sociálních služeb*, s. 18.

V souvislosti s bezdomovectvím se hovoří o teorii oběti jako viníka (victim blaming) své situace. Jedná se o teorii, která se rozšiřovala v 60. let 20. století. Zastánci zmíněného přístupu se odmítali zabývat takový jedinci. Teprve od poloviny minulého století se začal prosazovat názor, že bezdomovectví je sociální problém a od 60. let se odborníci zabývali hlavně strukturálními příčinami bezdomovectví. V 70. letech byla za viníka považována bytová politika. Ani zlepšení dostupnosti bytů však nepřineslo očekávaný efekt a od 90. let se pozornost soustředila na individuální příčiny. V současné době se vychází z multifaktorového pojetí bezdomovectví, kdy je na tento jev pohlíženo jako na kombinaci strukturálních a individuálních příčin.³²

Příčiny bezdomovectví mohou mít mnoho rozličných důvodů. Z odpovědí respondentů je zřejmé, že každý se dostal na ulici z odlišných důvodů. Při rozhovorech s osobami bez přístřeší zaznívaly odpovědi, že jejich současnou situaci zapříčinila zejména absence zaměstnání, a ruku v ruce s absencí zaměstnání ztrácí člověk schopnost platit bydlení, dále byly příčinou dluhy, drogy, násilí partnerů, hraní automatů, propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, alkohol, pracovní úraz, rozvod, finanční krize, propuštění z ústavní výchovy.³³

Shrnutí:

Tyto důvody jsou podpořeny již zmiňovanou nefunkční sociální sítí, kdy v mnoha rodinách jsou narušené vztahy mezi členy. Člověk rodinu buď nemá, nebo rodina není schopna pomoci. Mnohdy pomáhá, ale postupem času dochází i k její rezignaci. Často se stává, že lidé zůstávají na ulici z jiných důvodů, než z jakých se na ní dostali. U bezdomovectví není podle odborníků až tak důležité hledat, co se přesně stalo v době, než se člověk stal bezdomovcem (primární příčiny), protože s tím se nedá nic udělat. Více efektivní je zabývat se tím, proč člověk na ulici zůstává (sekundární příčiny) nebo proč se na ulici vrací (terciární příčiny). Zatímco primární příčinou je sociální úpadek osobnosti a měla by ji řešit preventivní složka sociálního systému, sekundární příčiny přináší spíše psychický úpadek osobnosti, a ta ztrácí sílu se sebou něco dělat.³⁴

---

³² MAREK, J., STRNAD, A., HOTOVCOVÁ, L. *Bezdomovectví v kontextu ambulantních sociálních služeb*, s. 18.

³³ Příloha č. I, otázka č. 2, respondent č. 1-15.

³⁴ Srov. MAREK, J., STRNAD, A., HOTOVCOVÁ, L. *Bezdomovectví v kontextu ambulantních sociálních služeb*, s. 19.

Při svém zaměstnání se velmi často setkávám s tím, že se osoby bez přístřeší více zabývají právě tím, z jakého důvodu se na ulici dostali, ale již moc neřeší co s tím. Mnohdy si snad někteří ani neuvědomují, proč na ulici setrvávají. Velká část společnosti považuje za příčinu bezdomovectví lenost bezdomovců, neochotu pracovat, ochotu páchat trestné činy, nezájem o změnu života a o zařazení se do společnosti, neochotu převzít odpovědnost za svůj život. Lidé se nejčastěji domnívají, že za situaci, do níž se lidé bez domova dostali, si mohou sami.³⁵

Faktory, které mohou přispívat ke vzniku bezdomovectví, můžeme rozdělit do dvou skupin. Jednak faktory vnější, kde hraje důležitou roli sociální politika státu, která se skládá ze tří základních oblastí. Z oblasti sociálního zabezpečení, sociální péče a sociální podpory a jednak faktory vnitřní, které představují materiální, vztahové, osobnostní a institucionální aspekty. Mezi materiální faktory patří např. nejisté bydlení, nezaměstnanost, nedostatek finančních prostředků, zadluženost, až úplná ztráta domova. Vztahové faktory zahrnují především rodinné problémy, jako je rozvod, dysfunkční rodina, násilí v rodině, atd. Faktory osobnostní představují především vnitřní stabilitu člověka, jeho duševní a somatický stav.³⁶

1.3 Specifika subkultury bezdomovců

Prvotním rozlišovacím znakem u bezdomovce je jeho celkový vzhled. Ten souvisí s dodržováním hygieny, jejíž dodržování je na ulici mnohdy velmi obtížné. Některé osoby bez přístřeší nejsou schopni z různých důvodů sdílet sprchy s ostatními v pomáhajících organizacích. Pokud chtějí využít veřejné sprchy, musí zaplatit poplatek, nebo se spoléhají na ochotu známých. Míra hygieny se zachovává podle toho, jak dlouho na ulici člověk žije. Hygienické návyky jsou uchovány, pokud člověk žije na ulici krátce, míra hygieny se snižuje v případě dlouhodobého setrvávání na ulici.³⁷

Na vzhledu se podílí také oblečení. Zvláště u mladých bezdomovců je kladen důraz na značkové oblečení, jež je znakem určitého postavení, i když tomu tak ve skutečnosti není. Oblečení je jejich psychologickou obranou vlastního sebepojetí.

---

³⁵ Srov. PRŮDKOVÁ, T., NOVOTNÝ, P. *Bezdomovectví*, s. 26.

³⁶ Tamtéž, s. 15-16.

³⁷ Srov. MAREK, J., STRNAD, A., HOTOVCOVÁ, L. *Bezdomovectví v kontextu ambulantních sociálních služeb*, s. 62.

V případě, že přijde takový jedinec do charitního šatníku a vyžaduje značkové oblečení, nemůže mu být mnohdy vyhověno, nachází se přece v charitativním šatníku, kde si nelze vybírat.³⁸

Bezdomovci nalézají oblečení v popelnících nebo navštěvují charitativní organizace. Málokdo si může oblečení vyprat v pračce, proto ho musí měnit za nové čisté nebo ho prát v ruce. Z tohoto důvodu má větší význam funkčnost oděvu než jeho vzhled, jednotlivé kusy nemusejí ladit. Osoby bez přístřeší dávají přednost takovému oblečení, které je v zimě vrstvitelné, protože teplejší oblečení nebývá dostupné.³⁹

Důležitou součástí vzhledu bývají různé igelitové tašky a batohy, v nichž je ukryt všechen majetek vlastníka. Někteří bezdomovci si nosí všechny věci sebou, aby předešli riziku ztráty a krádeže. Je známo, že mezi nedostatkové materiální prostředky patří zejména boty, spacáky a batohy.⁴⁰

1.4 Osoby bez přístřeší v Českých Budějovicích

Počty bezdomovců je velmi obtížné vyčíslit, neboť se k těmto osobám řadí také osoby bez domova, a částečně i osoby žijící na ubytovnách. V roce 2013 bylo pracovníky Terénního programu Městské charity provedeno sčítání venkovních bezdomovců, kdy bylo zjištěno, že na území města České Budějovice přebývá 94 osob žijících na ulici, nebo v různých přístřeškách, stanech, apod. Z toho bylo zaznamenáno 77 mužů a 17 žen.⁴¹ Tímto však není tento počet konečným, jelikož jsou zde ještě osoby žijící v azylových domech a na ubytovnách.

Azylový dům – Dům sv. Pavla – ten nabízí možnost ubytování až 25 osobám bez přístřeší. Azylový dům pro ženy – jeho celková kapacita je 12 lůžek.⁴²

Další osoby ohrožené sociálním vyloučením jsou ubytovány již na zmíněných ubytovnách. Mnohdy dělí osoby žijící na ubytovnách od ulice pouhé „vypadnutí“ jednoho měsíčního příjmu, respektive nezaplacení ubytovny.

---

³⁸ Srov. MAREK, J., STRNAD, A., HOTOVCOVÁ, L. *Bezdomovectví v kontextu ambulantních sociálních služeb*, s. 62.

³⁹ Tamtéž.

⁴⁰ Tamtéž, s. 63.

⁴¹ Srov. MĚSTSKÁ CHARITA ČB. *Sčítání bezdomovců v Českých Budějovicích*. [online]. (aktualizováno 24. 07. 2013). [cit. 2014-04-14]. Dostupné na: <<http://mchcb.cz/oblast-socialne-znevychodnenych/terenni-program/scitani-bezdomovcu-v-c-budejovicich/>>.

⁴² Srov. MĚSTSKÁ CHARITA ČB. *Služby lidem bez domova – dům sv. Pavla*. [online]. (aktualizováno 2014). [cit. 2014-04-14]. Dostupné na: <http://mchcb.cz/oblast-socialne-znevychodnenych/dum-svpavla/>.

1.5 Organizace v ČB zabývající se problematikou osob bez přístřeší

V Českých Budějovicích se nachází Městská charita, nestátní, nezisková, církevní organizace, která tvoří jednu ze složek Diecézní charity České Budějovice a spadá pod Charitu České republiky. Jejím zřizovatelem je Biskupství českobudějovické.

Městská charita je zřizovatelem Azylového domu sv. Pavla, jehož cílovou skupinou jsou osoby v krizi, osoby bez přístřeší, osoby ohrožené sociálním vyloučením nebo žijící v sociálně vyloučených komunitách, imigranti a azylanti, osoby, které vedou rizikový způsob života nebo jím jsou ohroženy, osoby dlouhodobě nezaměstnané. Snahou pracovníků je mimo jiné podporovat tyto osoby při hledání bydlení a zaměstnání, pomoci jim v oblasti dluhového poradenství, atd. Dále nabízí azylový dům ubytování několika mužům, a to maximálně po dobu jednoho roku, lidé mohou využít noclehárnu, šatník, sprchu, kuchyňku, potravinovou výpomoc, kdy je každý den podávána polévka, dále psychoterapii, k dispozici mají klienti také PC, prodej časopisu Nový prostor (forma pracovní terapie), dluhové poradenství.⁴³

Pod Městskou charitu dále spadá Terénní program, který poskytuje sociální poradenství a to jak v terénu, tak i v kanceláři. Pracovníci tohoto programu pomáhají osobám bez přístřeší při vyřizování dokladů (občanský průkaz, rodný list, důchody), stejně tak při doprovodech (Úřad práce, Magistrát města České Budějovice), dále doprovázejí tyto osoby do nemocnice, k lékaři, do jiných sociálních služeb. Terénní program dále nabízí volnočasové aktivity, které mají směřovat k začlenění bezdomovců do normálního života. Pracovníci donášejí osobám bez přístřeší oblečení do terénu, poskytují potravinovou výpomoc, případně telefonickou výpomoc. Terénní služba poskytuje hlavně také zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, a pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.⁴⁴

---

⁴³ Srov. MĚSTSKÁ CHARITA ČB. *Služby a zařízení. Azylový dům*. [online]. (aktualizováno 2014). [cit. 2014-04-14]. Dostupné na: <http://mchcb.cz/vyhledavani-v-adresari/?s=dum-sv-pavla-azylovyy-dum#directory-detail>.

⁴⁴ Srov. MĚSTSKÁ CHARITA ČB. *Služby a zařízení. Terénní program*. [online]. (Aktualizováno 2014). [cit. 2014-04-14]. Dostupné na: <http://mchcb.cz/vyhledavani-v-adresari/?i=terenni-program#directory-detail>.

Terénní sociální práce je považována za kvalifikovanou a účinnou sociální práci a je založena na důvěře a spolupráci mezi klientem a sociálním pracovníkem. Terénní sociální pracovník přichází za klienty přímo do jejich prostředí a zjišťuje okolnosti jejich problémů. Věnuje jejich případu podstatně více času, než si to mohou dovolit úředníci ze svých kanceláří. Velkým přínosem je vyhledávání těchto klientů, kteří z různých důvodů sociální pracovníky nekontaktují, přestože mají řadu problémů, například s bydlením, s nezaměstnaností, atd.⁴⁵

Základním cílem terénní sociální práce je poskytnout těmto lidem pomáhajícího pracovníka, který bude v roli poradce, průvodce, či mediátora. Po vstupu do lokality nabízí pracovník své služby a má přehled i o jiných sociálních službách v regionu.⁴⁶

Charitativní organizace používají podávání jídla a dostupnost hygieny jako základní kontaktní prostředek pro navození důvěry a pro následující práci s klienty.

Jakékoliv nízkoprahové denní centrum by mělo být především místem, kde může člověk bez přístřeší provést hygienu, čistě obleci a najíst se. Potravinová pomoc je poskytována různým způsobem, nejčastěji je podávána připravená strava, např. polévka, příloha s omáčkou, chléb s máslem. Některá centra poskytují stravu zdarma, jiná za drobný poplatek 5-10 Kč. Strava bývá připravována z potravinové banky.⁴⁷

Jiné služby, které spolupracují s touto cílovou skupinou, jsou například: Azylový dům pro ženy Žerotínova, Azylový dům pro matky s dětmi Filia, Magistrát města České Budějovice – kurátorky a terénní sociální pracovnice, K-centrum, Poradna Eva – pro ženy, Poradna pro cizince, ale i Policie ČR, nemocnice České Budějovice, Úřad práce, atd.

Osoby bez přístřeší byly také osloveny, jaké služby využívají v Českých Budějovicích, kdy nejvíce navštěvovanými službami jsou Dům sv. Pavla, dále Kontaktní centrum, Český červený kříž, Azylový dům pro ženy, Terénní program Městské charity, Poradna Eva a pouze dva respondenti odpověděli, že nevyžívají žádnou sociální službu, jeden z nich to odůvodnil tím, že vše co potřebuje, si vyřídí sám.⁴⁸

---

⁴⁵ Srov. ŘEZNÍČEK, I. *Metody sociální práce*, s. 73.

⁴⁶ Srov. GULOVÁ, L. *Sociální práce pro pedagogické obory*, s. 58.

⁴⁷ Srov. MAREK, J., STRNAD, A., HOTOVCOVÁ, L. *Bezdomovectví v kontextu ambulantních sociálních služeb*, s. 142.

⁴⁸ Příloha č. I, otázka č. 21, respondenti č. 1-15.

Otázkou však zůstává, z jakého důvodu nevyužívají osoby bez přístřeší sociální služby v Českých Budějovicích. Dle odpovědí, samotných osob bez přístřeší, vyplývá, že se nechtějí dle jejich slov někoho doprošovat, někteří nejsou schopni do organizace jít. Dalším důvodem je prý lenost, únava ze své situace, stud, podle některých jednoduše pomoc nechtějí. Také zaznívala odpověď, že je to jejich volný styl života, nemají sílu služby využívat a pro některé nemá jednoduše služba smysl.⁴⁹

Pomoc ke zvyšování životní úrovně lidí, resp. osob bez přístřeší, by neměla přicházet zvnějšku formou nátlaku, neboť v rámci zachování lidské osoby je kladen důraz na svobodné rozhodování člověka. To znamená, že nelze nutit osobu bez přístřeší k využívání služeb, musí být vždy respektována jejich práva. Rozhodují se tedy na základě svého uvážení.⁵⁰

V souvislosti s poskytováním sociálních služeb pro osoby bez přístřeší se naskytla také otázka, zda v Českých Budějovicích chybí nějaká služba, která by pomohla těmto osobám navrátit se k běžnému životu. Odpovědi byly velice zajímavé, i když se netýkaly přímo jenom sociální služby. Osoby bez přístřeší se shodovaly na tom, že jim zde chybí hlavně azylové domy, také azylové domy pro páry, byty, sociální byty, dále zařízení, kam by se mohli jít lidé doléčit po propuštění z nemocnice: „*Přece není normální, když člověka ze sanity vykopnou rovnou na ulici,*“ *dále potravinová banka jako v Praze*“. Někteří z respondentů se domnívají, že by se ve městě měla zřídit „*finanční policie, která udělá něco s těma, co nás neplatí při práci.*“⁵¹ Dva respondenti jsou toho názoru, že služby v ČB jsou dostatečné a ve městě je jich dostatek. Oceňují hlavně to, že ve městě funguje služba Terénní program: *Do terénu za námi chodí pracovnice Charity a nosí nám jídlo a spacáky a snaží se nám pomáhat.*⁵² Jeden respondent se domnívá, že: „*Ono to není ani tak o službách. Člověk musí chtít žít normálně. Pokud chtít nebude, nepomůže mu ani dalších deset nových služeb.*“⁵³ Ostatní osoby se domnívají, že pomoci si mohou jedině sami, tím, že si něco „*vyfárají a vyžebrají*“. Ostatní se domnívají, že už jim nemůže pomoci žádná jiná služba, jelikož by ji stejně nevyužívali. Těmto lidem chybí hlavně: „*Vůle přestat pít alkohol a brát*

---

⁴⁹ Příloha č. I, otázka č. 26, respondenti č. 1-14.

⁵⁰ Srov. Pacem in terris, čl. 34.

⁵¹ Příloha č. I, otázka č. 27, respondent č. 5, 6, 7, 9, 11, 15.

⁵² Příloha č. I, otázka č. 27, respondent č. 10, 12,

⁵³ Příloha č. I, otázka č. 27, respondent č. 14.

drogy“, „darování baráku a deset deka pětistovek“⁵⁴ Jeden respondent vypovídá, že mu zde služby chybí, ale hned na to reaguje tak, že by je stejně nevyužíval.⁵⁵

Shrnutí:

Z výzkumu vyplynulo, že nejvíce navštěvovanými službami v Českých Budějovicích jsou azylový dům a K-centrum. Ačkoli osoby bez přístřeší tyto služby více či méně využívají, ne vždy jsou jim dostupné, jelikož např. v azylovém domě je nastavena určitá alkoholová tolerance, kterou tyto osoby nesplňují, a tím se jim služba stává nedostupnou. Dále bylo zjišťováno, zda osoby bez přístřeší považují služby v Českých Budějovicích za dostatečné a zdali jim chybí nějaké služby, které by jim pomohly ke zlepšení jejich životní situace. Respondenti se domnívají, že v Českých Budějovicích chybí zejména sociální byty, azylové domy a potravinová banka. Cílem potravinových bank je shromažďování potravin a následné přidělování humanitním nebo charitativním organizacím, které je pak rozdělují potřebným lidem. Do budoucna by měly být budovány sklady potravinové pomoci ve všech krajských městech. Potravinové banky se v současné době nacházejí v Praze, Ostravě, Litoměřicích, Liberci, Plzni, Ledči nad Sázavou.⁵⁶

Přestože se v Českých Budějovicích potravinová banka nenachází, je v rámci možností nahrazena donášením potravin do terénu pracovníky Městské charity. Tyto potraviny pochází ze sponzorských darů obchodních řetězců.

Dále respondenti poukazují na to, že ve městě chybí návazné služby, například zařízení, kam by se mohli jít doléčit po propuštění ze zdravotnického zařízení. Není správné, propustit z nemocnice člověka, který vyžaduje následnou péči. V praxi je běžné, že k tomuto dochází, jelikož následná hospitalizace člověka není mnohdy z kapacitních důvodů zdravotnických zařízení možná. To, zda tyto osoby využívají služby, jak zdravotnické, tak sociální, je na jejich svobodném uvážení a není možná jakákoliv forma nátlaku, neboť je zde požadavek na zachování lidské osoby.

---

⁵⁴ Příloha č. I, otázka č. 27, respondent č. 2, 4, 8, 13.

⁵⁵ Příloha č. I, otázka č. 27, respondent č. 3.

⁵⁶ Srov. ČESKÁ FEDERACE POTRAVINOVÝCH BANK. *Potravinová banka*. [online]. (aktualizováno 2010). [cit. 2014-04-14]. Dostupné na: <<http://www.potravinovabanka.cz/>>.

2 Život člověka na ulici

Doba pobytu osob bez přístřeší je různá. Někteří tam setrvávají pouze na nezbytnou dobu, někteří jsou tam i několik desítek let. Z rozhovorů s respondenty je doba jejich pobytu na ulici následovná: „10 měsíců, 2 roky, 3 roky, 4 roky, 5 let, 5,5 roku, 6 let, 8 let, 10 let, 15 let.⁵⁷ Co vede člověka k tomu, že žije řadu let na ulici? Z pohledu člověka, který má zázemí je mnohdy naprosto nepochopitelné, jak mohou osoby bez přístřeší na ulici fungovat.

Život na ulici je mnohostranně náročný, doba pobytu na ní má jistě vliv na zdravotní stav těchto osob, jejich hodnoty, vnímání okolního života, apod.

2.1 Život dle ročních období

Nejtěžším obdobím pro osoby bez přístřeší je podzim a zima. Na podzim přestává být přespávání na ulici přijatelné a na bezdomovce začíná doléhat, že by měli strávit zimu na ulici. Někteří přemýšlejí o přečkání nejhoršího času v nemocnici, jiní obnovují vztahy s rodinou. V tomto období jsou pro také tyto osoby příznačné deprese. Mnozí z bezdomovců chtějí řešit svou situaci, zvyšuje se zájem o vystavení občanských průkazů nezbytných pro nocleh na ubytovně či azylovém domě.⁵⁸

V období před Vánocemi se osoby bez přístřeší zamýšlejí se nad svým životem, bilancují, vzpomínají na své rodiny, cítí se více osamělí. V posledních letech je nástup zimy nenápadný a řada bezdomovců je zaskočena, když se objeví mrazy. Nejvíce jich umírá na podchlazení při náhlých teplotních propadech.⁵⁹

Na jaře dochází také k početnějším úmrtím osob vyčerpaných, které při životě držela pouze vůle přežít. S oteplením se domnívají, že to nejhorší mají za sebou. Pokud se znovu ochladí, dochází ke zhoršení životní situace. S přicházejícím oteplením se snižuje snaha o změnu způsobu života. Na ulicích se opět objevují osoby, které nebyly přes zimu vidět a o nichž se tvrdilo, že jsou po smrti.⁶⁰

---

⁵⁷ Příloha č. I, otázka č. 1, respondent č. 1-15.

⁵⁸ Srov. MAREK, J., STRNAD, A., HOTOVCOVÁ, L. *Bezdomovectví v kontextu ambulantních sociálních služeb*, s. 88.

⁵⁹ Tamtéž.

⁶⁰ Tamtéž, s. 89.

V létě je relativně více příležitostí k práci a život na ulici je jednodušší. Někteří bezdomovci na ulici bezstarostně popíjejí, mladí objíždějí festivaly a užívají si života. V tomto období chtějí tito lidé nejméně řešit svou situaci. Nestarají se o to, kde budou spát a čím se zahřejí. V létě je zanedbávána hygiena i zdravotní stav, zejména bércové vředy a rány na nohách se v teplém počasí zhoršují a zvyšuje se nebezpečí amputace končetiny či její části. Je to však nejhodnější období pro řešení situace, neboť nabídka pracovních příležitostí je větší, než v kterémkoli jiném období. Přesto v těchto měsících bezdomovců spíše přibývá, než aby tomu bylo opačně.⁶¹

2.2 Bydlení

Osoby bez přístřeší se většinu dne pohybují ve veřejném prostoru. Ať přespávají na ulici či v opuštěné tovární hale, nikdy nebydlí ve svém a potýkají se s nedostatkem soukromí. Je to velmi náročný způsob života, kdy u nich narůstá nejen spánkový deficit, ale i obava o svůj život, strach z fyzického napadení, či okradení také není výjimkou.⁶²

Tito lidé mají převrácený denní režim a dohánějí spánkový deficit, kde se dá. Ve dne přespávají v nákupních centrech, knihovnách, některých úřadech či nízkoprahových centrech, nádražních halách, v létě jim poslouží lavička.⁶³

Nejčastěji se bezdomovci sdružují do skupin po 2 – 3 osobách. Výjimkou jsou bezdomovci – samotáři, kteří si vybírají odlehlá místa, kam nikdo nechodí. Takovým místem může být například odlehlé místo v lese.⁶⁴ Domovem se může stát, jak již bylo řečeno, pouhá lavička, dále podmostí, různé výklenky, matrace v křoví, stany, různé kůlny a boudy nebo obydlené jeskyně. Patří sem bydlení v opuštěných továrních halách, garážích, trafostanicích, vodojemech, tunelech a podchodech, kapličkách, hrobkách, kanálech, parovodech, rourách, bývalých veřejných záchodcích či protiletadlovém krytu. Velmi oblíbeným místem pro přespávání těchto osob, jsou depa, odstavené vlaky a také opuštěné domy, kde může pobývat hodně lidí.⁶⁵

---

⁶¹ Srov. MAREK, J., STRNAD, A., HOTOVCOVÁ, L. *Bezdomovectví v kontextu ambulantních sociálních služeb*, s. 89.

⁶² Tamtéž, s. 63.

⁶³ Tamtéž, s. 66.

⁶⁴ Tamtéž, s. 67.

⁶⁵ Tamtéž, s. 69.

2.3 Zdravotní systém, zvýšené riziko předčasného úmrtí bezdomovců

Dle Marka „způsobuje život na ulici mnoho závažných onemocnění, která je třeba léčit, jenže bezdomovci většinou léčbu odmítají. Zatímco jedna skupina bezdomovců vnímá hospitalizaci v nemocnici jako cestu k teplému lůžku i stravě a snaží se pobyt v nemocnici prodlužovat, jiní toto chápou jako omezení práv, nehledí na své zdraví, podepisují revers a vracejí se na ulici. Oba typy bezdomovců se vracejí do nemocnice se stejnými chronickými zdravotními problémy. Chronická onemocnění u bezdomovců bývají způsobena životním stylem, který nechtějí změnit.“⁶⁶

Využívají osoby bez přístřeší zdravotnické služby, a pokud ne, z jakého důvodu? Dle odpovědí respondentů je zřejmé, že většina osob bez přístřeší zdravotnické služby nevyužívá, děje se tak v případech již vzniklých zdravotních potíží. Nejčastěji se pak jedná o návštěvy praktického lékaře a pohotovosti v Českých Budějovicích,⁶⁷ zbývající respondenti lékaře nenavštěvují.⁶⁸

Z jakého důvodu nejčastěji využívají osoby bez přístřeší zdravotnických služeb? Na tuto otázku odpovídali respondenti různě, např. z důvodu omrzlin, sundání stehů, otřes mozku, cirhóza jater, pupeční kýla, ascites, tablety na játra, zašití ran, tržné rány, popáleniny.⁶⁹

Odpovědi, z jakého důvodu naopak nenavštěvují lékaře, zaznívaly: „*Jsou tam protivný a koukají na mě jak na špínu; nechce se mi tam; nemám žádný zdravotní pojištění; málokdy potřebuji něco ošetřit; drobné rány si ošetřím sama.*“⁷⁰ Jeden respondent odpověděl, že zdravotnické služby nenavštěvuje, navštěvují oni jeho (po přepadení), jeden respondent má strach z toho, jak na něj budou lékaři pohlížet. Jeden respondent se domnívá, že je úplně zdravý.⁷¹

---

⁶⁶ MAREK, J., STRNAD, A., HOTOVCOVÁ, L. *Bezdomovectví v kontextu ambulantních sociálních služeb*, s. 49.

⁶⁷ Příloha č. I, otázka č. 12, respondent č. 1, 2, 4, 6, 7, 8, 9, 11, 12, 14.

⁶⁸ Příloha č. I, otázka č. 12, respondent č. 3, 5, 10, 13, 15.

⁶⁹ Příloha č. I, otázka č. 13, respondent č. 1, 2, 4, 6, 9, 11, 12, 14.

⁷⁰ Příloha č. I, otázka č. 13, respondent č. 5, 7, 8, 13.

⁷¹ Příloha č. I, otázka č. 13, respondent č. 3, 10, 15.

Osoby bez přístřeší jsou údajně odmítáni pro neplacení zdravotního pojištění, popř. absenci kartičky zdravotní pojišťovny, absenci trvalého bydliště ve spádové oblasti dotyčné nemocnice.⁷² Je toto z etického hlediska možné? Vždyť i lékař se musí řídit dle lékařského kodexu a pacienta ošetřit, i když vidí, že je znečištěný, zapáchá, apod.

Na otázku, zda se osobám bez přístřeší někdy stalo, že by je lékař nechtěl ošetřit, odpovídali, že se jim to nestalo, ale uváděli, že se na lékaři dívají buďto s lítostí, nebo jak na „prašivý psy.“ Dle slov respondentů mnohdy dávali lékaři najevo, že jsou tito lidé špinaví, pod vlivem alkoholu, apod. Také zazněla odpověď, že hned po ošetření je „hned vykopnou“ a odvezou před azylový dům.⁷³ Jednoho respondenta lékař vůbec nechtěl ošetřit z důvodu hygieny, a poslal ho umýt⁷⁴ a jeden nemá špatnou zkušenost, protože nevyužívá lékařské služby.⁷⁵

Listina základních práv a svobod, která je nedílnou součástí Ústavy České republiky zaručuje občanům určitá práva, např. pokud se člověk ocitne v hmotné nouzi, má právo na takovou pomoc, která je nezbytná pro zajištění základních životních podmínek. Listina dále ve svém 31. článku uvádí, že každý má právo na ochranu zdraví.⁷⁶

Přesto je zdravotní péče pro lidi bez domova téměř nedostupná. Nemají průkaz pojištěnce a mnohdy ani jiný doklad totožnosti, co však mají, jsou dluhy na zdravotním pojištění. Některé zdravotní pojišťovny odmítají uhradit zdravotní péči o tyto osoby, a není-li zdravotní stav bezdomovce akutní, lékař ho často odmítne ošetřit.⁷⁷

Povinností lékaře je vyšetřit každého člověka, tudíž i bezdomovce. Argumentace spádovosti nemocnice, či neplacení pojistného není na místě. Pokud je k osobě bez přístřeší přivolána záchranná služba, musí pacienta odvézt do nejbližší nemocnice. I v případě, že si osoba bez přístřeší pojištění neplatí, ani není evidována na úřadu

---

⁷² Srov. MAREK, J., STRNAD, A., HOTOVCOVÁ, L. *Bezdomovectví v kontextu ambulantních sociálních služeb*, s. 49.

⁷³ Příloha č. I, otázka č. 15, respondent č. 1, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14.

⁷⁴ Příloha č. I, otázka č. 15, respondent č. 2.

⁷⁵ Příloha č. I, otázka č. 15, respondent č. 15.

⁷⁶ Srov. NOLČ. J. *Ústava České republiky v otázkách a odpovědích*, s. 25.

⁷⁷ Srov. PRŮDKOVÁ, T., NOVOTNÝ, P. *Bezdomovectví*, s. 33.

práce, je automaticky pojištěna. Mimo jiné, lékaři skládali Hippokratovu přísahu a neměli by si dovolit odmítnout člověka ošetřit, pokud je v ohrožení života. Pokud člověk v ohrožení života není, má lékař právo člověka odmítnout, pokud usoudí, že jeho problém není zdravotního charakteru, ale sociálního. To prakticky znamená, že nemocnice nemá zastávat činnost např. azylového domu, ale nemělo by to být ani naopak.⁷⁸

Také mezi základní přístup zdravotní péče by mělo být kladení důrazu na lidskou důstojnost jedince a respektování jeho autonomie. Lékař nemá soudit, ale léčit a měl by poskytnout péči nezávisle na svém mínění o druhé osobě. Zásadní přístup zdravotníků k pacientům bez domova by měl vycházet z náplně povolání.⁷⁹

Bezdomovectví vede k vážnému narušení zdraví, v důsledku změněného životního stylu dochází u osob bez přístřeší ke zvýšenému riziku předčasného úmrtí, k výskytu řady infekčních, duševních a chronických onemocnění.⁸⁰

Dle Šupkové, se u bezdomovců projevuje nedůvěra vůči nemocnicím. Tito lidé trpí záněty horních cest dýchacích, vyskytují se také onemocnění, jako jsou chřipky, hypertenze, impetigo, cévní onemocnění, astma, flegmóny, bércovými vředy, žaludečními vředy.⁸¹

Respondenti byli také tázáni, zda u nich došlo ke vzniku zdravotních potíží až za doby pobytu na ulici. Velmi častou odpovědí byli získané omrzliny, epileptické záchvaty, cirhóza jater, dále bolavé nohy, záněty, vyrážky, problémy se spánkem, abscesy, bércové vředy, impetigo, potíže s ledvinami.⁸² Pouze jeden respondent odpověděl, že mu žádné zdravotní potíže nevznikly.⁸³

---

⁷⁸ Srov. ŠUPKOVÁ, D. A kol. *Zdravotní péče o bezdomovce*, Praha, Grada, 2007. In MAREK, J., STRNAD, A., HOTOVCOVÁ, L. *Bezdomovectví v kontextu ambulantních sociálních služeb*, s. 49.

⁷⁹ Odborný časopis Sociální služby. *Sociálně-zdravotní problematika bezdomovectví*, str. 16.

⁸⁰ Srov. BARTÁK, M. *Zdravotní stav bezdomovců a jeho determinanty*, s. 97.

⁸¹ Srov. ŠUPKOVÁ, D. A kol. *Zdravotní péče o bezdomovce*, Praha, Grada, 2007. In MAREK, J., STRNAD, A., HOTOVCOVÁ, L. *Bezdomovectví v kontextu ambulantních sociálních služeb*, s. 141.

⁸² Příloha č. I, otázka č. 14, respondent č. 1-14.

⁸³ Příloha č. I, otázka č. 14, respondent č. 15.

Shrnutí:

Z výzkumu vyplývá, že osoby bez přístřeší využívají zdravotnické služby pouze v případě již vzniklých zdravotních potíží a to nejčastěji praktického lékaře nebo pohotovost. Nejčastějšími důvody návštěvy lékařů jsou potíže jako omrzliny, popáleniny z plechů, ošetření tržných ran, vyndání stehů. Takové návštěvy jsou velmi ojedinělé, většinou si tyto osoby pomáhají svépomocí, kdy si raději shání masti, obvazy, apod.

Mnoho osob bez přístřeší ale zdravotnické služby nevyužívá. Většinou mají obavy z toho, jak se na ně lékaři budou dívat, nebo mají již nějakou negativní zkušenost, například se tyto osoby setkaly s kritikou na svou osobu. Z druhé strany se nemůžeme divit lékařům, pokud mají etický rozpor ošetřit člověka, který je zanedbaný, špinavý popřípadě ještě pod vlivem alkoholu. Mnoho lidí, kteří kolem takového člověka projdou okolo, se na něj dívají s opovržením. Nicméně, povinností lékaře je ošetřit i takto zanedbaného člověka, výjimkou je zřejmě situace, kdy lékař usoudí, že člověk není ve stavu, kdy by jeho zdraví vyžadovalo hospitalizaci v nemocnici.

Je vcelku logické, že při způsobu života, kterým osoby bez přístřeší žijí, se hromadí zdravotní potíže i onemocnění, tudíž k některým z nich tyto lidé přichází až za doby pobytu na ulici. Značným problémem těchto osob je, že podceňují prevenci zdraví. Mnoho lidí na ulici nemá ani praktického lékaře, tudíž v případě potíží navštěvují rovnou pohotovost v ČB.

2.4 Problematika zaměstnanosti osob bez přístřeší

Ztráta domova je často spojena se ztrátou zaměstnání. Je to mnohdy první činitel, který může způsobit to, že se člověk dostane na ulici. Existuje mnoho důvodů, proč zaměstnavatel nevyhoví bezdomovcům při žádosti o práci. Velká část lidí bez domova nemá čistý trestní rejstřík, častá je i nedostatečná kvalifikace, vliv má také vzhled bezdomovce a negativní zkušenost zaměstnavatelů s těmito osobami.⁸⁴

---

⁸⁴ Srov. MAREK, J., STRNAD, A., HOTOVCOVÁ, L. *Bezdomovectví v kontextu ambulantních sociálních služeb*, s. 79.

Mnozí z nich se nemají šanci se zaměstnavatelem domlouvat, pokud nemají mobilní telefon. A pokud ho mají, často ho ztrácejí. Pro bezdomovce není mnoho příležitostí pracovního uplatnění. Někteří chodí od stavby ke stavbě a ptají se osobně, jiní zkoušejí pracovní agentury. Jsou také ti, kteří si nemohou práci vybrat z důvodu, že se jim všechny dostupné nabídky zdají nedostatečně finančně ohodnocené. Někteří mají přehnané představy o svých pracovních schopnostech a dovednostech a jen tak nějakou práci nejsou ochotní vykonávat. Pravděpodobnost, že se jim podaří udržet si zaměstnání, je poměrně nízká. Raději dávají přednost práci, u které je zároveň nabízené ubytování.⁸⁵

Mezi osobami bez přístřeší se vyskytují lidé, kteří jsou schopni si najít zaměstnání, dokonce si ho udržet, ale nejsou schopní ušetřit peníze, aby se posunuli k vlastnímu bydlení nebo k podnájomu. Velmi oblíbenou prací je hlídání obchodů, staveb, bank a různých objektů.⁸⁶

Osobám bez přístřeší nabízí možnost přivýdělku také organizace Nový Prostor, jejímž prostřednictvím mohou tyto osoby pracovat. Tato organizace se snaží preventivně pomáhat osobám, které se dostaly do tíživé životní situace.⁸⁷ Práce spočívá v prodeji časopisu Nový prostor, kdy prodávajícímu náleží určitá částka z každého prodaného časopisu. V Českých Budějovicích je několik prodejních míst zmíněného časopisu. Lidé, kteří ho prodávají, musí splnit určité podmínky, např. musí mít v pořádku doklady totožnosti, během prodeje nesmí být pod vlivem alkoholu, neměli by prodejem obtěžovat kolemjdoucí, apod.

---

⁸⁵ Srov. MAREK, J., STRNAD, A., HOTOVCOVÁ, L. *Bezdomovectví v kontextu ambulantních sociálních služeb*, s. 79.

⁸⁶ Tamtéž, s. 81.

⁸⁷ Srov. NOVÝ PROSTOR. *Poslání*. [online]. [cit. 2014-04-14]. Dostupné na: <<http://www.novyprostor.cz/poslani.html>>.

2.5 Zdroje obživy

Osoby bez přístřeší využívají všechny dostupné zdroje obživy. Ti, co navštěvují charitativní organizace, mají možnost dostat jídlo právě tam. Počínaje polévkou v Azylovém domě, konče koupí potravin za minimální poplatek (čaj, polévka), a také mají možnost získat potraviny z potravinové výpomoci, které se dostávají jen určité dny v týdnu.

Pro mnoho bezdomovců se alternativním zdrojem obživy stává to, co si nachází v odpadkových koších nebo kontejnerech. Někteří z bezdomovců se stravují pouze jídlem z popelnic, ze studu nepřijmou jídlo od lidí ani charitních pracovníků. Někteří se živí tím, že sbírají různé suroviny, jako je papír, měď, železo, slitiny, vratné láhve, autobaterie, apod.⁸⁸

Většina osob bez přístřeší spoléhá na solidaritu lidí a snaží se od nich vyžebrať drobné. Většina osob bez přístřeší není zcela bez příjmů, dostávají dávky hmotné nouze. Negativem je ale to, že ve většině případů těmto osobám vydrží peníze tři dny až maximálně týden od výplaty dávky a pak jim nezbývá, než se opět pokusit získat peníze jiným způsobem.

---

⁸⁸ Srov. MAREK, J., STRNAD, A., HOTOVCOVÁ, L. *Bezdomovectví v kontextu ambulantních sociálních služeb*, s. 71-75.

3 Otázky hodnot

V této kapitole se budeme okrajově zabývat hodnotami etickými, psychologickými a hodnotami osob bez přístřeší. Je velmi pravděpodobné, že u osob bez přístřeší se hodnoty jejich stylem života proměňují. Hodnoty, které vyznávali dříve, mohli v průběhu jejich života ztratit na významu a objevily se hodnoty jiné.

3.1 Etické hodnoty

Velký význam v etice zaujímá pojem zvaný hodnota. Existují různé definice tohoto pojmu, pro naše účely postačí, že hodnotou je něco významného, cenného, důležitého, něco, co koresponduje s lidským snažením. Jde o vztah mezi jednáním jednotlivce a společností.⁸⁹

Hodnotou může být cokoliv, co člověka motivuje k určitému jednání a co ovlivňuje myšlení člověka. Hodnota je obecný pojem pro všechno, čeho si ceníme nebo vážíme.⁹⁰

Hodnoty se vyznačují různě. Může jimi být představa, předmět, závěr i myšlenka představující určitý a chtěný význam lidského zájmu. V běžném životě jde o hodnoty, které si společnost vytváří sama na základě lidského vědomí, jejíž rozsah posuzuje společnost podle toho, jak vnímáme svět a postavení v něm.⁹¹

Hodnoty jsou nedílnou součástí našich životů. Životní stanoviska hodnot vypořádají o tom, čeho si v životě nejvíce ceníme, vážíme, co považujeme v životě za podstatné a které nás motivují v dosahování našich cílů. Člověk je považován za tvůrce hodnot, hodnoty vznikají přes záměry lidí, není možné je nějak zpředmětnit, nemohou platit obecně. Hodnoty se v průběhu života proměňují.⁹²

---

⁸⁹ Srov. MÜLLEROVÁ, S. *Kapitoly z etiky*, s. 15.

⁹⁰ Srov. GOLDMANN, R., CICHÁ, M. *Etika zdravotní a sociální práce*, s. 8.

⁹¹ Srov. MÜLLEROVÁ, S. *Kapitoly z etiky*, s. 16.

⁹² Srov. MÜLLEROVÁ, S. *Kapitoly z etiky*, s. 16.

V etice se také rozlišují hodnoty, které jsou vztažené k nějakému účelu. Jedná se jednak o hodnoty, kterými člověk dosahuje nějakého užitku, tzv. „hodnoty pro sebe,“ jako je například hodnota zdraví, dobré vztahy s lidmi a jednak o hodnoty, které nejsou přijímány, kvůli sobě samým, ale pro „ně samé.“ Tím je myšlena hodnota, respektive čin, který člověk vykonává nezištně pro druhého.⁹³

3.2 *Psychologické hodnoty*

Z psychologického hlediska lze na lidské hodnoty nahlížet jako na souhrn lidských potřeb. Do této kategorie hodnot lze zařadit hodnoty, jako touha po uznání, ocenění, citová odezva, potřeba lásky, přátelství a sounáležitosti. Řadí se sem i hodnoty duchovní, civilizační.⁹⁴

Člověk musí po příchodu na ulici řešit uspokojení potřeb, jež dříve považoval za samozřejmé. Kromě potřeby spánku ztrácí soukromí, pravidelnou možnost hygieny, kdykoli a kdekoli může být vyhozen z místa, kde přebývá, trpí nedostatkem spánku, denní rytmus a denní režim se mu zcela obrátí. Na jednu stranu je dominantním pocitem života na ulici nenaplněnost času a nuda, na stranu druhou samotné uspokojování základních potřeb zabere hodně času. V dobách, kdy bydlel ve stálém bydlení, se mohl osprchovat, kdy chtěl, uvařit si nebyl problém a člověk věděl, že se má kam vrátit. Na ulici žádná jistota není a není ani prostor, kde si odpočinout, kde se věnovat soukromým věcem. Život jako by ztratil řád a hranice. V zájmu jedince je, aby si strukturu denního režimu znovu vybudoval. Jakýkoli denní řád mu pomáhá přežít.⁹⁵

Některým bezdomovcům se zdá noc rizikovější než den. Přes den dohání deficit spánku a noci tráví chozením po městě, jízdou v tramvajích či vasedáváním v non-stopách, obchodních centrech, knihovnách či denních centrech. Do denního režimu bezdomovců patří také konzumace alkoholu a drog. Jejich zneužíváním se rozbíjí denní režim, což jim znemožňuje společenské fungování. Někteří bezdomovci se scházejí na jednom místě, kde mají zdroje obživy, a zde tráví většinu času žebráním.⁹⁶

---

⁹³ Srov. MÜLLEROVÁ, S. *Kapitoly z etiky*, s. 17.

⁹⁴ Srov. MÜLLEROVÁ, S. *Kapitoly z etiky*, s. 16.

⁹⁵ Srov. MAREK, J., STRNAD, A., HOTOVCOVÁ, L. *Bezdomovectví v kontextu ambulantních sociálních služeb*, s. 84.

⁹⁶ Tamtéž, s. 85.

3.3 Hodnoty osob bez přístřeší

V této části jsem se zaměřila na hodnoty osob žijících na ulici. Soustředila jsem na to, co je pro tyto osoby v životě důležité a zda si v podmínkách, ve kterých žijí i nadále cení svého života.

Z výzkumu vyplývá, že pro osoby bez přístřeší je důležité „*sehnat práci; přežít; také hodnota zdraví; důležitost mít rodinu. Pro někoho je důležitá partnerka a pes; být v partnerském vztahu; dokončit studium; mít co jíst a kde spát; žít spořádaný život; dostat se z ulice. Jeden z respondentů vypověděl, že už pro něj není důležité nic.*“⁹⁷

Na otázku, jak si cenní osoby bez přístřeší svého života odpovídali rozpačitě. Někteří odpovídali, že si cení mnoho svého života,⁹⁸ někteří si ho cenní málo,⁹⁹ jsou i tací, kteří si ho necení vůbec.¹⁰⁰ Jeden respondent neví, jak si cenní svého života.¹⁰¹ Z odpovědí některých osob je zřejmé, že si dříve vážili svého života, ale tato hodnota se časem rozplynula: „*Ted' už vůbec, dříve jsem měla sny, chtěla jsem něco dokázat; když jsem bydlela, tak jsem si vážila svého života, to jsem ještě tolik nepila.*“¹⁰²

Osoby bez přístřeší jsou často vyloučeni na okraj společnosti. Mnoho lidí by zřejmě nemuselo zajímat, jaké přání mají tyto osoby. Pro účely této práce mě zajímalo, zda mají osoby bez přístřeší nějaké přání. Odpovědi byly velmi rozličné. Dle respondentů by jejich přáním bylo: „*Sehnat práci; najít si ubytování; také aby se lidé o bezdomovce lépe postarali; chtěl by sem se oženit; mít hodně peněz; chtěl bych všechno změnit; kdybych měl tenkrát rozum, tak bych nezačal fetovat, pít a nahradil bych rodičům, co mi ted' poskytují; abych byl dědečkem, měl vnoučata; chtěl bych žít normálně; aby v tomhle státě existovala nějaká spravedlnost, Romové si vykřičí všechno, a když se nám to nelíbí, tak jsme za rasisty; vrátit se domů a nikdy nezažít tenhle život; už se v životě nedostat na ulici; vidět vyrůstat své děti; mít se jako se mají ty ve vládě; tak určitě dát dohromady a začít vídat své děti; chtěl bych vyhrát ve sportce“.*

⁹⁷ Příloha č. I, otázka č. 16, respondent č. 1-15.

⁹⁸ Příloha č. I, otázka č. 17, respondent č. 1, 2, 11, 12.

⁹⁹ Příloha č. I, otázka č. 17, respondent č. 4, 9, 14.

¹⁰⁰ Příloha č. I, otázka č. 17, respondent č. 3, 5, 6, 7, 8, 10.

¹⁰¹ Příloha č. I, otázka č. 17, respondent č. 15.

¹⁰² Příloha č. I, otázka č. 17, respondent č. 1, 10.

Stanislava Müllerová se ve své knize Kapitoly z etiky ptá, zdali existují hodnoty, které mají před jinými přednost. Zda má hodnota života člověka menší či větší hodnotu, než například hodnota sebeprosazení? Na takto položenou otázku nelze dle jejích slov odpovědět, protože, co je hodnotou pro jednoho člověka, nemusí být hodnotou pro jiného, neboť každý člověk přisuzuje důležitost něčemu jinému a má rozdílný žebříček hodnot.¹⁰³

Shrnutí:

Společensky uznávanými hodnotami jsou např. zdraví, rodina, vzdělání. I mezi osobami bez přístřeší jsou tyto hodnoty zastoupeny. Otázkou je, co však tyto osoby dělají pro naplnění svých hodnot a přání. Jsou případy, kdy například hodnotě zdraví, zdá se, je nadřazena hodnota bezpečí. Dokazují to případy, kdy se osoby bez přístřeší druží na noc do skupin z důvodu bezpečí, navzdory tomu, že ví o riziku nakažlivosti kožních nemocí. Nelze však říci, že určitá hodnota je důležitější než jiná hodnota.

Někteří z respondentů považují za důležité „přežít na ulici“, na tomto místě je tedy důležitost přikládána hodnotě zachování života, a to mnohdy v podmínkách životu ohrožujících. Jiní si svého života cenní málo, nebo vůbec. Čím se stane to, že si člověk přestane vážit svého života, ačkoli dříve si ho vážil? Dochází tedy u těchto lidí k určité rezignaci a ztrátě odpovědnosti nad svým životem?

Dle Hartmanna: „Hodnota určuje, co si člověk myslí, že by měl dělat, což nemusí být totéž, co chce dělati, nebo totéž, co udělá. Hodnota nenutí, neovládá jsoucí.“¹⁰⁴ A zde je třeba poukázat na to, že někteří respondenti tvrdí, že je pro ně důležité sehnat práci, ale mnozí z nich pro to nic nedělají, pouze o tom rádi hovoří.

Co se týká přání osob bez přístřeší, jsou téměř všechna jejich přání směřující k touze navrácení se do běžného života. Mnozí z nich vypovídají, že by chtěly změnit svou situaci, najít si ubytování, zaměstnání, začít svůj život od začátku.

Velmi často je jejich přáním chodit do zaměstnání, mít zázemí a žít jako spořádaní lidé. Bohužel z vlastních zkušeností musím říci, že vše zůstává pouze u přání.

---

¹⁰³ Srov. MÜLLEROVÁ, S. *Kapitoly z etiky*, s. 17.

¹⁰⁴ HARTMANN, N. *Struktura etického fenoménu*, s. 81.

Co se týká hodnot osob bez přístřeší, pohybují se v oblasti nižších hodnot, tzv. hodnot „pro sebe“. Je to vcelku logické, neboť u těchto lidí nejsou mnohdy uspokojovány jejich fyziologické potřeby, tzn. strava, spánek, homeostáze, ani potřeba bezpečí.

Je známo, že pokud nejsou naplněny hodnoty nižší (známá pyramida potřeb Abrahama Maslowa), nemohou být naplněny ani potřeby vyšší z pomyslných pater pyramidy.

4 Otázky smyslu a důstojnosti života

4.1 Smysl života

Má život nějaký smysl? Téměř každý člověk dříve nebo později uvažuje o tom, co je smyslem života. V dnešní uspěchané společnosti se lidé někdy chovají tak, jako by hlavním smyslem života mělo být získání hmotného majetku. Přesto stále více bohatých lidí tvrdí, že nejsou šťastní. Co je tedy klíčem ke spokojenému životu, či ke štěstí? To pravděpodobně znamená, že hromadění hmotných věcí nemůže zaplnit prázdnotu života, v němž chybí jistota nebo smysl. Osoby bez přístřeší nevlastní téměř žádný majetek, přesto se nevyklučuje, že někteří z nich nemohou být šťastní.

Brouk říká, že: „*Subjektivní smysl lidského života tkví v dosahování libých stavů, avšak tato definice nestačí, i přesto, že je správná a přesná, neboť smysl života, který zdánlivě odhaluje, zůstává nadále ukryt v pojmu libosti. Pozorujeme-li lidské osudy, vidíme, že v mnoha případech neexistuje žádná dosti krutá životní svízeň, skrze niž by život pro trpícího ztratil svůj význam a jež by jej donutila k rozhodnutí zbavit se života.*“¹⁰⁵

Dle Křivohlavého, touží člověk nejen po štěstí, moci, bohatství a vzrušení, ale i po tom, aby mu někdo věrohodně odpověděl na otázky smysluplnosti žítí a bytí.¹⁰⁶

4.2 Smysl a přínos života na ulici

Přesto, že se osoby bez přístřeší dostali do obtížné životní situace, dle odpovědí některých z nich, život sice ubral na významu, ale neztratil zcela smysl, způsobilo to však, že se tyto osoby odcizili sami sobě a tím ztratili jediný a nejvyšší smysl, nemají trvalý ideál ani vášeň, jsou jen chladně lhostejní k ostatnímu světu.¹⁰⁷ Na otázku, zdali považují osoby bez přístřeší svůj život za smysluplný a v čem, odpovídali respondenti následovně. Někteří ho považují za smysluplný. Zmíněnou smysluplnost vidí především ve volnosti, nezodpovědnosti, a svobodě.

---

¹⁰⁵ BROUK, B. *O pošetlosti života a smrti*, s. 69.

¹⁰⁶ Srov. KŘIVOHLAVÝ, J. *Psychologie smysluplnosti existence. Otázky na vrcholu života*, s. 140.

¹⁰⁷ VYMĚTALÍK, B. a kol. *Cesta k člověku*, s. 38.

Zde pravděpodobně nastává rozpor mezi osobami bez přístřeší a společnostmi. Někteří respondenti vnímají smysl v tom, že zde na světě mají něco dokázat.¹⁰⁸ Ostatní respondenti nepovažují svůj život za smysluplný, odůvodňují to tím, že, dříve, než přišli na ulici, měl pro ně život smysl. Nyní tyto osoby již život nebaví. Smyslem je dle jejich slov pouze přežít.¹⁰⁹ S tím souvisí pochopení, že člověk se plně rozvíjí jen jako člen společnosti, v níž jsou respektována práva a potřeby všech a právě společnost by měla usilovat a umožňovat, aby přičiněním jednotlivých členů bylo dosaženo společného dobra pro všechny.¹¹⁰

Längle vztahuje smysl života na způsob utváření situace, tedy na to, co se právě v tomto okamžiku odehrává a jak na tento okamžik zareagujeme díky našim vlohám, schopnostem, našemu chtění a cítění. Cesta vpřed totiž není dána předem, protože budoucnost je vše otevřená.¹¹¹ Proč si vlastně pokládáme tuto otázku smyslu života? Čím to je? Je to tím, že je život otevřený a budoucnost je pro nás nejistá? Na tuto otázku odpovídá autor prostřednictvím třech základních zkušeností. Za první tato otázka vyplývá z lidské zkušenosti svobodné volby mezi možnostmi. Za druhé ze zkušenosti, že není jedno, co zvolím, protože současně rozhoduji o hodnotách. A za třetí se ocitáme v situacích, které jsou nestálé, neustále se mění a nutí nás tak k rozhodnutí.¹¹²

Shrnutí:

Z odpovědí respondentů by se dalo vyčíst, že po příchodu na ulici lidé ztrácí smysl života, který měli do doby, než se na ulici dostali. Dochází k určité rezignaci. Tím, že vypovídají, že smyslem je přežít, je zachována hodnota života, kterou při otázce důležitosti hodnot v kapitole 3 nikdo nezmínil. To tedy znamená, že i přesto, že člověk žije na ulici a nemá snadný život, stojí mu za to žít.

Dle rozhovorů s osobami bez přístřeší je zřejmé, že by každý z nich ve svém životě něco změnil. Nejčastějšími odpovědi respondentů bylo, že by chtěli najít zaměstnání a bydlení, začít život od znovu, hlavně již nehrát automaty. Jeden respondent tvrdí, že: „*Je toho hodně co by změnil, ale prostě není na to čas a hlavně ani*

¹⁰⁸ Příloha č. I, otázka č. 3, respondent č. 8, 11, 12, 13, 14.

¹⁰⁹ Příloha č. I, otázka č. 3, respondent č. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 15.

¹¹⁰ VYMĚTALÍK, B. a kol. *Cesta k člověku*, s. 11.

¹¹¹ Srov. LÄNGLE, A. *Smysluplně žít. Aplikovaná existenciální analýza*, s. 7.

¹¹² Tamtéž, s. 7-9.

finance, ale kdyby to šlo, tak bych chtěla byt a normálně žít; chtěl bych mít vnoučata; změnit styl života; najít motivaci pro další kroky; něčeho dosáhnout; chtěla bych, ale nejde to. Protože, vždycky na to myslím, cíle mám, ale pak přijde fet a všechno hodím za hlavu; chtěla bych lepší život a dostat děti z děcáku; nenechal bych se chytit a zapásnout; nezničil bych manželství.“¹¹³

Na otázku, zdali je život pro osoby bez přístřeší v něčem přínosný, odpovídali takto: Někteří vidí přínos ve svobodě, tento život jim přináší volnost, také zkušenost, že se o sebe musí člověk postarat. Pro některé je přínosem, že na ulici mají spoustu kamarádů, nejsou tak sami. Někteří vidí přínos v tom, že: „*Si něco vytáhnou z popelnice, to prodají do sběru, vyfárají si něco k jídlu a pak odpočívají.*“¹¹⁴

Odpověď respondenta, pro kterého je přínosem se o sebe postarat, vypovídá o principu subsidiarity, požadující na jedné straně ponechání samostatnosti a odpovědnosti jednotlivci všude, kde je to možné, a tam, kde jednatelce nestačí, by se měla přenášet pravomoc a odpovědnost na větší společenské celky. V poslední řadě by se měla přenášet pravomoc na stát, ale vždy jen v takové míře, kolik je pro dobro společnosti nezbytně nutné.“¹¹⁵

Pro ostatní není život na ulici přínosný, odůvodňují to tím, že: „*Režim na ulici je furt stejnej dokola, nebo „Stydím se za to, že jsem na ulici.“ „Drogy jsou past, která mě nepustí.*“¹¹⁶

4.3 Důstojný život z pohledu osoby bez přístřeší

Každá svobodná demokratická společnost uznává a respektuje lidská práva a svobody. Je třeba zmínit, že lidská práva nespočívají na státním zákonodárství, existují nezávisle na státu a tím pádem jsou státem nedotknutelná. Právě tyto práva mají zajišťovat důstojnost a svobodu lidské osobnosti. Náleží všem a nikdo z nich nesmí být vylučován.¹¹⁷

---

¹¹³ Příloha č. I, otázka č. 4, respondent č. 1-15.

¹¹⁴ Příloha č. I, otázka č. 5, respondent č. 1, 3, 5, 8, 9, 11, 13.

¹¹⁵ VYMĚTALÍK, B. a kol. *Cesta k člověku*, s. 12-13.

¹¹⁶ Příloha č. I, otázka č. 5, respondent č. 2, 4, 6, 7, 10, 12, 15.

¹¹⁷ VYMĚTALÍK, B. a kol. *Cesta k člověku*, s. 35

Každý člověk je nositelem práv a povinností, přičemž mezi jeho práva patří mimo jiné zabezpečení prostředků k důstojnému způsobu života. K těmto prostředkům patří zejména obživa, bydlení, ošacení, odpočinek, zabezpečení pro případ nemoci, nezaměstnanosti, apod.¹¹⁸ „Právo člověka na život souvisí s povinností starat se o zachování vlastního života; právo na důstojný způsob života s povinností žít důstojně.“¹¹⁹

Osoby bez přístřeší si důstojný život představují následovně: „*Najít si práci; být ženatý; mít nějaký děti, barák a žít prostě spokojeně; že by sem si vydělal nějaké peníze; mít co jíst, kde spát a mít práci.*“ Někteří si představují důstojný život tak, že člověk žije spokojeně; *když má člověk teplo; kdy se může o někoho opřít nebo tak; může jít do divadla, na koncert; pracovat dvanáct hodin denně, pak dojít z práce, udělat si polévku, pak skočit na jedno, dvě piva; koukat na bednu; mít zázemí, rodinu, stálý zaměstnání, příjem.*“¹²⁰

Na otázku, zda považují osoby bez přístřeší život na ulici za důstojný, většinou odpovídaly, že ho nepovažují za důstojný. Někteří odpovídali, že: „*V některých případech ano. Snažím se žít tak, tak aby byl důstojný.*“¹²¹

Shrnutí:

Odpovědi, které zaznívaly, byly vcelku realistické. Většina z nich, si důstojný život představuje tak, že člověk chodí do zaměstnání, má rodinu, děti, kdy se může o někoho opřít. Také má určité zázemí, byt, či alespoň ubytovnu, nebo garsonku. Podle respondentů žije člověk důstojně také, když má co jíst, je zdravý, má vzdělání. Pro některé osoby je dle výzkumu synonymem důstojného života disponování mnoha penězi, to potom člověk „*žije důstojně*“. Právě proto osoby bez přístřeší nepovažují život na ulici za důstojný. Je to tím, že většině z nich chybí již zmiňované zázemí a zaměstnání.

---

¹¹⁸ Srov. Pacem in terris, čl. 11.

¹¹⁹ Tamtéž, čl. 29.

¹²⁰ Příloha č. I, otázka č. 6, respondent č. 1-15.

¹²¹ Příloha č. I, otázka č. 7, respondent č. 1-15.

4.4 Důstojnost člověka

„Společnost má být založena na myšlence důstojnosti člověka a jeho nezáměnné hodnoty, společnost zasazující se o společné dobro všech, respektující všechny principy, které sledují zachování a rozvíjení lidsky důstojného života.“¹²²

Mají lidé bez přístřeší důstojnost, když žijí tímto způsobem života a jaký na to mají pohled? Podle Listiny základních práv a svobod má lidskou důstojnost každý člověk.¹²³ Každý člověk má také právo na svobodnou volbu vlastního životního stavu, tzn. vybrat si životní stav, kterému dává přednost.¹²⁴

Při otázce, zdali má každý člověk lidskou důstojnost, byli respondenti celkem nejednotní. Část z nich se domnívá, že každý člověk má lidskou důstojnost, nebo by ji měl mít.¹²⁵ Někteří to dokonce odůvodňují tím, že lidskou důstojnost člověk neztrácí tím, že žije na ulici, důstojnost má už proto, že existuje.¹²⁶ Někteří se domnívají, že to záleží na osobnosti člověka, někdo ji má, někdo ne.¹²⁷ Jeden respondent se domnívá, že člověk lidskou důstojnost *„určitě má, ale tu důstojnost na té ulici postupně ztrácí.“¹²⁸* Dále jsou ti, kteří se domnívají, že lidskou důstojnost nemá každý člověk. *„Nemá ji například inkontinentní bezdomovec; podnikatel, který vám dá práci a pak ji nezaplatí; bezdáci pod mostem ji nemají; důstojnost nemají akorát politici; my se musíme ponižovat, tím že žebráme, protože chceme žít trošičku důstojně, tím, že zaplatíme veškerý peníze za tuhle kůču - je to potupný, ale my nemáme na výběr.“¹²⁹* Jeden respondent odpověděl, že vůbec neví, zda má každý člověk lidskou důstojnost.¹³⁰

Shrnutí:

Důstojnost má dle Listiny základních práv a svobod každý člověk, tím pádem i osoba bez přístřeší, i když se někteří z respondentů domnívají, že tomu tak není. Tato důstojnost mu náleží ze statutu lidské bytosti.

---

¹²² VYMĚTALÍK, B. a kol. *Cesta k člověku*, s. 15.

¹²³ Srov. Ústavní zákon č. 2/1993Sb. Listina základních práv a svobod, článek č. 1.

¹²⁴ Srov. Pacem in terris, čl. 15.

¹²⁵ Příloha č. I, otázka č. 8, respondent č. 2, 4, 8, 11.

¹²⁶ Příloha č. I, otázka č. 8, respondent č. 12, 14.

¹²⁷ Příloha č. I, otázka č. 8, respondent č. 7, 9.

¹²⁸ Příloha č. I, otázka č. 8, respondent č. 10.

¹²⁹ Příloha č. I, otázka č. 8, respondent č. 1, 3, 5, 6, 13.

¹³⁰ Příloha č. I, otázka č. 8, respondent č. 15.

5 Etický rozměr umírání a smrti

Umíráním se zabývá věda, thanatologie, jejíž název je odvozen z řeckého slova „thanatos“ neboli smrt. Dle badatelů, jako je např. Raymond Moody, lidé hledají odpověď na otázku, co bude po smrti, přemýšlí, kdy je smrt potká, jak bude probíhat a co jí bude předcházet.¹³¹

Pojem smrt je v současné společnosti velmi tabuizován, přitom se týká každého z nás, bez rozdílu. Mnoho lidí se vůbec nechce na toto téma vyjadřovat, nechce o smrti slyšet, jako by ani neexistovala. Když se setkáme s umírajícím člověkem, máme tendenci mu neustále opakovat, že se určitě brzy uzdraví a že nás ještě přežije. Nechceme si připustit, že to není pravda.

Než začneme mluvit o smrti, je třeba si ujasnit, kdy k ní vlastně dochází. Z hlediska moderní medicíny nastává okamžik smrti, pokud srdce přestane bít, člověk již nedýchá a tím dojde k nenávratnému poškození mozku.¹³²

V období starověku a raném středověku většinou člověk znal hodinu své smrti, kterou mohl vyčíst z nejrůznějších znamení, věštby nebo snu. Měl tak dostatek času na rozloučení se svou rodinou a přáteli. Dřívější kultury vnímaly smrt jako cestu, na které bude muset duše překonat různé překážky, jako např. boj s démony, aby se tak člověk mohl dostat do země mrtvých. V tomto období mezi lidmi stále přetrvávala myšlenka, že člověk by měl být na smrt upozorněn dopředu. Philippe Ariés hovoří o tom, že ve starých příbězích a legendách rytíři „*neumírají jakkoli, ale podle pravidel zvykového obřadu. Všední a obvyklá smrt nikoho nepotká jen tak náhodou, a to ani tehdy, je-li náhodným důsledkem zranění.*“¹³³ Neumím si představit, asi jako většina lidí, jak bychom se vyrovnávali s tím, kdybychom znali den svého úmrtí. Pravdou je, že by se lidé alespoň tak mohli rozloučit se svými známými, jak již bylo uvedeno výše, dle dřívějších zvyků, ale jak by vypadal takový poslední týden, či den před smrtí?

---

¹³¹ Srov. STEINPACH, R. *Jak to, že žijeme po smrti, a jaký smysl má život*, s. 5.

¹³² Srov. MAČÁK, J., MAČÁKOVÁ, J. *Patologie*, s. 47.

¹³³ ARIÉS, P. *Dějiny smrti I*, s. 17.

Velmi zvláštní je to, jak se náš postoj ke smrti postupem času změnil. Lidé dnes považují za nejlepší způsob smrti – smrt rychlou, bezbolestnou, nejlépe ve spánku. Mnohdy tak umírající nemá čas se rozloučit, urovnat vztahy, apod.

Na počátku středověku tedy lidé brali smrt jako běžnou součást života a příliš se jí nebáli, protože věřili v posmrtný život. Až křesťanství přineslo systém pravidel, který postupem času měnil náhled na smrt. Podle křesťanské víry byli lidé nesmrtelní, a to až do doby, než Adam s Evou snědli ovoce ze Stromu poznání a byli Bohem vyhnáni z Edenu a stali se tak smrtelnými. Pokud jednali lidé správně, měli přijít po smrti do nebe, a v horším případě do pekla.¹³⁴

Na změnu postoje ke smrti upozorňuje i Ariés, když tvrdí, že strach ovládl i lidi, kteří se smrti dosud nebáli. „*Sblížení okamžiku smrti s okamžikem konečného rozhodnutí přinášelo riziko, že strach z nešťastné věčnosti se rozšíří i na samo umírání.*“¹³⁵ Přesto měla být smrt přijímána jako radostná událost, pro ty, kteří žili bez hříchu.

S křesťanstvím se však objevila nová myšlenka - vzkříšení těla. Nešlo pouze o to, kam se po smrti odebere duše, ale začalo být také velmi důležité, co se stane s tělem. Lidé ve středověku umírali veřejně, u lůžka umírajícího se vždy shromáždili členové rodiny a přátelé, ale bylo zcela běžné, že vzdát mu úctu přicházeli sousedé, ale i cizí lidé, kteří prostě jen procházeli kolem domu. Velký význam byl přikládán posledním slovům a přáním, která musela být pozůstalými splněna, jinak by se jednalo o vážný hřích.¹³⁶

Na konci středověku, kdy se vyskytovaly morové epidemie, začala společnost na smrt pohlížet s odporem a zdůrazňovala nečistotu mrtvol a jejich zápach. Ariés však upozorňuje, že změna vztahu ke smrti začala již ve 13. století, tedy ještě před morovými epidemiemi. Podle něj za to mohla církev, která bdění u mrtvého a pohřbívání proměnila v organizované obřady. Tělo, které se dříve veřejně vystavovalo, se nyní hned po smrti zašilo do rubáše a uložilo do rakve. Důvěrnost loučení s mrtvým tak zcela zmizela. Nový způsob schovávání mrtvých však nebyl jedinou změnou. Začaly se

---

¹³⁴ Srov. ARIÉS, P. *Dějiny smrti I*, s. 142.

¹³⁵ ARIÉS, P. *Dějiny smrti I*, s. 142.

¹³⁶ Srov. NAVRÁTILOVÁ, A. *Narození a smrt v české lidové kultuře*, s. 185-187.

postupně měnit i projevy zármutku, bylo totiž oceňováno, když se pozůstalí dokázali ovládnout a smutek vyjadřovali důstojně, pouze prostřednictvím symboliky, například černou barvou oblečení, která se tehdy začala nosit na znamení truchlení.¹³⁷

To koneckonců funguje dodnes – černé smuteční oblečení, tichý pláč. V této době, již s prvními náznaky renesance a humanismu, se ještě více prohloubil odpor ke smrti, docházelo k zesvětštění společnosti, výraznému odklonu od Boha a zvýšenému zájmu o člověka. Lidé v tomto období chtěli žít a toužili po bohatství, které už nebylo tak vzácné jako dřív. Zřejmě právě tehdy smrt přestala znamenat spravedlivý konec života a stala se všemi nenáviděným biologickým zánikem. Ačkoli po skončení středověku následovala ještě dlouhá staletí, vztah ke smrti se nadále vyvíjel a měnil. Ke změně postojů došlo až na konci středověku a tam bychom mohli vidět kořeny současného odstupu od umírání a smrti.¹³⁸

Smrt je ovšem nedílnou součástí života a mělo by se o ní hovořit, alespoň by tak s ní člověk nebyl konfrontován až ve chvíli, kdy zemře člen rodiny nebo známý. Zvláště asi mladí lidé nemají slovo „smrt“ ve slovníku, a nepřipouští si, že se jich také týká. *„Pro většinu lidí je totiž sama smrt tak nelibým jevem, že i nejnelibější osud je pro ně poměrně snadno snesitelný. Konečným klíčem k objasnění smyslu života je tedy vysvětlení nelibosti smrti, tj. strachu před smrtí.“*¹³⁹

Na otázku, zdali si osoby bez přístřeší připouští vlastní smrtelnost, téměř naprostá většina odpověděla, že „ano,“ a někteří specifikovali, že: *„stejně tam každý jednou půjdeme.“*¹⁴⁰ Pouze z úst dvou respondentů zazněla odpověď, že si vlastní smrtelnost nepřipouští.¹⁴¹

Lidé mnohdy o smrti, respektive ze strachu před smrtí nemluví, z důvodu pudu sebezáchovy. Strach ze smrti nemají zpočátku děti, to je dáno tím, že si neuvědomují význam smrti. To tedy znamená, že člověk získává strach ze smrti až v průběhu života.

---

¹³⁷ Srov. ARIÉS, P. *Dějiny smrti I*, s. 142.

¹³⁸ Srov. ARIÉS, P. *Dějiny smrti I*, s. 175.

¹³⁹ BROUK, B. *O pošetlosti života a smrti*, s. 69.

¹⁴⁰ Příloha I, otázka č. 28, respondent č. 2, 3, 4, 5, 6, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15.

¹⁴¹ Příloha I, otázka č. 28, respondent č. 1, 7.

Dle Brouka nemají lidé strach ze smrti samé, ale je jim nepříjemné pomyšlení na to, že by měli jednou odejít z tohoto světa.¹⁴²

Zeptali jsme se také osob bez přístřeší, zda mají strach ze smrti? Na tuto otázku respondenti většinou odpovídali, že strach ze smrti nemají, někteří bilancují nad tím, v kolika letech je smrt potká při tomto způsobu života,¹⁴³ pouze tři respondenti odpověděli, že mají ze smrti strach.¹⁴⁴ Dva respondenti byli nerozhodní: „*Mám a nemám. Bojím se, ale i jsem smířený; někdy se bojím, někdy bych to udělala.*“¹⁴⁵

Smrt „neznámého člověka“ nás nezasáhne tolik, jako smrt „známého“, či člena rodiny. Rozdíl je nejspíš také v tom, jakým způsobem člověk zemře, zda přirozenou smrtí ve stáří, nebo při tragické nehodě v mladším věku, či z důvodu nevléčitelné nemoci, umrznutím na ulici, cizím zaviněním, apod.

Zeptali jsme se osob bez přístřeší také na otázku, jakou smrtí by nechtěly zemřít. Ve více případech by nechtěly zemřít násilnou smrtí, žena násilnou smrtí v kombinaci se znásilněním, dále by „*nechtěly uhořet; udusit se; utopit se; zemřít na cirhózu jater.*“ Další odstrašujícím typem smrti je pro tyto osoby smrt „*oběšení; předávkování se; přejetí vlakem, autem; umrznutí; nechtěl bych zemřít sám na ulici, aniž by o tom věděla rodina.*“¹⁴⁶

Nejhorší osamělostí umírajícího je to, že nemůže oznámit svým blízkým, že zemře. Jestliže cítí přicházet smrt a nemůže o ní mluvit ani sdílet se svými blízkými myšlenky, které ho napadají v těsné blízkosti před odchodem, takový člověk nemá jiné východisko než duševní pomatení, blouznění nebo také bolest, která alespoň umožňuje o něčem mluvit.¹⁴⁷

---

¹⁴² Srov. BROUK, B. *O pošetlosti života a smrti*, s. 70.

¹⁴³ Příloha č. I, otázka č. 29, respondent č. 1, 2, 4, 7, 9, 11, 12, 13, 14, 15.

¹⁴⁴ Příloha č. I, otázka č. 29, respondent č. 3, 5, 8.

¹⁴⁵ Příloha č. I, otázka č. 29, respondent č. 6, 10.

¹⁴⁶ Příloha č. I, otázka č. 30, respondent č. 1-15.

¹⁴⁷ Srov. HENNEZEL, M. *Smrt zblízka: umírající nás učí žít*, str. 26.

Shrnutí:

Je zřejmé, že některé osoby bez přístřeší si připouští, že by je mohla smrt potkat dříve, při způsobu života, který žijí. Paradoxem je, že tyto lidé vypovídají o tom, že by nechtěli zemřít na cirhózu jater, přesto však ve velkém množství konzumují alkohol.

Pokud umírá člověk na ulici, umírá většinou sám. Není totiž v moci ani sociálního pracovníka ani kolemjdoucích, aby byli vždy v okamžik smrti u něho. Většinou pak tuto osobu najdou lidé již bez známek života a následně přivolají Policii ČR. Otázkou stále zůstává, proč na ulici umírají osoby bez přístřeší, když jsou zde v Českých Budějovicích, ale i v jiných městech, sociální služby, které mohou tyto lidi využít. Nápovědou nám mohou být odpovědi „žijících“ osob bez přístřeší, kdy se mnohdy se zemřelým člověkem znaly a mohou tak lépe posoudit důvody, proč dotyčný člověk nepožádá o pomoc. Respondenti se domnívají, že se tyto lidé nechtějí někoho doprošovat, někteří tam nejsou schopni dojít, nebo nesplňují pravidla, například alkoholovou toleranci. Důvodem může být také lenost, únava ze své situace, stud. Někteří služby využívat nechtějí, nemají pro ně smysl.¹⁴⁸

5.1 Důstojné umírání

Co znamená pojem důstojná smrt, důstojné umírání? V posledních letech se velmi hovoří o hospicích, ve kterých je taková smrt podporována. O tom vypovídá i osobní svědectví hosta jednoho hospice Oskara Heilera, který svým příběhem dokazuje, že hospice takovou smrt opravdu podporují: *„Ještě před čtyřmi týdny bych se nenadál, že bych jednou odešel z vlastního bytu. Ale pak jsem se dostal do takového stavu, kdy pobyt doma byl neúnosný. Upadával jsem, nedovedl jsem vstát bez pomoci sousedů. Zanedlouho jsem ztratil energii k tomu, abych si připravil jídlo. Zkrátka a dobře, nadešla chvíle, kdy jsem neměl žádnou chuť a víc jsem nemohl. Tehdy zrovna vyšel v novinách článek o hospici. Pomyslel jsem si, člověče, tam bys byl v dobrých rukou. Kde ti nikdo nic nevnucuje, kde si ponecháš svobodu a můžeš alespoň nějak vést svůj život, kde jsi zaopatřen až do konce svých dnů. A především, kde je ti garantováno, že lékaři a sestry ti podávají prostředky, abys mohl žít téměř bez bolesti. Doma jsem měl pořád bolesti, každý den mě bolelo něco jiného. Měl jsem obrovské štěstí, dostal jsem místo v hospici, kde je jen sedm pacientů. Je to malý ráj. Sestry jsou tak veselé, milé a obětavé. Každé přání je mi splněno. Tady neprovádějí léčbu, která by vedla k uzdravení člověka, zde jsou pacienti, kteří se neuzdraví. Tady každý může žít svůj*

¹⁴⁸ Příloha č. I, otázka č. 26, respondenti č. 1-14.

život, jak sám chce. Může kouřit, kdy chce, může se napít piva, kdy chce. Nikdo nás ráno nebudí, nikdo se nemontuje do našeho volného času, můžeme spát, kdy chceme, máme absolutní svobodu. A to považuji za naprosto skvělé. Nechtěl bych zemřít nedůstojně. Kdo měl život jako já, důstojný, úspěšný, pěkný život, přirozeně s výšinami i pády, nechce na konci bídě, po švábsku, zdechnout.“¹⁴⁹

Dle většiny populace je vcelku zřejmé, že žítí a umírání na ulici považují za nedůstojné. Ale jak to vidí samotné osoby bez přístřeší? Odpovědi respondentů jsou celkem jasné: „*To je špatně*“, „*Asi takhle...z toho je mi špatně. Umírat na ulici je špatné*“, „*To se lidi kroutí. Je to špatně*“, „*Špatně, všechno špatně*“, „*Hrůza*“, „*Špatně. Kamaráda vytáhli z podmostu jak pytel brambor*“, „*Je to špatně, to je nedůstojný*“, „*To je nedůstojné. Ale většinou si za to můžou sami*“, „*To je nedůstojný*“, „*Jedna z nejhorší smrti*“, „*Tak to není důstojné, můžete třeba umrznout*“, „*Není hodno člověka, aby umíral na ulici*“, „*Nějak se umřít musí*“, „*Je to nedůstojné.*“¹⁵⁰

Mnoho lidí jistě považuje za důstojné umírání – zemřít doma, v okruhu svých blízkých. Otázkou je, co tedy tento pojem znamená pro osoby bez přístřeší, jaký zaujmají postoj k této otázce? Mnozí z respondentů zastávají názor, že důstojné umírání znamená umírání doma, právě v kruhu blízkých, dle jejich slov, to rozhodně neznamená zemřít na ulici. Někteří se domnívají, že důstojně člověk umírá v nemocnici na oddělení dlouhodobě nemocných pacientů, kde se o něj stará personál nemocnice, popřípadě příbuzní a také mají respondenti povědomí o hospicích, kdy od slyšení ví, že tam se chodí důstojně zemřít. Některé osoby zastávají názor, že důstojně zemřít, znamená: „*usnout a už se neproбудit; umřít čistě; zemřít někde v klidu a bezbolestně; zemřít přirozenou smrtí; zaopatřit svojí rodinu a odejít s čistým štítem.*“ Jeden z respondentů se domnívá, že důstojné umírání znamená: „*mít u sebe litr rumu, pečené kuře a v kapse třicet milionů.*“¹⁵¹

---

¹⁴⁹ STUDENT, U., *Sociální práce v hospici a paliativní péče*, s. 58-59.

¹⁵⁰ Příloha č. I, otázka č. 38, respondent č. 1-15.

¹⁵¹ Příloha č. I, otázka č. 37, respondent č. 1-15.

Shrnutí:

Téměř každý člověk si pod pojmem důstojné umírání představí pravděpodobně něco jiného. Zde je vidět kontrast dvou typů umírání a to právě ve výše zmiňovaném hospici a umíráním na ulici. Z výpovědi Oskara Heilera se lze domnívat, že právě hospic je místem, které ponechá člověku svobodu a umožní mu důstojně zemřít. Na rozdíl od umírání na ulici, které je všeobecně považováno za nedůstojné. I samotné osoby bez přístřeší se ztotožňují s tím, že umírání na ulici je nedůstojné či dokonce nehodno člověka, za důstojné považují umírání doma, v kruhu rodiny a známých.

Možná si tyto osoby neuvědomují, že pokud na ulici setrvávají, mohou to být právě oni, kteří i zde mohou zemřít. Odpověď: „*Je to špatné, ale to nikoho z lidí nezajímá,*“ je také vcelku na místě. Vždyť odpovědnost za umírání bezdomovců na ulici by měla být postavena nejen na lidském subjektu, který mnohdy svými silami na svou životní situaci nestačí, ale také na společnosti, ve které občan žije.

Mnoho lidí nemůže slovo smrt vůbec vyslovit. Pravděpodobně se obávají toho, že by byli konfrontováni se smrtí blízkého člověka, aniž by na to byli připraveni. Otázkou je, zda se lze vůbec na toto připravit. Myslím, že lidé si uvědomují, že smrt jednou přijde, ale v dnešní uspěchané společnosti nemají moc času o tom přemýšlet. Nebo možná nechtějí.

5.2 Umírání osob bez přístřeší v posledních letech

Průdková ve své knize hovoří o tom, že se osoby bez přístřeší velmi často stávají oběťmi násilné trestné činnosti. Násilí na bezdomovcích je páčáno jak z řad občanů, tak i z řad příslušníků Policie. „*Ti, kteří by měli pomáhat a chránit napadají bezdomovce, zřejmě z důvodu vyčištění města.*“¹⁵²

K napadení těchto osob dochází z různých důvodů, ale stávají se i situace, kdy útočník nemá žádný racionální důvod k ublížení na zdraví a přesto tak koná. Možná mnohdy jen pro své uspokojení či uplatnění moci nad druhým člověkem. Někdy si říkáme, jakým právem člověk ublíží bezdomovci, není to také snad lidská bytost? Zde

---

¹⁵² PRŮDKOVÁ, T., NOVOTNÝ, P. *Bezdomovectví*, s. 39.

uvádím také příklady, ve kterých je zaznamenáno páchání násilí na osobách bez přístřeší. Tyto příklady jsou zavrženímhodné, ale bohužel se týkají naší společnosti.

„Mezi půlnocí a ránem 23. Května 2005 tři mladíci napadli na vlakovém nádraží v Opavě dva bezdomovce. Házeli po nich dlažební kostky, kopali je, bili do hlavy a krku dřevěným kulem a snožmo jim skákali po hlavách. Jeden bezdomovec zemřel, druhého lékaři zachránili. V květnu 2005 někdo jednoho rána polil benzínem a zapálil bezdomovce spícího na lavičce v lesoparku. Byl hospitalizován s popáleninami obličeje a krku a s poškozením dýchacích cest. V pražské tramvaji, která dojížděla na konečnou, byl v květnu 2005 zapálen spící bezdomovec. Řidič ho uhasil hasicím přístrojem. Začátkem roku 2006 skupina mladíků, která si říkala Plameňák, surově napadla bezdomovce. Útoky si nahrávali a zveřejňovali na internetu. K muži sedícímu na lavičce přijde mladík, znenadání ho kopne do hlavy a odchází. Na vousatém muži povaleném na dlažbu sedí mladík a mlátí ho do obličeje. Kolem chodí lidé a jezdí auta a nikdo nezasáhne.“¹⁵³

Zajímalo mě, jak se k této problematice staví osoby bez přístřeší, zda mají obavy, že by jim mohlo být ve městě, ve kterém žijí ublíženo? Na otázky obav ze smrti z cizího zavinění ve městě České Budějovice se opět respondenti dělí do dvou skupin, přičemž jedni odpovídali, že strach/obavy z cizího zavinění nemají.¹⁵⁴ Jiní mají jasné obavy o svůj život.¹⁵⁵ Jedna respondentka odpověděla, že: „Podle toho, jestli jsem sjetá nebo ne,¹⁵⁶ poslední z respondentů uvádí, že: „Na ulici si člověk nemůže být nikdy jistý“.¹⁵⁷

Počty zemřelých osob bez přístřeší v Českých Budějovicích, jsou velmi těžko přesně vyčíslitelné. Za rok 2013 Městská charita evidovala šest případů úmrtí osob bez přístřeší. Tento počet však nemusel být definitivní. V letošním roce je zaznamenáno již druhé úmrtí osoby bez přístřeší na území města České Budějovice.

---

¹⁵³ HRADECKÝ, I. *Konflikt, bezdomovci a veřejný prostor*. Tematická zpráva, Praha 25006 [online].

¹⁵⁴ Příloha č. I, otázka č. 33, respondent č. 2, 4, 9, 11, 13.

¹⁵⁵ Příloha č. I, otázka č. 33, respondent č. 1, 2, 5, 6, 7, 8, 12, 15.

¹⁵⁶ Příloha č. I, otázka č. 33, respondent č. 10.

¹⁵⁷ Příloha č. I, otázka č. 33, respondent č. 14.

5.3 *Dobrovolné rozhodnutí pro smrt*

Smrt bývá všeobecně rozlišována na smrt přirozenou a nepřirozenou. Smrtí přirozenou se rozumí smrt fyziologická, která nastane výhradně z vnitřních příčin, oproti smrti nepřirozené, patologické, zaviněné vnějšími činiteli.¹⁵⁸ Smrtí nesvévolnou rozumíme smrt, jež se dostavuje proti vůli umírajícího, zatímco smrti svévolné dosahují lidé z vlastní vůle.¹⁵⁹

Žádnému člověku nelze sice zabraňovat ve svobodné vůli, pokud by chtěl ukončit svůj život, ale svobodná vůle ještě nezaručuje, že takové jednání je rozumné. Chceme-li racionálně hodnotit úmyslnou smrt, musíme si být předem vědomi smyslu i významu života. Mravní odpor proti úmyslné smrti, dodnes nepřesně označované jako sebevražda, se projevil již s počátkem civilizace. Řečtí orfikové, starověcí předchůdci křesťanských teologů, viděli v úmyslné smrti prohřešení. Hovořili o tom, že člověk je Boží majetek, a nemá proto právo rozhodovat o svém životě. Člověk obdržel život od Bohů a také jediní Bohové mají právo člověka tohoto života zbavit. Úmyslná smrt, jakožto smrt dostavující se z vlastní vůle umírajícího, je tedy neoprávněným, trestuhodným zásahem do jedinečných práv božích.¹⁶⁰

Všeobecně se odedávna věřilo a věří, že božím trestem za úmyslnou smrt je odepření posmrtné blaženosti. Úmyslně zemřelé osoby byly stíhány církevními tresty. Příkladem takového stíhání bylo odepření rituálního obřadu a poct jak při pohřbu, tak i po něm.¹⁶¹

Římskokatoličtí teologové došli však ve své snaze po ekonomickém využití lidské smrti tak daleko, že kromě úmyslné a dobrovolné smrti počali se obírat z hlediska křesťanské morálky i nepřímou sebevraždou, jíž podle naší terminologie je rozumět nesvévolnou smrt, zaviněnou hrubým opominutím péče o bezpečnost vlastního života.¹⁶²

---

¹⁵⁸ Srov. BROUK, B. *O pošetilosti života a smrti*, s. 14.

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 15.

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 68.

¹⁶¹ Tamtéž, s. 25.

¹⁶² Tamtéž, s. 34.

Páchají snad osoby bez přístřeší nepřímou sebevraždu, když zanedbávají péči o své zdraví? Uvědomují si, že jejich způsob života směřuje k předčasné smrti?

Na otázku, zdali páchají bezdomovci dlouhou pomalou smrt, když nechtějí pomoci, ani v období mrazů, reagovali respondenti následovně: Pouze jeden respondent odpověděl, že „*Smrt nepáchají, páchají život na ulici, pro který se rozhodli.*“¹⁶³ Ostatní byli jiného názoru: „*Asi ano*“, „*Oni pomoc nevyhledávají. Je jim to jedno*“, „*Určitě, ale dělají to dobrovolně*“, „*Určitě, plno bezdomovců v zimě zmrzne*“, „*Asi ano, ale mohou si za to sami. Jsou tu přece pracovníci, kteří se jim snaží pomoci*“, „*Asi ano, ale ta pomoc od státu je nedostatečná*“, „*Určitě, plno z nich kvůli mrazu zahyne*“, „*Páchají. Jedna zima na ulici ubere bezdomovci dva roky života*“, „*Pomalou smrt páchají všichni bezdomovci, kteří mají zdravotní potíže a nesnaží se nic dělat se svým životem*“, „*Dalo by se říct, že ano, ale je to jejich rozhodnutí.*“¹⁶⁴

Shrnutí:

Někteří respondenti se domnívají, že osoby bez přístřeší jsou odpovědní za důsledky svého jednání, tudíž by se dalo dle jejich slov říci, že některé osoby dobrovolně směřují ke smrti, právě již zmíněným způsobem života. Z etického hlediska se klade důraz na zachování práva na sebeurčení člověka, tudíž nikdo nemá právo rozhodovat o pomoci proti vůli člověka. Zajímavé bylo tvrzení jednoho respondenta, který se domnívá, že osoby bez přístřeší „nepáchají smrt, ale páchají život,“ pro který se sami rozhodli. Poukazuje tak na odpovědnost člověka za svůj život. Jiný respondent považuje za viníka stát, jehož pomoc vůči osobám bez přístřeší je nedostatečná, a může tak přispět k dobrovolnému rozhodnutí pro smrt osob bez přístřeší.

Jak lze z etického hlediska nahlížet na dobrovolné rozhodnutí pro smrt? V dřívějších dobách, jak již bylo zmíněno výše, nebyla úmyslná smrt jen obhajována, nýbrž někdy i zavržována. Proti úmyslné smrti vystupoval například hedenik Theodoros, neboť tvrdil, že takový konec života není důstojný člověka moudrého, jehož úkolem je povznést se nad veškeré věci, a nedat se tak vyrušit z duševní rovnováhy ani nejkřutější nepřízní osudu.¹⁶⁵

¹⁶³ Příloha I, otázka č. 39, respondent č. 13.

¹⁶⁴ Příloha I, otázka č. 39, respondent č. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 14, 15.

¹⁶⁵ Srov. BROUK, B. *O pošetlosti života a smrti*, s. 49.

Teprve moderní zákonodárství devatenáctého století nevalovalo již na úmyslnou smrt tresty, neboť vycházelo z předpokladu, že každý člověk má právo libovolně nakládat se svým životem. Jestliže tedy úmyslná smrt není dnes trestným činem, není tím však řečeno, že by napomáhání k ní bylo rovněž beztrestné.¹⁶⁶

Při rozhovorech byly osoby bez přístřeší konfrontovány s otázkou, zda někdy chtěly z tohoto světa dobrovolně odejít. Více jak polovina z dotazovaných odpověděla, že „ano“ a specifikovaly, že to bylo „až za doby pobytu na ulici, dále kvůli děvčeti, ve stavu předávkování, po rozvodu.“¹⁶⁷ Ostatní respondenti o tom buď nepřemýšleli, nebo z tohoto světa doposud nikdy dobrovolně odejít nechtěli.¹⁶⁸

Může si tedy člověk dobrovolně rozhodnout, kdy a jakým způsobem ukončí svůj život? Osoby bez přístřeší byli tázáni, zda je možno přiznat člověku právo zemřít kdy chce a jak chce. Opět se respondenti rozdělili do dvou pomyslných táborů, kdy jedni tvrdí, že: „*Ano, člověk by měl mít právo skončit se životem kdykoli, pokud už nevidí jiný smysl; je to každého věc se svobodně rozhodnout; má to právo; ano, člověk je odpovědný pouze sám za sebe; jen když to vidí jako vysvobození ze svého utrpení; jo, přece ty lidi ví, co dělají.*“¹⁶⁹

Ti druzí zastávají názor, že člověk si nemá právo sahat na život: „*Člověk si život nedal a neměl by si ho taky brát; člověk si nemá právo sahat na život; ne, jen Bůh má právo rozhodnout; dalo by se polemizovat, když člověk bude trpět bolestmi, jako eutanazie, a tak; ne, člověk si nemá právo sahat na život; nikdo si nemůžeme vybrat, kdy chceme a jak chceme zemřít; jednou dal Bůh a máma člověku život, a jediný tyhle dva ho mohou vzít. Ne, aby si ho bral člověk sám; tak to asi ne.*“¹⁷⁰ Jeden respondent se domnívá, že: „*To je těžké takhle říct. Nikdo nemůžeme vědět, co se tomu člověku odehrává v hlavě.*“¹⁷¹

---

¹⁶⁶ Srov. BROUK, B. *O pošetilosti života a smrti*, s. 49.

¹⁶⁷ Příloha č. I, otázka č. 31, respondent č. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10, 11.

¹⁶⁸ Příloha č. I, otázka č. 31, respondent č. 9, 12, 13, 14, 15.

¹⁶⁹ Příloha č. I, otázka č. 40, respondent č. 1, 2, 3, 5, 6, 12, 13.

¹⁷⁰ Příloha č. I, otázka č. 40, respondent č. 4, 7, 8, 9, 10, 11, 15.

¹⁷¹ Příloha č. I, otázka č. 40, respondent č. 14.

Shrnutí:

Z těchto názorů respondentů by se dalo říci, že život na ulici způsobuje i takové stavy a rozpoložení člověka, kdy ztrácí vůli žít. Důvodem pro ukončení života mohou dle respondentů být jakékoliv těžké životní události, jako je např. rozvod, pobyt na ulici, apod.

Co se týká dobrovolného rozhodnutí pro smrt, jsou respondenti opět nejednotní. Část z nich se domnívá, že každý člověk má právo se rozhodnout, jak se svým životem naloží, zvláště pokud již nevidí v životě smysl, tudíž má právo svůj život ukončit. Zbytek respondentů se domnívá, že člověk si nemá právo sahat na život, protože si ho sám nedal. Toto právo dle jejich slov náleží Bohu, který rozhodne, kdy nastane ten správný čas konce života.

6 Pohřby bezdomovců

V našem právu není stanovena pohřbívající povinnost, proto na to pamatuje zákon. Pokud nikdo do 96 hodin od úmrtí neobjedná pohřbení, je tato povinnost na obci, kde k úmrtí došlo. Ta si pak náklady pohřbu může uplatnit vůči dědicům, není-li jich, tak vůči státu.¹⁷²

Z etického hlediska by vždy mělo dojít k důstojnému rozloučení se s člověkem. Osoby bez přístřeší bývají většinou zpopelněny. Jedná se o tzv. zpopelnění bez obřadu. Duši i tělu je naprosto lhostejné, zda bude mrtvola pochována v rakvi a v celku nebo zda bude pohřbena urna s popelem nebo zda bude popel rozprášen do řeky, moře nebo do vzduchu vysoko v horách.¹⁷³

Na otázku, zda se osob bez přístřeší dotýká smrt jiného člověka na ulici, odpověděli: Jasně ano,¹⁷⁴ další z nich odpovídali následovně: „*Jako jo, je mi jich líto*“, „*Vlastně už ani ne. Každý má šanci. My se snažíme*“, „*Jen když jsem ho znal, jinak ne*“, „*Ano. Mělo by se to dotýkat každého, kdo má srdce*“;¹⁷⁵ pouze jeden jediný respondent odpověděl, že se ho smrt jiného člověka na ulici nedotýká.¹⁷⁶

Na otázku, zda by šel respondent jinému bezdomovci na pohřeb, zaznívaly odpovědi: „*Nešel bych*“, z důvodu špatné psychiky, nebo s odůvodněním, že jim by také nikdo na pohřeb nešel.¹⁷⁷ Další odpovědi respondentů: „*Jen, pokud to byl kamarád; tak samozřejmě, že ano, byl by to jeden z nás. Je pěkné se sním rozloučit; už jenom proto, z recese, protože když jsme kamarádi, nebo jsem ho znal, je to slušnost aspoň na tom odpočinku ho doprovodit; kdybych měl peníze na autobus, tak mu dojedu na pohřeb; ano., kvůli hostině; asi šel, kdyby to byl kámoš; kdo jiný by mu tam měl jít, když ne známi z ulice. Ten člověk mnohdy už nikoho nemá; šel bych, člověk by nikdy neměl odcházet z tohoto světa sám; klidně, protože se navzájem známe.*“¹⁷⁸

---

¹⁷² Zákon č. 256/2001 Sb., o pohřebnictví, ze dne 29. června 2001, hlava I. § 5, odst. 1.

¹⁷³ Srov. KRIELE, A. *S anděly přes práh věčnosti*, s. 250.

¹⁷⁴ Příloha č. I, otázka č. 34, respondent č. 1, 2, 3, 8, 9, 11, 12, 13, 15.

¹⁷⁵ Příloha č. I, otázka č. 34, respondent č. 5, 6, 7, 14.

¹⁷⁶ Příloha č. I, otázka č. 34, respondent č. 10.

¹⁷⁷ Příloha č. I, otázka č. 35, respondent č. 1, 6, 10, 13.

¹⁷⁸ Příloha č. I, otázka č. 35, respondent č. 2, 3, 4, 5, 7, 8, 9, 11, 12, 14, 15.

Shrnutí:

Osob bez přístřeší se smrt jiného člověka žijícího na ulici převážně dotýká, ačkoli to bývá mnohdy ze strachu o svůj vlastní život. Mají obavu, že by mohli skončit stejně. Většinou však projevují lítost nad zemřelým bezdomovcem. Z jedné odpovědi respondenta vyplynulo, že dříve se ho smrt člověka na ulici dotýkala, ale postupem času žití na ulici se jeho pohled na smrt změnil a začal brát ohled spíše sám na sebe. Dle jeho mínění má každý svůj život ve svých rukou.

Je zřejmé, že se solidarita mezi osobami bez přístřeší projevuje. Někteří považují za vhodné a dokonce důstojné, doprovodit člověka na jeho cestě. Je pravděpodobné, že by sami tyto osoby toužili po tom, aby jim někdo přišel na pohřeb a doprovodil je tak na onen svět. Většina respondentů by jinému bezdomovci na pohřeb šla, ačkoli někteří z nich by šli pouze známému či kamarádovi.

6.1 Zacházení s tělem po smrti

S lidskými pozůstatky a s lidskými ostatky musí být zacházeno důstojně a tak, aby nedošlo k ohrožení veřejného zdraví nebo veřejného pořádku. Osoba bez přístřeší, či kterákoli jiná osoba, která nemá rodinu, příbuzné nebo ti z nějakého důvodu nechtějí zemřelé osobě vypravit pohřeb, je tato povinnost přidělena městu, ve kterém člověk žil. Na náklady města je člověk bez obřadu zpopelněn. Urna s popelem je v pohřebním ústavu uložena jeden rok, a pokud se zpětně nepřihlásí nikdo z pozůstalých, je obsah urny smíchán s pískem a vysypán do společného hrobu.¹⁷⁹

Lidské pozůstatky osob, u nichž nebyla zjištěna totožnost, mohou být pohřbeny pouze uložením do hrobu nebo hrobky.¹⁸⁰ I osoby bez přístřeší měli možnost zamyslet se nad otázkou, co si myslí, že se děje s tělem zemřelého bezdomovce, kdo pohřeb zařizuje a jak to probíhá. Několik respondentů vůbec neví, co se děje s tělem zemřelého, a ani kdo jeho pohřeb zařizuje.¹⁸¹ Někteří z nich od slyšení ví, že to dělá město/magistrát na své náklady, a způsob je upálení člověka.¹⁸² Jeden respondent vypovídal, že „*Asi se*

¹⁷⁹ Zákon č. 256/2001 Sb., o pohřbnictví, ze dne 29. června 2001, hlava I. § 4, odst. 1.

¹⁸⁰ Zákon č. 256/2001 Sb., o pohřbnictví, ze dne 29. června 2001, hlava I. § 5, odst. 1.

¹⁸¹ Příloha č. I, otázka č. 36, respondent č. 1, 2, 9, 10.

¹⁸² Příloha č. I, otázka č. 36, respondent č. 3, 4, 7, 8, 11, 13, 14, 15.

*snaží město najít někoho z rodiny a když ta se k němu nehlásí, udělá to město na své náklady.*¹⁸³ Jeden respondent se domnívá, že pohřeb zařizuje „sociálka,¹⁸⁴ a jeden respondent uvedl odpověď: „*Spálí ho, stát nemůže nechat bezdomovce shnít v parku. Na státní útraty.*“¹⁸⁵

Proč osoby bez přístřeší ztrácí vůli žít? I na tuto otázku jsme se zeptali našich respondentů: Dva respondenti vůbec neví.¹⁸⁶ Další z respondentů odpovídali následovně: „*Protože mají život tak spackaný a už některým není pomoci; oni mají chuť žít, ale selže jim tělo; protože když vidí, jak to v tomhle státě chodí, raděj rezignovali; nechtějí žít v bídě; protože už třeba nemají nikoho. Život pro ně nemá smysl; protože jim stát nepomáhá. Dostanete se do dluhů a on nepočká. Ale jakmile má stát něco zaplatit Vám, to je času dost; je to tou společností; když se snaží a nevyjde to, tak rezignují; protože jim stát pomáhá na dno a zpátky už ne; protože nemají pro co žít. Život pro ně nemá smysl; protože nemají vůli bojovat a postavit se k životu; protože ať se snaží dělat cokoli, padají zase zpět. Možná jim chybí vůle; protože je omrzel svět, nikoho už nemají; třeba proto, že už přestali věřit, že někdy bude lépe*“.¹⁸⁷

Shrnutí:

Většina respondentů se domnívá, že po smrti osoby bez přístřeší dojde k jejímu upálení. Domnívají se, že náklady spojené s pohřbem platí město České Budějovice. Jeden respondent uvedl, že by nebylo vhodné nechat bezdomovce „shnít v parku“. Samozřejmě by to nebylo ani etické. Pokud osoba, která zemře a nemá nikoho, kdo by pohřeb zařídil, přechází tato povinnost, jak již bylo řečeno výše, na stát, respektive na město, ve kterém člověk žil a následně zemřel.

---

¹⁸³ Příloha č. I, otázka č. 36, respondent č. 12.

¹⁸⁴ Příloha č. I, otázka č. 36, respondent č. 5.

¹⁸⁵ Příloha č. I, otázka č. 36, respondent č. 6.

¹⁸⁶ Příloha č. I, otázka č. 32, respondent č. 1, 15.

¹⁸⁷ Příloha č. I, otázka č. 32, respondent č. 2 - 14.

6.2 *Financování pohřbů za zemřelé bezdomovce*

Pokud zemře na území Českých Budějovic (jakéhokoliv města) jakákoliv osoba bez přístřeší, hledají se pochopitelně pozůstalý. Pokud se nezjistí takovéto osoby, pohřeb bezdomovce platí MMČB. Ten zaplatí tzv. Sociální pohřeb, který činí v rozmezí od 6.500 – do 8.000 Kč. Potom lze o zaplacené částky požádat Ministerstvo pro místní rozvoj.

6.3 *Mše za zemřelé bezdomovce*

V Českých Budějovicích se již několikátým rokem koná mše za zemřelé bezdomovce, pořádaná Městskou charitou, respektive Terénním programem Městské charity. Tato mše je pořádaná na památku všech zesnulých bezdomovců v Českých Budějovicích.

Také v roce 2013 se konala tato mše za zemřelé osoby bez přístřeší. Je velmi diskutabilní, proč se mše v minulém roce zúčastnily pouhé tři osoby bez přístřeší, přesto, že jich bylo zvaných daleko více. Co může být pro osobu bez přístřeší impulsem, že se na tuto mši rozhodne jít či nejít? Má taková mše vůbec smysl?

Mše se konala na Piaristickém náměstí v kostele Sebeobětování Pany Marie. Veřejnost má tak možnost pomodlit se za zemřelého, přinést květiny, projevit úctu a vzpomínku zemřelému.

Smysl květin, modliteb a církevních obřadů, nemá smysl jen pro pozůstalé a přátele zesnulého, nýbrž také pro jeho duši.¹⁸⁸

---

¹⁸⁸ Srov. KRIELE, A. *S anděly přes práh věčnosti*, s. 245.

7 Vymezení bezdomovectví vůči společnosti

Dle Hradeckého bezdomovectví vrhá špatný stín na naši současnou společnost. *Postkomunistickým zemím je společná negace – odpor k bezdomovcům, kteří jsou synonymem pro člověka druhé kategorie. U nás se tento postoj projevuje docela výrazně, a to především před komunálními volbami, kdy si řada politických uskupení bere za svůj program „s bezdomovci pryč.“*¹⁸⁹

7.1 Postoje společnosti vůči osobám bez přístřeší

Člověk nemůže žít sám a jen pro sebe. Žije ve společnosti a je její součástí. Jen v ní se může plně rozvíjet. Důraz je kladen na rovnováhu mezi jednotlivcem a společností. Ani jednotlivec, ani společnost nemůže být obětována jeden druhému. Vždy však musí být respektováno, že cílem a účelem všech lidských institucí musí být dobro člověka.¹⁹⁰

Přesto však lidé na bezdomovce nahlízejí různě. Jejich postoj je kombinací odporu a soucitu kdy jedním extrémem je nekritický soucit a druhým pohrdání a nenávisť. Jejich náhled je ovlivněn emocemi a především zkušenostmi s touto skupinou. Jen jedna negativní zkušenost s bezdomovcem může změnit náhled na celou skupinu.¹⁹¹

V běžném životě se můžeme setkat i s netolerancí bezdomovců např. v dopravních prostředcích. Najdeme i takové případy, kdy dopravní podnik prohlásil, že odmítá převážení bezdomovců kvůli jejich zápachu. Což poukazuje na to, že postoje k lidem bez přístřeší bývají spíše negativní.¹⁹² Tím se potvrzuje, že etické normy ve veřejném životě zcela neplatí. I když se budeme odvolávat na principy, lidé budou stejně mnohdy jednat dle svých sobeckých zájmů.¹⁹³

---

¹⁸⁹ Srov. HRADECKÝ, I., HRADECKÁ, V. *Bezdomovectví – extrémní vyloučení*, s. 57.

¹⁹⁰ Srov. VYMĚTALÍK, B. a kol. *Cesta k člověku*, s. 11.

¹⁹¹ Srov. HRADECKÝ, I., HRADECKÁ, V. *Bezdomovectví – extrémní vyloučení*, s. 63.

¹⁹² Srov. Tamtéž, s. 57.

¹⁹³ Srov. VYMĚTALÍK, B. a kol. *Cesta k člověku*, s. 10.

Osoby bez přístřeší na otázku, jak se na ně dívají lidé, zdali v nich vidí lidské bytosti, odpovídali následovně. Dva respondenti odpověděli, že neví a je jim to jedno, ať si každý dle jejich slov hledí svého.¹⁹⁴ Dva respondenti vypověděli, že lidé v nich vidí lidské bytosti, pokud tedy zrovna nejsou opilí.¹⁹⁵ Většina z nich odpovídala následovně: „Lidskou bytost v nás nevidí; jsou lidi, co nás odsoudí; jak kdo, někdo se na mě dívá s lítostí, někdo s odporem, ale jsou i lidi, co mi dají jídlo nebo peníze; pro ně jsme jen flákači a povaleči, ale ať si někdo z nich zkusí jednu noc přespat venku; spíše ne, chovají se k nám, jak ke zvířatům. Asi proto, že tu vysedáváme; ne, dívají se na nás jak na odpad; někdy se dívají špatně skrz to, jak vypadám. Některý ve mně vidí lidskou bytost. To už poznáte; spíše ne, raději nás přehlíží; s odporem. Jsem pro ně člověk, kterej je na odpis; když mohou, vyhnou se nám obloukem. A solidarita? Každý kouká jen na to, aby měl on sám; tak asi v nás vidí opilce, kterým se nechce pracovat, ale není jednoduché se vrátit k normálnímu životu; dívají se na nás škaredě“.¹⁹⁶

Shrnutí

Sami bezdomovci vidí, že jsou společností často odsuzovány. S negativním jednáním se setkávají téměř denně a to bohužel i na místech, kde by jim mělo být spíše napomáháno.

Nemůžeme se však divit tomu, že společnost na ně nahlíží negativně. Ačkoli mají tyto osoby možnost využívat různých organizací, kde se mohou vykoupat, kde mají možnost získat oblečení, tak i přesto těchto možností využívají jen zřídka. Věřím, že kdyby se jejich postoj k hygieně změnil, změnil by se i náhled společnosti na ně.

Ten, kdo pracuje, je společností akceptovaný jako lidská bytost, v opačném případě, což potvrdil i jeden z respondentů, nahlíží společnost na tyto občany jako na povaleče.

Mnohdy je život na ulici volbou člověka, a tím, že bude společnost vyvíjet tlak, byť s dobrým úmyslem pomoci člověku na ulici, může to mít i katastrofální dopady. Vezměme v úvahu případy, kdy bezdomovec zachrání tonoucí dítě, město mu přidělí byt, je o něj najednou projevený přílišný zájem, včetně zájmu médií a tento člověk se

¹⁹⁴ Příloha č. I, otázka č. 11, respondent č. 4, 13.

¹⁹⁵ Příloha č. I, otázka č. 11, respondent č. 3, 11.

¹⁹⁶ Příloha č. I, otázka č. 11, respondent č. 1, 2, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 12, 14, 15.

s tak velkým zájmem a jistě i tlakem nevyrovná a například spáchá sebevraždu. Nejsou to příliš časté případy, jen bych tímto chtěla poukázat na možné neadekvátní zásahy ze strany města či státu vůči osobám bez přístřeší, které jim mohou, jak již bylo řečeno, být s dobrým úmyslem, uškodit.

7.2 Důsledky bezdomovectví pro společnost

Problém bezdomovectví není pouze sociálním problémem, který lze řešit sociálními opatřeními. Jde o problém humánní, dotýkající se celé společnosti.

Jedním z významných ohrožujících důsledků pro společnost je přenos nemocí mezi osobami bez přístřeší. Nemoci, které se vyskytují mezi bezdomovci, představují pro společnost velké ohrožení. „*Jedná se především o velmi závažná onemocnění jako je TBC. Problém je, že bezdomovci si svůj špatný zdravotní stav často neuvědomují a neuvědomují si ani jeho možné důsledky pro ostatní členy společnosti.*¹⁹⁷

Tyto osoby se neustále pohybují ve veřejných prostorech, jako jsou nádraží, parky, centra měst i nákupní centra, kde rozšiřují infekční onemocnění. Není to však jediný problém, který se vyskytuje v souvislosti s bezdomovci. Tyto společenské problémy ovšem nejsou ve vztahu k populaci bezdomovců problémy jedinými. Velmi častým společenským problémem je také kriminalita spojená s bezdomovectvím, ale také kriminalita páchaná na bezdomovcích. Společnost se také potýká s četným vynakládáním finančních prostředků na tuto cílovou skupinu, včetně vyplácení dávek hmotné nouze těmto osobám.¹⁹⁸

7.3 Podpora osob bez přístřeší nebo demotivace

Lidé bez přístřeší jsou podporováni různými organizacemi, ale i přesto jich nadále přibývá. Stát se sice snaží podpořit osoby v nelehké životní situaci, ale v tomto případě musím poukázat na nedostatky a nepropracovanost současných systémů.

---

¹⁹⁷ ENSING, GITTELSOHN, 1998. In BARTÁK, M. *Zdravotní stav bezdomovců a jeho determinanty*, s. 97.

¹⁹⁸ Srov. BARTÁK, M. *Zdravotní stav bezdomovců a jeho determinanty*, s. 97.

Bezdomovci především využívají současný systém podpory v nezaměstnanosti a právě zde bych chtěla poukázat na úzkou propojenost bezdomovectví a nezaměstnanosti. V tomto případě spíše stát k bezdomovectví napomáhá a prohlubuje. Stát opomíná především na motivaci a zaměstnanost těchto lidí. Vždyť sami etické principy považují nezaměstnanost za škodlivou. „Patří-li právo na práci a přiměřený příjem k základním právům člověka, potom nelze z tohoto práva nikoho vylučovat. Povinností společnosti je umožnit výkon tohoto práva.“¹⁹⁹

Lidé bez přístřeší se domnívají: „Měl by se vrátit totáč, každéj musel makat. Kdo nemakal, tak ho zavřeli; stát by nám měl dát práci a byty; stát by mi měl dát práci a za ní dostatečně zaplatit; stát by se měl více starat o chudé, a ne furt jen všechno zdražovat; stát by nám měl dát víc peněz, protože s třema tisícema na měsíc se vyžít nedá; to vážně nevím; nevím; měli by se zřídit organizace činností – aktivity pro bezdomovce, zabavit je, musí je něčím nabudit; to nevím; měla by být větší kontrola ze strany státu; stát by měl zřídit více sociálních služeb, měl by se například postavit další azylák, jeden je na Budějce málo; stát by měl asi nabídnout více práce, více levnějších bytů a také trestat ty vydřiduchy s půjčkami; stát by nám měl přidat nám víc peněz na důchod; stát by měl brát ohled na ty, kdo se snaží, protože, jsou mezi námi i takový, co si práci nehledají; stát by nám mohl postavit barák.“²⁰⁰

Shrnutí:

Této problematice by mohlo napomoci např. zřízení pracovních míst přímo pro tuto skupinu, jelikož ten kdo nepracuje, těžko může bydlet bez pomoci státu, čímž dochází k jejich demotivaci.²⁰¹

Pokud se na to podíváme z pohledu finanční stránky, mohlo by zřízení již zmiňovaných pracovních míst ušetřit finanční prostředky, které jsou vynakládány mnohdy za předražené ubytovny a především napomoci bezdomovcům k nezávislosti.

---

¹⁹⁹ Srov. VYMĚTALÍK, B. a kol. *Cesta k člověku*, s. 33.

²⁰⁰ Příloha č. I, otázka č. 24, respondent č. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15.

²⁰¹ Srov. PRŮDKOVÁ, T., NOVOTNÝ, P. *Bezdomovectví*, s. 19.

7.4 Otázky viny, aneb kdo je za fenomén bezdomovectví zodpovědný

Bezdomovectví v konkrétních případech vzniká v důsledku nedostatečné kompetence člověka při řešení jistých situací či v případech, kdy jedinec řešení problémů odkládá. Jednotlivé příčiny se často překrývají a sčítají a je těžké vypátrat prvotní příčinu.

Považujeme-li někoho za odpovědného za jeho jednání, pak to znamená, že od něho očekáváme, že může rozumně odpovědět na otázku, proč jednal takto a ne jinak. Činy schvalujeme tehdy, vidíme-li, že mohou být rozumově ospravedlněny, tj. je-li odůvodnění, jež jednající podává, zřejmé a pochopitelné.²⁰² Z tohoto důvodu byli respondenti osloveni na otázku, kdo, že je zodpovědný za jejich současnou situaci. Devět respondentů odpovědělo, že za svou situaci jsou odpovědní jedině oni sami.²⁰³ Někteří, vztahují odpovědnost za svou situaci na sebe a částečně na stát, který jim buď nedá práci, nebo se nedoveze o své lidi postarat, a své občany moc nepodporuje, spíše naopak.²⁰⁴ Jeden respondent viní svou manželku, která ho „vykopla z domu“²⁰⁵ a poslední respondent přičítá odpovědnost sobě, kamarádům a své zvědavosti zažít něco nového.²⁰⁶

Našich respondentů jsem se také zeptala na otázku, zda by chtěli svou situaci změnit a následně co by pro to mohli udělat oni samotní a jaká pomoc by měla přijít ze strany státu, aby došlo ke zlepšení jejich situace. Svou situaci by chtěli dle rozhovorů změnit téměř všichni osoby bez přístřeší, několik z nich to dokládá pouze tvrzením „ano“,²⁰⁷ jiní to více specifikují: „Chtěl bych jí změnit, a proto snad už zítra dostanu ubytovnu“, „No chtěla bych jí změnit, ale už jí asi nezměním“, „Chtěl bych, ale kvůli zdravotnímu stavu už to nedokážu“, „Jak dostanu peníze za úraz, tak jí změním“, „Ano dokonce budu mít teď ubytovnu“, „Chci to každým dnem, ale ta chuť na drogu je větší“, „No tak, už se na tom pracuje“, „No určitě. Mě už tohle nebaví. Najít práci a jít na ubytovnu.“²⁰⁸ A jeden respondent odpovídal velmi rozpačitě: „Tak jak se to vezme. Na zimu bych šel někam do tepla, ale jinak mi život venku vyhovuje.“²⁰⁹

²⁰² Srov. ANZENBACHER, A. Úvod do etiky, s. 15.

²⁰³ Příloha č. I, otázka č. 10, respondent č. 2, 5, 6, 7, 8, 9, 11, 14, 15.

²⁰⁴ Příloha č. I, otázka č. 10, respondent č. 1, 3, 12, 13.

²⁰⁵ Příloha č. I, otázka č. 10, respondent č. 4.

²⁰⁶ Příloha č. I, otázka č. 10, respondent č. 10.

²⁰⁷ Příloha č. I, otázka č. 22, respondent č. 1, 2, 3, 8, 12, 14.

²⁰⁸ Příloha č. I, otázka č. 22, respondent č. 4, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 15.

²⁰⁹ Příloha č. I, otázka č. 22, respondent č. 13.

Na otázku, co děláte pro zlepšení své situace, odpovídali respondenti vcelku pozitivně: „Hledám si bydlení, ptám se na práci“, „Hledám si ubytování, které by mi proplatil Úřad práce a taky žebrám, abych měl co jíst“, „Hledám si bydlení, práci“, „Tak, konkrétně jsem si vyřídil, že mi bude pracák proplácet ubytovnu“, „Hledám práci. Z podmostu se ale těžko stává do práce“, „Snažím si hledat práci, ale je to těžké. Kor ted' v zimě. Doufám, že na jaře se něco naskytne“, „Pravidelně docházím na Úřad práce, také si na azyláku hledám nabídky zaměstnání“, „Ptám se lidí. Chytím chlapa a zeptám se ho, jestli neví o nějaký práci, ale zatím se mi to nevede.“²¹⁰ Jako pasivní snahu bych viděla u respondentů, když odpovídali takto: „Chlastám a žebrám, protože do práce mě nikdo nechce vzít, každé slíbí a skutek utek“, „Nic nedělám, chodím a sbírám vajgly“, „Nedělám nic, protože do práce mě nikdo nechce vzít. Dělán vlastně to, že žebrám, kdo co dá“, „Tak, v současné době nic. Čekám, až mi pojišťovna vyplatí peníze za úraz a pak si najdu bydlení“, „Zkousím přestat brát drogy, ale moc to nejde“, „Abych neumřel hlady a žízni, tak žebrám.“²¹¹

Shrnutí:

V otázkách odpovědnosti nelze pokládat za viníka pouze jednu stranu, osoby bez přístřeší nebo stát. U problematiky bezdomovectví hraje roli více faktorů, které se vzájemně podmiňují. Pokud lze definovat odpovědnost, jako obhajitelnou odpověď, z jakého důvodu jedná subjekt či stát tak a ne jinak, vyvstává v souvislosti s touto problematikou jistě řada otázek. Stát jedná vůči osobám bez přístřeší v určitých záležitostech, a zdali je jeho jednání ospravedlnitelné, závisí na tom, zda si dovede takové konkrétní rozhodnutí obhájit.

V odpovědích respondentů na otázku, co dělají pro zlepšení své situace, se pouze u tří respondentů projevilo, že vůbec nic. Podobná odpověď byla také u dvou bezdomovců, ale dle jejich názoru to je především z důvodu, že stát jim práci nedá. Dalších pět z nich práci hledá, někteří dochází na úřad práce, ptají se lidí a sledují nástěnky s nabídkou práce. Jeden z nich odpověděl, že práci sice shání, ale že těžko se vstává do práce z podmostu a v tom mu bohužel musím dát za pravdu. Pozastavila jsem se u odpovědi respondenta, který pro zlepšení své situace vidí to, že si zřizuje občanský

²¹⁰ Příloha č. I, otázka č. 23, respondent č. 4, 6, 8, 9, 11, 12, 14, 15.

²¹¹ Příloha č. I, otázka č. 23, respondent č. 1, 2, 5, 7, 10, 13.

průkaz.²¹² A právě tady bych chtěla poukázat na odlišnost myšlení obyčejného člověka, pro kterého je povinností mít občanský průkaz a nepředstavitelné bez něj být. Vždyť ho v běžném životě potřebujeme neustále, k prokázání své totožnosti. Ale pro bezdomovce je to něco výjimečného. Mít průkaz totožnosti je povinností každého občana. Jak chtějí pracovat, když si neuvědomují povinnosti vyplývající z běžného života?

Jedna věc je, co dělají samotné osoby bez přístřeší pro změnu své situace a věc druhá je, co by dle jejich představ mohl udělat stát. Odpovědi byly následující: „*Měl by se vrátit totáč. Každý musel makat. Kdo nemakal, tak ho zavřeli*“, „*Dát nám práci a byty*“, „*Dát mi práci a za ní dostatečně zaplatit*“, „*Měl by se více starat o chudé, a ne furt jen všechno zdražovat*“, „*Dát nám víc peněz, protože s třema tisícmi na měsíc se vyžít nedá*“, „*Organizace činností – aktivity pro bezdomovce..zabavit je. Musí je něčím nabudit*“, „*Měla by být větší kontrola ze strany státu. I před školou, já začala už ve škole*“, „*Více sociálních služeb -. Např. postavit další azylák, jeden je na Budějce málo*“, „*Tak asi nabídnout více práce, více levnějších bytů, také trestat ty vydřiduchy s půjčkama*“, „*Přidat nám víc peněz na důchod*“, „*Měl by brát ohled na ty, kdo se snaží, protože, jsou mezi námi i takový, co si práci nehledají*“, „*Mohli by nám postavit barák.*“²¹³ Tři respondenti vůbec neví, co by mohl udělat stát pro zlepšení jejich situace.²¹⁴

Shrnutí:

Několik respondentů zastává názor, že by jim město České Budějovice mělo dát byty. To je ovšem velmi zjednodušený pohled. Kdyby tato problematika byla tak jednoduchá a napomohlo by to k řešení problému bezdomovectví, jistě by ani města nebyla proti. Pak se naskýtá otázka, jak by si takové bydlení představovaly samotné osoby bez přístřeší. Využily by svých schopností a dovedností, aby si dům opravily, jak to tvrdí jeden z respondentů a žili jako spořádaní občané? Nebo by se z domu stalo pouze nějaké doupě, kde by se všichni shromažďovaly, konzumovaly alkohol, kde by bylo velké riziko přenesení kožních nemocí. Kdo by nesl odpovědnost za soužití v takovém domě, za případné stížnosti, kumulaci kožních nemocí, napadení, apod. Otázkou také je, zda by se tím problém osob bez přístřeší pouze „nesestěhoval“ do

²¹² Příloha č. I, otázka č. 23, respondent č. 3.

²¹³ Příloha č. I, otázka č. 24, respondent č. 1, 2, 3, 4, 5, 8, 10, 11, 12, 13, 14, 15.

²¹⁴ Příloha č. I, otázka č. 24, respondent č. 6, 7, 9.

nějakého tomu, osoby by byly méně vidět na ulici, ale co by se tím řešilo?

Dle Jasperse je třeba rozlišovat různé druhy viny. Jednou z nich je vina morální, kterou lze přičítat pouze jednotlivci, který je zodpovědný za všechny své činy. Další vinu označujeme jako vinu politickou, která spočívá v činech státníků a v příslušnosti k určitému státu, v jejímž důsledku musí člověk nést následky činů tohoto státu, jehož moci je podřízen. Všichni občané odpovídají za to, jakou mají vládu. Osoby bez přístřeší si velmi často stěžují na to, jakou máme u nás vládu, ale dalo by se říci, že jsou do jisté míry za ni také zodpovědní – málokterý z nich jde volit. Další vinou může být vina metafyzická, v jejímž důsledku je každý spoluzodpovědný za všechno bezpráví a všechnu nespravedlnost na světě. Měla by se zde projevovat solidarita mezi lidmi jako lidmi.²¹⁵

Na otázku, zdali má být pomáháno člověku, který tvrdí, že o pomoc nestojí, odpovídaly osoby bez přístřeší rozporuplně. Jedna část respondentů zastává názor, že má být pomáháno člověku, i přesto, že o pomoc nestojí,²¹⁶ další odpověď více specifikovali: „*Ano, znám spoustu lidí tady venku, který si o pomoc neřeknou ze studu*“, „*Myslím, že je to na uvážení pracovníků. V případě ohrožení člověka by měla přijít pomoc i proti jeho vůli*“, „*Ano, my nechceme umřít, my chceme přežít.*“²¹⁷ Sedm respondentů z patnácti je toho názoru, že pokud člověk nemá zájem a o pomoc nestojí, pomáhat by se mu nemělo.²¹⁸ Jeden respondent zastává tento názor: „*Já si myslím, že asi ne. Když nemá zájem. Nebudete se přece někoho doprošovat, že mu chcete pomoci, to nemá logiku.*“²¹⁹

---

²¹⁵ Srov. JASPERS, K. *Otázka viny. Příspěvek k německé otázce*, s. 25-26.

²¹⁶ Příloha č. I, otázka č. 25, respondent č. 2, 4, 9, 10.

²¹⁷ Příloha č. I, otázka č. 25, respondent č. 12, 14, 15.

²¹⁸ Příloha č. I, otázka č. 25, respondent č. 1, 3, 5, 6, 7, 8, 13.

²¹⁹ Příloha č. I, otázka č. 25, respondent č. 11.

Závěr

Problematicke bezdomovectví se věnuje již mnoho autorů, přesto si myslím, že mu ještě není věnována náležitá pozornost. Autoři se zabývají příčinami bezdomovectví, jeho prevencí, formami, zdravotním stavem osob bez přístřeší, jejich nezaměstnaností, pomáhajícím organizacím, apod. Jen málo lidí se však zajímá o to, jak na svůj život nahlíží samotné osoby bez přístřeší, ti, pro které je ulice místem, kde tráví většinu svého času.

Cílem práce bylo analyzovat, jak osoby bez přístřeší v Českých Budějovicích vnímají smysluplnost života a vlastní smrtelnost v rámci svého hodnotového systému a zdali přičítají odpovědnost za svou situaci sobě samým, druhým, případně státu.

Výzkum byl prováděn na vzorku 15 osob bez přístřeší, v přirozeném prostředí těchto osob, tzn. na ulici. Jelikož jsem klíčovou pracovnící některých těchto osob, lze předpokládat, že ne u všech otázek je zaručena pravdivost odpovědí. Ze zkušenosti vím, že osoby někdy vypovídají tak, jak předpokládají, že by bylo vhodné. Ne jednou se také stalo, že se odpovědi respondentů vylučovaly. Příkladem takových odpovědí bylo, že někteří respondenti zastávají názor, že zde v Českých Budějovicích chybí sociální služby pro osoby bez přístřeší, ale zároveň vypovídají, že by tyto služby stejně nevyužívaly.

Touto prací bych také chtěla poukázat na etické konflikty, které vznikají u pomáhajících sociálních pracovníků i společnosti, vůči osobám bez přístřeší. Pokud člověk na ulici tvrdí, že o pomoc nestojí, má mu být ze strany pomáhajících pracovníků nebo okolí vyhověno? Z výzkumu vyplynulo, že sami osoby bez přístřeší, nejsou ve svých odpovědích na tuto otázku jednotní. Role sociálního pracovníka je velmi složitá. Z etického hlediska má za to, že by se mělo pomoci člověku, který se někdy nachází na hranici života a smrti, ale může jít proti vůli rozhodnutí dané osoby?

V této práci jsem se pokusila nalézt především souvislosti mezi hodnotovým systémem osob bez přístřeší a jejich vnímáním života a umírání na ulici.

Z výzkumu vyplynulo, že osoby bez přístřeší nepovažují život na ulici za důstojný, nicméně otázkou je, z jakého důvodu na ulici setrvávají? Více než polovina respondentů ztrácí na ulici smysl života, mají však vůli přežít, čímž je zachována hodnota života. Jakou váhu má však pro tyto osoby tato hodnota, když polovina respondentů nevyužívá zdravotnické služby a to ani v případě ohrožení života? Na druhou stranu jsou i tací, kteří považují život na ulici za smysluplný. Smysl vidí především ve svobodě, v nezodpovědnosti a v životu bez pravidel. Jak máme potom tyto osoby vychovávat k zodpovědnému životu? Máme je vůbec vést k této zodpovědnosti, nebo máme respektovat právo člověka na sebeurčení?

Samotné osoby bez přístřeší považují za nedůstojné i umírání na ulici. Neuvědomují si však, že jejich způsobem života dochází k vážnému narušení zdraví, které mnohdy vede k předčasné smrti, vždyť mnohé zdravotní potíže vznikají právě až za doby pobytu na ulici. Osoby bez přístřeší si dle výzkumu připouští vlastní smrtelnost, přesto tvrdí, že strach ze smrti většinou nemají, což může být také podnětem pro to, že na ulici stále setrvávají. Naopak za důstojné umírání považují tyto osoby umírání doma, případně v nemocnici.

K řešení této problematiky na území města České Budějovice by mohlo napomoci zřízení pracovních míst pro tuto skupinu, také rozšíření kapacity azylových domů, nebo sociálních bytů, kde by však museli tyto lidé splňovat podmínku mít zaměstnání. Tím by byli částečně vedeni k zodpovědnosti a motivaci žít důstojný život. Otázkou stále zůstává, zda tyto lidé o zaměstnání opravdu usilují nebo o něm pouze jen hovoří? Efektivním řešením by mohlo být motivování těchto osob, k obnovení již ztracených hodnot a nalézání hodnot nových. Tím by mohly být posíleny jejich kompetence při zlepšování své životní situace. Napomohlo by to také celorepublikovému zlepšení dané situace?

Musím podotknout, že žijeme ve světě, který skutečné hodnoty člověka nerespektuje. Důsledky jednání jsou viditelné všude kolem nás. Mnozí usilují pouze o své blaho a neohlíží se na potřeby ostatních a právě proto bychom si měli uvědomit, že jsme to my, kdo by mohl osobám bez přístřeší pomoci. Bohužel málo kdo, se nad těmito osobami pozastaví a podá pomocnou ruku. Společnost na ně nahlíží většinou s odporem, což se projevilo i v odpovědích respondentů. Je zřejmé, že nelze hledat

příčiny bezdomovectví pouze u konkrétního člověka, jelikož je nalezneme jak ve společenských faktorech, jako je ekonomická situace státu, tak ve vysoké míře nezaměstnanosti, či bytové politice.

Osoby bez přístřeší jsou lidské bytosti stejně jako ostatní lidé. Jsou to lidé, kteří vždy nežili tímto způsobem života, ale dostali se dříve či později do těžké životní situace, ze které pro ně nebylo východisko, a přišli o svůj domov. Člověku nelze nahradit to, oč v životě přišel, ať už svým či cizím přičiněním, nicméně nám to nebrání ve snaze pomoci člověku v nouzi. Pokud jsou stále možnosti těmto osobám pomoci, neměli bychom váhat jich využít.

Seznam literatury

1. AMÉRY, J. *Vztáhnout na sebe ruku*. 1. vyd., Praha: Prostor, 2010, publ. 326., 192 s., ISBN 978-80-7260-230-8.
2. ANZENBACHER, A. *Úvod do etiky*. Praha: Academia, 2001. 292 s. ISBN 80-7192-698-1.
3. ARIÉS, P. *Dějiny smrti I*. 1. vyd. Praha: Argo, 2000. 360 s. ISBN 80-7203-286-0.
4. BARTÁK, M. *Zdravotní stav bezdomovců v ČR a jeho determinanty I. Bezdomovectví v zrcadle veřejné politiky*. 1. vyd., Kostelec nad Černými lesy: Institut zdravotní politiky a ekonomiky, 2004. 102. s. ISSN 1213-8096.
5. BROUK, B. *O pošetilosti života a smrti*. 1. vyd. Praha: Volvox globator, 2009, 827. publ., 151. ISBN 978-80-7207-707-6.
6. GOLDMANN, R., CICHÁ, M. *Etika zdravotní a sociální práce*. Olomouc, Univerzita Palackého, 2004, 126 s, ISBN 80-244-0907-0.
7. GULOVÁ, L. *Sociální práce pro pedagogické obory*. 1. vyd., Praha: Grada Publishing, 2011, 4491 publ., 208 s., ISBN 978-80-247-3379-1.
8. HARTMANN, N. *Struktura etického fenoménu*. 1. vyd. Praha: Academia, 2002. 274. s. ISBN 80-200-0970-1.
9. HENNEZEL, M. *Smrt zblízka. Umírající nás učí žít*. 1. vyd. Praha: ETC Publishing, 1997. 134 s. ISBN 80-86006-15-8.
10. HRADECKÝ, I., HRADECKÁ, V. *Bezdomovectví – extrémní vyloučení*. Praha: Naděje, 1996. 107 s. ISBN 80-902292-0-4.
11. JASPERS, K. *Otázka viny, Příspěvek k německé otázce*. 2. vyd. Praha: Academia, 2006. 143 s., ISBN 80-200-1455-1.
12. KRIELE, A. *S anděly přes práh věčnosti*. 1. vyd., Olomouc: Fontána, 2004, 267 s., ISBN 978-80-7336-439-7.

13. KŘIVOHLAVÝ, J. *Psychologie smysluplnosti existence. Otázky na vrcholu života*. 1. vyd., Praha: Grada Publishing, 2006, 2663 publ., 204 s. ISBN 80-247-1370-5.
14. LÄNGLE, A. *Smysluplně žít. Aplikovaná existenciální analýza*. Brno: Cesta, 2002. 79 s. ISBN 80-7295-037-1.
15. MAČÁK, J.; MAČÁKOVÁ, J. *Patologie*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2009. 376 s. ISBN 978-80-247-0785-3.
16. MAREK, J., STRNAD, A., HOTOVCOVÁ, L. *Bezdomovectví v kontextu ambulantních sociálních služeb*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0090-1. vyd. 1., 2233. publikace, 176 s.
17. MÜLLEROVÁ, S. *Kapitoly z etiky*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita, 2000. s. 38. ISBN 80-7083-430-7.
18. NAVRÁTILOVÁ, A. *Narození a smrt v české lidové kultuře*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2004. 416 s. ISBN 80-7021-397-3.
19. NOLČ. J. *Ústava České republiky v otázkách a odpovědích*. 1. vyd. Brno: Computer Press, 2004. 133. s. ISBN 80-251-0392-7.
20. PRŮDKOVÁ, T., NOVOTNÝ, P. *Bezdomovectví*. 1. vyd. Praha: Ttiton, 2008. 1219. publ., 93 s., ISBN 978-80-7387-100-0.
21. SKALICKÝ, K. *Blochova filosofie naděje*. 1. vyd., Praha: Ježek, 1995. 64 s. ISBN 80-901625-8-4.
22. SOCIÁLNÍ ENCYKLIKY, *Pacem in terris*, 1. vyd. Praha: Zvon, 1996. 145. publ.
23. STEINPACH, R. *Jak to, že žijeme po smrti, a jaký smysl má život*. 1. vyd., Stuttgart: Stiftung, 1991, 57 s., Bez ISBN.
24. STUDENT, U., *Sociální práce v hospici a paliativní péče*. Praha: H&H Vyšehradská, s.r.o., 2006, vyd. 1., 161 s. ISBN: 80-7319-059-1.
25. RHEINHEIMER, M. *Chudáci, žebráci a vaganti*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2003. 187 s. ISBN 80-7021-579-8.

26. ŘEZNÍČEK, I. *Metody sociální práce*. Praha: Slon, 1993. ISBN 80-85850-00-1.
27. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese: variabilita a patologie lidské psychiky*. Praha: Portál, 2002. 444. s. ISBN 80-71-78-678-0.
28. VYMĚTALÍK, B. a kol. *Cesta k člověku: aktuální otázky tržní společnosti a křesťanská etika*. 1. vyd. Praha: Scriptum, 1993. 115. s. Bez ISBN.
29. Odborný časopis Sociální služby. *Sociálně-zdravotní problematika bezdomovectví*. [srpen-září, 2013]. 31 s.
30. Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění novel.
31. Zákon č. 256/2001 Sb., o pohřbnictví, ze dne 29. června 2001.

Internetové zdroje:

32. NOVÝ PROSTOR. *Poslání*. [online]. [cit. 2014-04-14]. Dostupné na: <<http://www.novyprostor.cz/poslani.html>>.
33. HRADECKÝ, I. *Konflikt, bezdomovci a veřejný prostor*. Tematická zpráva, Praha 25006 [online].
34. ČESKÁ FEDERACE POTRAVINOVÝCH BANK. *Potravinová banka*. [online]. (Aktualizováno 2010). [cit. 2014-04-14]. Dostupné na: <<http://www.potravinovabanka.cz/>>.
35. MĚSTSKÁ CHARITA ČB. *Sčítání bezdomovců v Českých Budějovicích*. [online]. (Aktualizováno 24. 07. 2013). [cit. 2014-04-14]. Dostupné na: <http://mchcb.cz/oblast-socialne-znevychodnenych/terenni_program/scitani-bezdomovcu-v-c-budejovicich/>.
36. MĚSTSKÁ CHARITA ČB. *Služby lidem bez domova – dům sv. Pavla*. [online]. (Aktualizováno 2014). [cit. 2014-04-14]. Dostupné na: <http://mchcb.cz/oblast-socialne-znevychodnenych/dum-sv-pavla/>.

37. MĚSTSKÁ CHARITA ČB. *Služby a zařízení. Azylový dům*. [online]. (Aktualizováno 2014). [cit. 2014-04-14]. Dostupné na: <http://mchcb.cz/vyhledavani-v-adresari/?s=dum-sv-pavla-azylovydum#directory-detail>.
38. MĚSTSKÁ CHARITA ČB. *Služby a zařízení. Terénní program*. [online]. (Aktualizováno 2014). [cit. 2014-04-14]. Dostupné na: <http://mchcb.cz/vyhledavani-v-adresari/?i=terenni-program#directory-detail>.

Seznam příloh

Příloha I. – Rozhovory s osobami bez přístřeší

Příloha II. – Fotografie

Příloha č. I

(R = respondent č. 1-15, odpovědi respondentů jsou autentické)

Rozhovory:

Ženy: 5 žen ve věku (53, 57, 24, 26, 31).

Muži: 10 mužů ve věku (52, 48, 54, 40, 51, 54, 35, 58, 38, 51)

Otázky smysluplnosti a důstojnosti života

Otázka č. 1: Jak dlouho žijete na ulici?

R1 – 3 roky, R2 – 10 let, R3 – 3 roky, R4 – 15 let, R5 – 4 roky, R6 – 8 let,
R7 – 10 měsíců, R8 – 4 roky, R9 – 6 let, R10 – 3 roky, R11 – 5,5 roku, R12 – 5 let,
R13 – 2 roky, R14 – 6 let, R15 – 2 roky

Otázka č. 2: Jak jste se dostala na ulici?

R1 - „*mlátil mě manžel, tak jsem utekla.*“

R2 - „*Dostal jsem se do dluhů, kvůli automatům.*“

R3 - „*Přišel jsem do Čech za prací, ale je to bída, tak jsem skončil na ulici.*“

R4 - „*Byl jsem zavřenej a neměl sem se kam vrátit.*“

R5 - „*Dostal mě na ní alkohol.*“

R6 - „*Začal jsem fetovat a pít.*“

R7 - „*Měl jsem pracovní úraz, přišel o zaměstnání.*“

R8 - „*Skrz drogy, známý, kamarády.*“

R9 - „*Rozvedl jsem se, pak byl po ubytovnách a když mi došli peníze, skončil jsem na ulici.*“

R10 - „*Drogama a kamarádama. A taky strachem. Měla jsem strach se vrátit domu, měla jsem se kam vrátit.*“

R11 - „*Finanční krize.*“

R12 - „*No vyšla jsem z děcáku, chvíli byla na ubytovně, ale neměla jsem práci, tak jsem zkončila na ulici.*“

R13 - „*Začalo to tím, že jsem neměl práci, tak jsem si na živobytí vydělával prodejem kradených věcí, ale zabásli mě. Matka pak zemřela a byt přenechala sestře s rodinou. Bydlel jsem po ubytovnách a známých.*“

R14 - „*Rozvedli jsme se s manželkou a já jí nechal byt.*“

R15 - „Protože mi umřeli rodiče a já neměl na zaplacení bytu.“

Otázka č. 3: Považujete svůj život za smysluplný? V Čem?

R1 - „Ne, už mě nebaví.“

R2 - „Momentálně ne. Dříve ano, když jsem byl ženatý.“

R3 - „Smysl života nemám. Jsem Slovák, tady Vám nedají práci a jste žebrák.“

R4 - „Ne.“

R5 - „Ne.“

R6 - „Už ne, dříve ano, když jsem ještě nebyl na ulici. Ted je můj den takový, že ráno vstanu, musím sehnat nějaký peníze na pití a vyfárat kontejner.“

R7 - „Ne. Život mě nebaví.“

R8 - „Ano, volnost, nezodpovědnost.“

R9 - „Ani náhodou.“

R10 - „Dříve ano, ted' už ne, ale smyslem je přežít.“

R11 - „Ted' už jo. Našel jsem si ženskou, najdu práci. Ted' už má smysl zase.“

R12 - „Ano. Dělán vše pro to, abych přežila. Ulice není nic moc, ale má to i výhody.“

R13 - „Ano. Jsem svobodný. Nemusím se nikomu zodpovídat.“

R14 - „Ano. Mám tu na světě něco dokázat.“

R15 - „Ne, mě tenhle život nebaví, bejt bezdomovec.“

Otázka č. 4: Je něco, co byste ve svém životě změnil?

R1 - „Je. Mít práci, ale na černo..protože by mi vlezli na plat.“

R2 - „Všechno bych změnil..hlavně bych přestal hrát automaty. Ty mě dostaly na dno.“

R3 - „Jsem svobodný, bezdětný a nedocílil jsem toho, co jsem chtěl, takže bych začal znovu.“

R4 - „Je toho hodně, ale prostě není to čas a hlavně ani finance.“

R5 - „No v mém věku už nic,ale kdyby to šlo, tak bych chtěla byt a normálně žít.“

R6 - „Ano. Dodělal bych hudební projekt.“

R7 - „Chtěl bych mít vnoučata...být dědou.“

R8 - „Ano. Styl života, okruhy lidí. Najít motivaci pro další kroky, něčeho dosáhnout.“

R9 - „Spoustu věcí. Doučil bych se.“

R10 - „Chtěla bych, ale nejde to. Protože, vždycky na to myslím, cíle mám, ale pak

přijde fet a všechno hodím za hlavu.“

R11 - *„Chtěl bych si najít práci a bydlení.“*

R12 - *„Chtěla bych lepší život a dostat děti z děcáku.“*

R13 - *„Nenechal bych se chytit a zapásnout.“*

R14 - *„Začal bych od znovu, doučil se, nezničil bych manželství.“*

R15 - *„Chci do práce, jako malíř, natěrač. Já jsem takhle v pr. . Ještě mám tetu, která mě nechá vykoupat, oholit.“*

Otázka č. 5: Je pro Vás život na ulici v něčem přínosný?

R1 - *„Svoboda..jsem sama sebou.“*

R2 - *„Já si myslím, že ne.“*

R3 - *„Jedině v tom, že si něco vytáhnu z popelnice a prodám to do sběru. Ráno vstanu, jdu do kauflandu, koupím si pivo, když na něm mám. Pak jdu k popelnicím, něco si vyfárám k jídlu a pak odpočívám.“*

R4 - *„Přínosný pro mě není ničím, režim na tý ulici je furt stejnej dokola.“*

R5 - *„Jo, člověk akorát žebřá a chlastá.“*

R6 - *„Ne.“*

R7 - *„Asi těžko.“*

R8 - *„Určitě. Mám tam známý, kamarády, dozvím se novy věci.“*

R9 - *„Ale něco mi to dalo, třeba to, že se o sebe musí člověk postarat.“*

R10 - *„Ne. Stydím se za to, že tam jsem. Drogy jsou past, která mě nepustí.“*

R11 - *„Přináší mi volnost.“*

R12 - *„Ne, dokud nebudu mít bydlení, nemůžu žádat o děti.“*

R13 - *„Jo, nemusím se bát, že mi exekutor něco sebere.“*

R14 - *„Jo, přináší mi zkušenost drsného života.“*

R15 - *„Vůbec v ničem.“*

Otázka č. 6: Co pro Vás znamená důstojný život?

R1 - *„Najít si práci, ale každěj se mi vysměje, protože nejsem chlap.“*

R2 - *„Být ženatý, mít nějaký děti, barák a žít prostě spokojeně.“*

R3 - *„Že by sem si vydělal nějaké peníze Mít co jíst, kde spát a mít práci.“*

R4 - *„Důstojnej život si představuju pod tím, že člověk žije ne blaze, ale prostě spokojeným životem, kdy má teplo, kdy se může o někoho opřít nebo tak.“*

R5 - *„Byt, práce, peníze, jít do divadla, na koncert.“*

R6 - „Mít lepší bydlení, víc peněz.“

R7 - „Pracovat dvanáct hodin denně, pak dojít z práce, udělat si polévku, pak skočit na jedno, dvě piva, koukat na bednu.“

R8 - „Mít práci, zázemí, rodinu.“

R9 - „Mít stálý zaměstnání, příjem, garsonku.“

R10 - „Tak určitě mít školu, práci, vychovat děti, tak aby nedělali, co já.“

R11 - „Pracovat a starat se o rodinu.“

R12 - „Tak mít určitě zázemí, práci, manžela, občas si vyrazit do kina, jet na dovolenou.“

R13 - „Mít hodně peněz.“

R14 - „Mít rodinu, být zdravý, mít práci.“

R15 - „Já chci někam do práce už, na ubytovnu.“

Otázka č. 7: Považujete život na ulici za důstojný?

R1 - „Ne.“

R2 - „Ne.“

R3 - „Vůbec ne.“

R4 - „Ne.“

R5 - „Ne.“

R6 - „Ne, není důstojný.“

R7 - „Ne.“

R8 - „V některých případech ano. Snažím se, tak aby byl.“

R9 - „Ani náhodou.“

R10 - „V žádném případě.“

R11 - „Teď ne určitě. Sám se cítím špatně.“

R12 - „Ne.“

R13 - „Jak se to vezme. Když mrzne, tak bych si raději zalezl někam do tepla.“

R14 - „Vůbec ne.“

R15 - „Ne.“

Otázka č. 8: Myslíte, že má lidskou důstojnost každý člověk?

R1 - „Ne, nemají ji bezdřáci, který se zeserou, zechčijou.“

R2 - „Já si myslím, že jo.“

- R3 - „*Ne každý. Některý podnikatel vám dá práci, pak vám nezaplatí, takový člověk lidskou důstojnost nemá.*“
- R4 - „*Měl by ji mít.*“
- R5 - „*Ne, bezděci pod mostem ji nemají.*“
- R6 - „*Myslím si, že důstojnost nemají akorát politici. My se musíme ponížovat, protože chceme žít trošičku důstojně. Tím, že zaplatíme veškerý peníze za tuhle kůču, tak musíme jít žebrot. Je to potupný, ale my nemáme na výběr.*“
- R7 - „*Někdo jo, někdo ne.*“
- R8 - „*Určitě ano.*“
- R9 - „*To záleží na osobnosti člověka.*“
- R10 - „*Určitě má, ale tu důstojnost na té ulici postupně ztrácí.*“
- R11 - „*Myslím, že jí mají všichni.*“
- R12 - „*Rozhodně ano. Tím, že je na ulici, důstojnost neztrácí.*“
- R13 - „*Nemají ji politici a vláda.*“
- R14 - „*Ano, už proto, že existuje.*“
- R15 - „*Nevím.*“

Otázka č. 9: Dovedl jste si někdy představit, že jednou budete na ulici?

- R1 - „*Ne.*“
- R2 - „*Ne, tak jsem si nepředstavoval, že to skončí.*“
- R3 - „*Ne, nikdy.*“
- R4 - „*Ano, babička mi říkala: Kluku, ty jednou skončíš na ulici.*“
- R5 - „*Ne.*“
- R6 - „*Ne.*“
- R7 - „*Samozřejmě, že ne.*“
- R8 - „*Ne, nikdy mě to nenapadlo.*“
- R9 - „*Samozřejmě, že ne. Znal jsem to jen z televize.*“
- R10 - „*Ne. Zнала jsem to jen z televize.*“
- R11 - „*Ne.*“
- R12 - „*Tak bála jsem se toho, co se mnou bude, až vyjdu z domova. Se svou rodinou jsem se nevidala.*“
- R13 - „*Nikdy mě to nenapadlo.*“
- R14 - „*Ne.*“
- R15 - „*Ne.*“

Otázka č. 10: Kdo je odpovědný za to, že jste nyní na ulici?

R1 - „Stát.“

R2 - „Já.“

R3 - „Ty co mi nechtěj dát práci.“

R4 - „Moje bývalá manželka. Vykopla mě.“

R5 - „Já.“

R6 - „Já.“

R7 - „Já.“

R8 - „Určitě jedině já.“

R9 - „Já.“

R10 - „Já, kamarádi, moje zvědavost, zažít něco nového.“

R11 - „Sám.“

R12 - „Tak odpovědnost je na mě, ale ten stát nás moc nepodporuje, spíš naopak.“

R13 - „Tak asi trochu já, ale taky stát, který se nedoveďe o své lidi postarat.“

R14 - „Jenom já.“

R15 - „No, asi já no.“

Otázka č. 11: Jak se na Vás dívají lidé? Vidí ve Vás lidské bytosti?

R1 - „Špatně. Lidskou bytost v nás nevidí. Jsou lidi, co nás odsoudí.“

R2 - „Jak kdo. Někdo se na mě dívá s lítostí, někdo s odporem, ale jsou i lidi, co mi dají jídlo nebo peníze.“

R3 - „Asi ano, když jsme slušný a nejsme zrovna opilí.“

R4 - „Nevím, a je mi to jedno.“

R5 - „Pro ně jsme jen flákači a povaleči, ale ať si někdo z nich zkusí jednu noc přespat venku.“

R6 - „Spíše ne. Chovají se k nám, jak ke zvířatům. Asi proto, že tu vysedáváme.“

R7 - „Ne. Dívají se na nás jak na odpad.“

R8 - „Někdy se dívají špatně skrz to, jak vypadám. Některý ve mně vidí lidskou bytost. To už poznáte.“

R9 - „Spíše ne. Raději nás přehlíží.“

R10 - „S odporem. Jsem pro ně člověk, kterej je na odpis.“

R11 - „Myslím, že v nás vidí lidské bytosti, neděláme tu bordel.“

R12 - *„Když mohou, vyhnou se nám obloukem. A solidarita? Každý kouká jen na to, aby měl on sám.“*

R13 - *„Nevím. Je mi to fuk. Ať si každý hledí svého.“*

R14 - *„Tak asi v nás vidí opilce, kterým se nechce pracovat, ale není jednoduché se vrátit k normálnímu životu.“*

R15 - *„Dívají se na nás škaredě.“*

Otázky zdravotní péče

Otázka č. 12: Využíváte zdravotnické služby?

- R1 - „Ani ne.“
- R2 - „Ano, mám svého doktora...praktickýho.“
- R3 - „Ne, nemám peníze.“
- R4 - „Ne.“
- R5 - „No, moc ne. Občas, když je nejhůř, tak jdu k lékaři.“
- R6 - „Spíše ne, to už mi musí být hodně zle.“
- R7 - „Ano.“
- R8 - „Občas.“
- R9 - „Ano, když potřebuju.“
- R10 - „Ne.“
- R11 - „Jen praktickýho doktora.“
- R12 - „Ano, občas jdu na pohotovost, protože tu nemám doktora.“
- R13 - „Ne. Vlastně jen nedobrovolně záchytku.“
- R14 - „Ne.“
- R15 - „Ne.“

Otázka č. 13: Z jakého důvodu (ne)navštěvujete lékaře?

- R1 - „Kvůli omrzlinám.“
- R2 - „Sundaval mi stehy, po epileptickém záchvatu.“
- R3 - „Oni navštívili mě, asi před rokem a půl, to jsem byl přepaden.“
- R4 - „Naposledy to bylo s otřesem mozku a jsem často na záchytce.“
- R5 - „Nechce se mi tam.“
- R6 - „Mám cirhozu jater, pupeční kýlu, ascites...čekám jenom, až natáhnu brka, chodím tam kvůli tabletám na játra, ascites, na močení.“
- R7 - „Nemám žádný zdravotní pojištění.“
- R8 - „Málokdy potřebuji něco ošetřit, drobné rány si ošetřím sama.“
- R9 - „Zašití ran.“
- R10 - „Mám strach, jak se tam na mě budou dívat.“
- R11 - „Jen při potížích.“
- R12 - „Mám někdy tržné ranky, občas se napiju a spadnu.“
- R13 - „Jsou tam protivný a koukají na mě jak na špínu.“

R14 - „*Ošetření popálenin z plechů.*“

R15 - „*Já jsem zdravý.*“

Otázka č. 14: Zdravotní potíže vzniklé za doby pobytu na ulici?

R1 - „*Něco sme chytli..ale to nechci komentovat.*“

R2 - „*Bolest žeber, epileptické záchvaty.*“

R3 - „*Mám potíže s játrama..moc chmelím.*“

R4 - „*Cirhóza jater, a mám špatnej žaludek.*“

R5 - „*Omrzliny.*“

R6 - „*Selhání jater, bolavé nohy.*“

R7 - „*Zánět v ruce ze špíny, hnisalo mi to.*“

R8 - „*Vyrážky, abscesy, omrzliny.*“

R9 - „*Ňáký ty omrzliny.*“

R10 - „*Problémy se spánkem, člověk nejí, je vyčerpanej.*“

R11 - „*Epileptické záchvaty.*“

R12 - „*Tak určitě v zimě omrzliny, taky záněty v intimních místech.*“

R13 - „*Bercák, cirhozu jater, měl jsem Impetigo.*“

R14 - „*Popáleniny, v zimě omrzliny, problémy s ledvinama.*“

R15 - „*Nemám.*“

Otázka č. 15: Stalo se Vám, že by vás nechtěl lékař ošetřit?

R1 - „*Nestalo. Na mě byli vždy hodní.*“

R2 - „*Ano, z důvodu hygieny. Poslal mě umýt.*“

R3 - „*Ne, vždycky mě ovázali.*“

R4 - „*Ne.*“

R5 - „*Ne, ale dával mi najevo, že jsem špinavá a cítit alkoholem.*“

R6 - „*To ne, ale víte, oni se na nás koukaj divně, jak na prašivý psy.*“

R7 - „*Jo..když mě napadli, když jsem měl štichy..ošetřili mě a hned mě vykopli.*“

R8 - „*Nestalo.*“

R9 - „*Ne.*“

R10 - „*To ne, ale dívají se na mě s lítostí.*“

R11 - „*Ne. Vždy mě ošetřili.*“

R12 - „*To ne, na pohotovosti mě vždy ošetří. Ale nemohu tu sehnat praktického doktora, ani ženského.*“

R13 - „*Ne.*“

R14 - „*Ne. A měl by asi ošetřit každého, i kdyby sebevíc páchnul.*“

R15 - „*Ne, protože nechodím k doktorovi.*“

Otázky hodnot

Otázka č. 16: Co je pro Vás v životě důležité?

- R1 - „Mít práci.“
- R2 - „Nějak přežít.“
- R3 - „V mém věku už není důležité asi nic.“
- R4 - „No bylo pro mě důležité, ale už jsem to ztratil, takže to nechci rozebírat.“
- R5 - „Abych byla zdravá a všechny moje děti a maminka.“
- R6 - „V podstatě už nic. Důležitá je akorát přítelkyně, pes.“
- R7 - „Zaplatit dětem alimenty, pracovat a abych dožil do důchodu.“
- R8 - „Být ve vztahu a za něčím jít.“
- R9 - „Asi dcera, už jsem jí neviděl 6 let.“
- R10 - „Dodělat školu a nezklamat mámu.“
- R11 - „Žít spořádaně život, mít časem rodinu.“
- R12 - „Vychovávat zase své děti a najít k nim dobrýho tátu.“
- R13 - „Postarat se o to, abych měl co jíst a kde spát.“
- R14 - „Dostat se pryč z ulice.“
- R15 - „Jít ještě do práce, abych si vydělal na důchod.“

Otázka č. 17: Jak si ceníte svého života?

- R1 - „Když jsem bydlela, nechlastala jsem tolik, co teď, na ulici musím přežít, takže cením.“
- R2 - „Hodně.“
- R3 - „Na nula procent...no...ale mám se rád, no.“
- R4 - „Cením si ho tak, jak si zasloužím...cením si ho špatně.“
- R5 - „Nic moc, bylo líp.“
- R6 - „Vlastně vůbec ne. Už nemám čeho si cenit, všechno, co jsem v životě mohl dokázat jsem s prominutím pos..“
- R7 - „Necením, život byl o ničem. Protože tatínek chlastal, my sme bránili maminku, tak jsme dostali taky.“
- R8 - „Vůbec.“
- R9 - „Málo, mohl jsem žít jinak.“
- R10 - „Teď už vůbec, dříve jsem měla sny, chtěla jsem něco dokázat.“
- R11 - „Tak teď už na 90%, předtím tak na 50%.“

R12 - „Cením si ho, ale to víte. Na ulici je těžké se nenapít a taky kouřím.“

R13 - „Je mi fuk co se mnou bude.“

R14 - „Cením si ho, ale asi málo, Kdybych si ho cenil hodně, už dávno nejsem na ulici.“

R15 - „Nevím.“

Otázka č. 18: Máte na ulici místo, kde se cítíte v bezpečí?

R1 - „Ale jo. Ale nikomu neříkám, kam jdu spát.“

R2 - „Ano. Tam chodím i spát.“

R3 - „Ne, ani tady se necítím v bezpečí, nějakí kluci po nás hází z mostu koule.“

R4 - „Na ulici není nikdo v bezpečí.“

R5 - „No, když jsme s přítelem spolu..dva.“

R6 - „Ne, není nikde bezpečí, naopak.“

R7 - „U Alberta a u Igy v teple.“

R8 - „Někde v ústraní. Máme takových více míst.“

R9 - „Ne.“

R10 - „Ano.“

R11 - „Člověk na ulici není v bezpečí.“

R12 - „Přes den se nebojím, ale v noci jo. Spíme ale v partě a chlapy mě chrání.“

R13 - „Jo.“

R14 - „Ulice je vždy nebezpečná. Nikdy nevíte, kdo Vás napadne. Třeba bezdůvodně.“

R15 - „Jsem v nebezpečí, nevím, kdo tam na mě vletí.“

Otázka č. 19: Je pro Vás důležité mít na ulici přítele?

R1 - „Ano.“

R2 - „Ne, jsem raději sám.“

R3 - „Ano, můžeme nadávat na politiku společně.“

R4 - „Ano. Bojím se samoty. Nikdo nechce být sám.“

R5 - „Ano..pro bezpečí, ale jinak někteří bezděáci vás jen zneužívají, vyhrožují, apod. .“

R6 - „Ano. Na jednoho člověka si lidé více troufnou.“

R7 - „Ne, jsem spíše samotář.“

R8 - „Rozhodně ano, už kvůli bezpečí.“

R9 - „Ano, pro pocit bezpečí.“

R10 - „Ano, když jsem s nima, tak se nebojím.“

R11 - „*Ano, Bejt sám nejde. Musím být v kolektivu normálních lidí a komunikovat.*“

R12 - „*Ano.*“

R13 - „*Jo, mám pár kámošů.*“

R14 - „*Je pro mě důležité nebýt sám, ale na přátelství se tu nehraje. Člověk je druhému přítel, jen dokud má prachy a víno.*“

R15 - „*Ano.*“

Otázka č. 20: Víte o tom, že by docházelo ke krádežím mezi bezdomovci? Proč se to děje?

R1 - „*Jo, protože nejsou schopní se sami o sebe postarat. Vožerou se.*“

R2 - „*Vím, že se to děje. Už několikrát mi jiný bezdomovec ukradl peníze. Opil mě a pak mě obral. Je to z prohnanosti.*“

R3 - „*Jo, to se krade. Protože každý se chce mít dobře, tak, když tu věc nemá, ukradne si jí. Děje se to i mezi lidma.*“

R4 - „*Je to na denním pořádku. Nejlehčí způsob, jak získat to, co potřebuju.*“

R5 - „*Je to normální, oni to berou tak, že co je tvoje, to je i moje.*“

R6 - „*Vím, že se to děje. Proč to dělají, nevím, jsme na stejné lodi.*“

R7 - „*Jo děje. Nedávno mi ukradli spacák a batoh. Jsou líný jít do Charity.*“

R8 - „*Ano, děje se to. I nejlepšímu příteli něco ukradnu, pro záchranu svého života. Člověk se honí jako zvěř za něčím. Je to instinktivní.*“

R9 - „*Vím, že se to děje. Správný to není, ale když to neukradnu já, ukradne to jinej.*“

R10 - „*To je běžné. Ale děje se to hlavně, když je ten člověk opilý a nemůže se bránit.*“

R11 - „*Protože si závidíme i to hovno. Většinou nám kradou věci, spacáky atd. ty cizí bezdomovci z jiných měst. Přijedou bez ničeho a potřebujou spacák, deku, tak si to ukradnou.*“

R12 - „*Ano, to je známá věc. Není to fér, ale jak se říká, příležitost dělá zloděje. Nedělají to ale všichni.*“

R13 - „*To se přece děje ve státě taky. Se koukněte na politiky.*“

R14 - „*Ano, už párkrát mi zmizel spacák. Ale ne všichni jsou zloději. Ty co to udělají, nemají svědomí.*“

R15 - „*Ano, kradou, ale proč to nevím. Mě ukradli jídlo, spacák. Ale to by se nemělo dělat.*“

Otázky pomoci a svépomoci

Otázka č. 21: Využíváte v Českých Budějovicích nějaké sociální služby?

R1 - „Azylák, chodí mi tam pošta.“

R2 - „Využívám...Azylový dům, ČČK.“

R3 - „Ne.“

R4 - „Na Káčko chodím..na azylák hodně zřídka.“

R5 - „Ano. Azylák na to praní, šatník, Káčko.“

R6 - „Azylový dům, Káčko.“

R7 - „Azylový dům, terénní program charity.“

R8 - „Káčko.“

R9 - „Mluvím pouze s pracovníci Charity. Terénními.“

R10 - „Káčko.“

R11 - „Káčko, charitu.“

R12 - „Chodím do domu sv. Pavla, mají tam šatník, sprchu, ale taky do Poradny Eva.

Někdy přespím na ženském azyláku.“

R13 - „Ne, vše co potřebuju, si obstarám sám.“

R14 - „Občas přespím na noclehárně. Také denní centrum, a Český červený kříž.“

R15 - „Jen Charitu.“

Otázka č. 22: Chtěl byste svou situaci změnit?

R1 - „Ano.“

R2 - „Ano.“

R3 - „Ano.“

R4 - „Chtěl bych jí změnit, a proto snad už zítra dostanu ubytovnu.“

R5 - „No chtěla bych jí změnit, ale už jí asi nezměním.“

R6 - „Chtěl bych, ale kvůli zdravotnímu stavu už to nedokážu.“

R7 - „Jak dostanu peníze za úraz, tak jí změním.“

R8 - „Ano.“

R9 - „Ano, dokonce budu mít teď ubytovnu.“

R10 - „Chci to každým dnem, ale ta chuť na drogu je větší.“

R11 - „No tak, už se na tom pracuje.“

R12 - „Jistě.“

R13 - „Tak jak se to vezme. Na zimu bych šel někam do teple, ale jinak mi život venku

vyhovuje.“

R14 - „Rozhodně ano.“

R15 - „No určitě. Mě už tohle nebaví. Najít práci a jít na ubytovnu.“

Otázka č. 23: Pokud ano, co děláte pro zlepšení své situace?

R1 - „Chlastám a žebrám, protože do práce mě nikdo nechce vzít, každej slíbí a skutek utek.“

R2 - „Nic nedělám, chodím a sbírám vajgly.“

R3 - „Zařizuju si občanku.“

R4 - „Hledám si bydlení, ptám se na práci.“

R5 - „Nedělám nic, protože do práce mě nikdo nechce vzít. Dělán vlastně to, že žebrám, kdo co dá.“

R6 - „Hledám si ubytování, které by mi proplatil Úřad práce a taky žebrám, abych měl co jíst.“

R7 - „Tak, v současné době nic. Čekám, až mi pojišťovna vyplatí peníze za úraz a pak si najdu bydlení.“

R8 - „Hledám si bydlení, práci.“

R9 - „Tak, konkrétně jsem si vyřídil, že mi bude pracák proplácet ubytovnu.“

R10 - „Zkouším přestat, ale moc to nejde.“

R11 - „Hledám práci. Z podmostu se ale těžko stává do práce.“

R12 - „Snažím si hledat práci, ale je to těžké. Kor ted' v zimě. Doufám, že na jaře se něco naskytne.“

R13 - „Abych neumřel hladu a žízní, tak žebrám.“

R14 - „Pravidelně docházím na Úřad práce, také si na azyláku hledám nabídky zaměstnání.“

R15 - „Ptám se lidí. Chytím chlapa a zeptám se ho, jestli neví o nějaký práci, ale zatím se mi to nevede.“

Otázka č. 24: Co by měl udělat stát pro zlepšení Vaší situace?

R1 - „Měl by se vrátit totáč, každej musel makat. Kdo nemakal, tak ho zavřeli.“

R2 - „Dát nám práci a byty.“

R3 - „Dát mi práci a za ní dostatečně zaplatit.“

R4 - „Měl by se více starat o chudé, a ne furt jen všechno zdražovat.“

R5 - „Dát nám víc peněz, protože s třema tisícema na měsíc se vyžít nedá.“

R6 - „*To vážně nevím.*“

R7 - „*Nevím.*“

R8 - „*Organizace činností – aktivity pro bezdomovce, zabavit je. Musí je něčím nabudit.*“

R9 - „*To nevím.*“

R10 - „*Měla by být větší kontrola ze strany státu. I před školou, já začala už ve škole.*“

R11 - „*Více sociálních služeb, například postavit další azylák, jeden je na Budějce málo.*“

R12 - „*Tak asi nabídnout více práce, více levnějších bytů, také trestat ty vydřiduchy s půjčkami.*“

R13 - „*Přidat nám víc peněz na důchod.*“

R14 - „*Měl by brát ohled na ty, kdo se snaží, protože, jsou mezi námi i takový, co si práci nehledají.*“

R15 - „*Mohli by nám postavit barák.*“

Otázka č. 25: Má být pomáháno člověku, který tvrdí, že o pomoc nestojí?

R1 - „*To ne.*“

R2 - „*Já si myslím, že ano.*“

R3 - „*Ne.*“

R4 - „*Má mu být pomáháno, i když o to nestojí.*“

R5 - „*Když nemá zájem, tak ne.*“

R6 - „*Asi ne..když nechce, tak nechce.*“

R7 - „*Asi ne.*“

R8 - „*Ne. Nestojí o to, tak ne.*“

R9 - „*Určitě ano.*“

R10 - „*Ano.*“

R11 - „*Já si myslím, že asi ne. Když nemá zájem. Nebudete se přece někoho doprošovat, že mu chcete pomoci, to nemá logiku.*“

R12 - „*Ano, znám spoustu lidí tady venku, který si o pomoc neřeknou ze studu.*“

R13 - „*Ne, když o to nestojí.*“

R14 - „*Myslím, že je to na uvážení pracovníků. V případě ohrožení člověka by měla přijít pomoc i proti jeho vůli.*“

R15 - „*My nechceme umřít, my chceme přežít.*“

Otázka č. 26: Proč podle Vás umírají bezdomovci na ulici, když existují sociální služby,

které mohou využít?

- R1 - „Protože tam nejsou schopní dojít.“
- R2 - „Protože jsou lenivý někam jít, na azylák... radši jsou venku.“
- R3 - „Oni nechtějí pomoci, jsou z toho tak unavení, raději chtějí chcípnout na ulici.“
- R4 - „Protože si tam nedokážou dojít a nebo prostě čekají na poslední chvíli, až je to zkosí, až si jich někdo všimne.“
- R5 - „Protože nechtějí na ty sociální služby. Mají upito, takže je tam nepustí.“
- R6 - „Právě proto, že oni nechtějí pomoci. A také z kapacitních důvodů Azyláku. Nevejdou se tam.“
- R7 - „Nevím.“
- R8 - „Nechtějí, chtějí být venku. Je to volnej styl života.“
- R9 - „Nechtějí. Stydí se za to, že smrdí. Nebo říkají: ono to nějak dopadne.“
- R10 - „Oni nemají sílu ty služby využívat. Pro ně nemá ani ta služba smysl.“
- R11 - „Jsou často opilí a ta služba je pro ně nedostupná.“
- R12 - „Jak říkám, stydí se. Možná také nevěří, že by jim někdo mohl pomoci.“
- R13 - „Nechtějí nikam chodit, a už vůbec ne se někoho doprošovat.“
- R14 - „Tak je to hodně tím alkoholem, ty lidi nad sebou ztratí kontrolu. Ale také tu není zařízení, kam by se mohli jít lidi doléčit a na ulici to moc nejde.“
- R15 - „Nechtějí třeba do azyláku.“

Otázka č. 27: Chybí Vám v ČB nějaká služba, která by Vám pomohla navrátit se k běžnému životu?

- R1 - „Byty.“
- R2 - „Ne. Pomoci si můžu akorát sám.“
- R3 - „Ano, ale stejně bych je nevyužíval, raděj si něco vyfárám a vyžebrám.“
- R4 - „Ne. Stejně bych ty služby nevyužíval.“
- R5 - „Chybí tu azylové domy pro páry. V ČB nás nikde společně nevezmou a rozdělit se nechceme.“
- R6 - „Chybí tu hlavně sociální byty.“
- R7 - „Chybí mi hlavně peníze, ale mohla by tu být třeba potravinová banka jako v Praze.“
- R8 - „Ne, služby tu jsou. Chybí mi jen vůle přestat pít alkohol a brát drogy.“
- R9 - „Chybí tu úplně všechno, úřady, azyláky. Zřídit zařízení, kam se ty lidi půjdou

doléčit. Přece není normální, když člověka ze sanity vykopnou rovnou na ulici.“

R10 - *„Ani ne, v ČB jsou služby dostatečné.“*

R11 - *„Azylák.“*

R12 - *„Asi ne, služeb je tu dost. I za náma chodí do terénu pracovnice Charity a nosí nám jídlo a spacáky a snaží se nám pomáhat.“*

R13 - *„Mě už nic nepomůže. Leda, že by mi někdo daroval barák a deset deka pětistovek.“*

R14 - *„Ono to není ani tak o službách. Člověk musí chtít žít normálně. Pokud chtít nebude, nepomůže mu ani dalších 10 nových služeb.“*

R15 - *„Ať udělají finanční policii a dělá se něco s téma, co nás neplatí při práci.“*

Otázky smrti a umírání

Otázka č. 28: Připouštíte si vlastní smrtelnost?

R1 - *„Ne.“*

R2 - *„Ano.“*

R3 - *„Ano. Každý člověk je smrtelný.“*

R4 - *„Připouštím si jí. Každěj tam jednou půjdem.“*

R5 - *„Ano.“*

R6 - *„Jistě, že ano, vždyť jsem měl v pětadvaceti rakovinu plic.“*

R7 - *„Ne, je mi teprve jednapadesát.“*

R8 - *„Ano.“*

R9 - *„Samozřejmě.“*

R10 - *„Jo.“*

R11 - *„Samozřejmě.“*

R12 - *„Ano. To asi každý.“*

R13 - *„Jo, každěj tam jednou půjdem.“*

R14 - *„Ano.“*

R15 - *„Ano.“*

Otázka č. 29: Máte ze smrti strach?

R1 - *„Ne, vůbec.“*

R2 - *„Ne.“*

R3 - *„Každý člověk se bojí smrti, jak to bude.“*

R4 - *„Ne, nemám.“*

R5 - „*Bojím se smrti.*“

R6 - „*Mám a nemám. Bojím se, ale i jsem smířenej.*“

R7 - „*Nemám. Už jsem měl kudlu v břiše.*“

R8 - „*Ano.*“

R9 - „*Ne, zatím ne.*“

R10 - „*Někdy se bojím, někdy bych to udělala.*“

R11 - „*Asi ne.*“

R12 - „*Zatím ne.*“

R13 - „*Ne.*“

R14 - „*Strach nemám. Spíš si říkám, v kolika by mě smrt postihla při tomhle způsobu života.*“

R15 - „*Nemám, je mi to jedno.*“

Otázka č. 30: Jakou smrtí byste nechtěl(a) zemřít?

R1 - „*Aby mi někdo zlámal vaz.*“

R2 - „*Nechtěl bych uhořet.*“

R3 - „*Na cirhozu jater.*“

R4 - „*Aby mě srazilo auto.*“

R5 - „*Nechtěla bych se udusit.*“

R6 - „*Nechtěl bych zažít násilnou smrt.*“

R7 - „*Pověšení.*“

R8 - „*Udušením.*“

R9 - „*Oběšením. Utopením.*“

R10 - „*Předávkovat se.*“

R11 - „*Přejetí vlakem, to je asi nejhorší, co by se mohlo stát.*“

R12 - „*Nechtěla bych být znásilněna a zabita.*“

R13 - „*Nechtěl bych zmrznout.*“

R14 - „*Právě tou smrtí na ulici.*“

R15 - „*Nechtěl bych zemřít sám na ulici, aniž by o tom věděla rodina.*“

Otázka č. 31: Chtěl(a) jste někdy z tohoto světa odejít?

R1 - „*Ano. Ale zatím to nevzdávám.*“

R2 - „*Ano. Až za doby na ulici.*“

R3 - „*Ano, jednou jsem se přiotrávil. Kvůli děvčeti.*“

R4 - „*Mockrát.*“

R5 - „*Ano.*“

R6 - „*Ano, chtěl jsem se tenkrát, to jsem ještě nebyl na ulici, předávkovat. Jsem pracoval a drogy jsem si mohl dovolit, protože jsem vydělával dost peněz.*“

R7 - „*Ano, když jsem se rozved.*“

R8 - „*Ano.*“

R9 - „*V životě ne.*“

R10 - „*Chtěla a často.*“

R11 - „*Jako myšlenka na to byla, ale nikdy nerealizovaná.*“

R12 - „*Ne.*“

R13 - „*Ne, jsem na světě rád.*“

R14 - „*Ne.*“

R15 - „*Takto jsem nepřemýšlel.*“

Otázka č. 32: Proč bezdomovci ztrácí vůli žít?

R1 - „*Nevím.*“

R2 - „*Protože mají život tak spackaný a už některým není pomoci.*“

R3 - „*Oni mají chuť žít, ale selže jim tělo.*“

R4 - „*Protože když vidí, jak to v tomhle státě chodí, raději rezignovali.*“

R5 - „*Nechtějí žít v bídě.*“

R6 - „*Protože už třeba nemají nikoho. Život pro ně nemá smysl.*“

R7 - „*Protože jim stát nepomáhá. Dostanete se do dluhů a on nepočká. Ale jakmile má stát něco zaplatit Vám, to je času dost.*“

R8 - „*Tou společností. Když se snaží a nevyjde to, oni rezignují.*“

R9 - „*Protože jim stát pomáhá na dno a zpátky už ne.*“

R10 - „*Protože nemají pro co žít. Život pro ně nemá smysl.*“

R11 - „*Protože nemají vůli bojovat a postavit se k životu.*“

R12 - „*Protože ať se snaží dělat cokoli, padají zase zpět. Možná jim chybí vůle.*“

R13 - „*Protože je omrzel svět, nikoho už nemají.*“

R14 - „*Třeba proto, že už přestali věřit, že někdy bude lépe.*“

R15 - „*Nevím.*“

Otázka č. 33: Máte obavy ze smrti z cizího zavinění?

R1 - „*Ano. Z jiného bezdomovce.*“

- R2 - „*Ne, ne, ne. Toho se nebojím. Tady ne.*“
- R3 - „*Ano.*“
- R4 - „*To spíš ne. Ale měli by se hlídat ty mladiství, aby nechodili v noci ven.*“
- R5 - „*Taky.*“
- R6 - „*Ano.*“
- R7 - „*Určitě ano.*“
- R8 - „*Ano.*“
- R9 - „*Ne. Nikdo mě zatím nemá důvod zabít.*“
- R10 - „*Podle toho, jestli jsem sjetá nebo ne.*“
- R11 - „*Nemám.*“
- R12 - „*Ano.*“
- R13 - „*Ne, tady v ČB ne.*“
- R14 - „*Na ulici si člověk nemůže být nikdy jistý.*“
- R15 - „*Ano.*“

Otázka č. 34: Dotýká se Vás smrt jiného člověka na ulici?

- R1 - „*Ano.*“
- R2 - „*Ano.*“
- R3 - „*Ano.*“
- R4 - „*Samozřejmě, protože to může potkat zároveň i mě jako jeho.*“
- R5 - „*Jako jo, je mi jich líto.*“
- R6 - „*Vlastně už ani ne. Každý má šanci. My se snažíme.*“
- R7 - „*Jen když jsem ho znal, jinak ne.*“
- R8 - „*Ano.*“
- R9 - „*Jo.*“
- R10 - „*Ne.*“
- R11 - „*Určitě.*“
- R12 - „*Ano.*“
- R13 - „*Jo, lituju ho.*“
- R14 - „*Ano. Mělo by se to dotýkat každého, kdo má srdce.*“
- R15 - „*Ano.*“

Otázka č. 35: Z jakého důvodu byste šel(ne) jinému bezdomovci na pohřeb?

- R1 - „*Ne, nemůžu chodit na pohřby. Mám špatnou psychiku.*“

- R2 - „Jen, pokud to byl kamarád.“
- R3 - „Tak samozřejmě, že ano, byl by to jeden z nás. Je pěkné se s ním rozloučit.“
- R4 - „Už jenom proto, z recese, protože když jsme kamarádi, nebo jsem ho znal...je to slušnost aspoň na tom odpočinku ho doprovodit.“
- R5 - „Šla bych jen přítelovi, nikomu jinému ne.“
- R6 - „Nešel bych. Kdo by šel na pohřeb mě.“
- R7 - „Kdybych měl peníze na autobus, tak mu dojedu na pohřeb.“
- R8 - „Ano. Kvůli hostině.“
- R9 - „Asi šel. Kdyby to byl kámoš.“
- R10 - „Nešla.“
- R11 - „Jo, jako známému stoprocentně.“
- R12 - „Šla. Kdo jiný by mu tam měl jít, když ne známí z ulice. Ten člověk mnohdy už nikoho nemá.“
- R13 - „Nešel. Mě by taky nikdo nešel.“
- R14 - „Šel bych, člověk by nikdy neměl odcházet z tohoto světa sám.“
- R15 - „Klidně, protože se navzájem známe.“

Otázka č. 36: Víte, co se děje s tělem zemřelého bezdomovce? Jak to probíhá, kdo to zařizuje?

- R1 - „Nevím.“
- R2 - „To nevím. Ani, kdo to zařizuje.“
- R3 - „Od slyšení vím, že to zařizuje Magistrát na státní útraty.“
- R4 - „Město.“
- R5 - „Nevím, asi ho dají do papírové krabice a spálí někde. Já si myslím, že nemají pohřby. Zařizuje to sociálka.“
- R6 - „Spálí ho, stát nemůže nechat bezdomovce shnít v parku. Na státní útraty.“
- R7 - „Asi ho spálí. Kdo to zařizuje nevím.“
- R8 - „Spálí ho. Asi radnice.“
- R9 - „Nevím.“
- R10 - „Nevím.“
- R11 - „Já si myslím, že to zařizuje stát. Na státní útraty.“
- R12 - „Asi se snaží město najít někoho z rodiny a když ta se k němu nehlásí, udělá to město na své náklady.“
- R13 - „Asi město. Ale to už je každému pak jedno, když o tom neví.“

R14 - „*Nejspíš Magistrát, a nejlevnější pohřeb je myslím spálení člověka.*“

R15 - „*Město. I to platí.*“

Otázka č. 37: Co podle Vás znamená důstojné umírání?

R1 - „*Že je člověk sám sebou.*“

R2 - „*Důstojně zemřít je doma.*“

R3 - „*Kdybych tu měl u sebe litr rumu, pečené kuře a v kapse třicet milionů.*“

R4 - „*Že si k tomu pomůže sám a myslím si, že to je důstojnost.*“

R5 - „*V nemocnici.*“

R6 - „*Člověk odpracuje 40 let, má nějaké vnoučata, má normální důchod.*“

R7 - „*To je třeba umírání na LDN. Mají tam příbuzné a velmi hezky se o ně starají sestřičky.*“

R8 - „*Zaopatřit svojí rodinu a odejít s čistým štítem. Aby na něj v dobrém vzpomínali.*“

R9 - „*Na posteli. Usnout a už se neprobudit.*“

R10 - „*Zemřít doma, ne sám na ulici.*“

R11 - „*Umřít čistě, někde v klidu.*“

R12 - „*Bezbolestné umírání.*“

R13 - „*Slyšel jsem, že důstojně se chodí umřít do hospicu.*“

R14 - „*To je umírání doma, v kruhu blízkých.*“

R15 - „*Když někdo umře přirozeně.*“

Otázka č. 38: Jak byste hodnotil umírání na ulici?

R1 - „*To je špatně.*“

R2 - „*Asi takhle...z toho je mi špatně. Umírat na ulici je špatné.*“

R3 - „*To se lidi kroutí. Je to špatně.*“

R4 - „*Špatně, všechno špatně.*“

R5 - „*Hrůza.*“

R6 - „*Špatně. Kamaráda vytáhli z podmostu jak pytel brambor.*“

R7 - „*Je to špatně, to je nedůstojný.*“

R8 - „*To je nedůstojné. Ale většinou si za to můžou sami.*“

R9 - „*To je nedůstojný.*“

R10 - „*Jedna z nejhorší smrti.*“

R11 - „*Tak to není důstojné, můžete třeba umrznout.*“

R12 - „Není hodno člověka, aby umíral na ulici.“

R13 - „Nějak se umřít musí.“

R14 - „Je to nedůstojné.“

R15 - „Je to špatné, ale to nikoho z lidí nezajímá.“

Otázka č. 39: Páchají bezdomovci dlouhou pomalou smrt, když nechtějí pomoci ani v období mrazů?

R1 - „Oni pomoc nevyhledávají. Je jim to jedno.“

R2 - „Asi ano.“

R3 - „Určitě, ale dělají to dobrovolně.“

R4 - „Určitě, plno bezdomovců v zimě zmrzne.“

R5 - „Jo.“

R6 - „Asi ano, ale mohou si za to sami. Jsou tu přece pracovníci, kteří se jim snaží pomoci.“

R7 - „Asi ano, ale ta pomoc od státu je nedostatečná.“

R8 - „Ano.“

R9 - „Jo.“

R10 - „Určitě, plno z nich kvůli mrazu zahyne.“

R11 - „Páchají. Jedna zima na ulici ubere bezdomovci dva roky života.“

R12 - „Pomalou smrt páchají všichni bezdomovci, kteří mají zdravotní potíže a nesnaží se nic dělat se svým životem.“

R13 - „Smrt nepáchají, páchají život na ulici, pro který se rozhodli.“

R14 - „Dalo by se říct, že ano, ale je to jejich rozhodnutí.“

R15 - „Asi ano.“

Otázka č. 40: Je možno přiznat člověku právo zemřít kdy chce a jak chce?

R1 - „Ano.“

R2 - „Člověk by měl mít právo skončit se životem kdykoli, pokud už nevidí jiný smysl.“

R3 - „Ano, je to každého věc se svobodně rozhodnout.“

R4 - „Člověk si život nedal a neměl by si ho taky brát.“

R5 - „Má to právo.“

R6 - „Ano, člověk je odpovědný pouze sám za sebe.“

R7 - „Ne. Člověk si nemá právo sahat na život.“

R8 - „Ne. Jen Bůh má právo rozhodnout. I když dalo by se polemizovat, když člověk

bude trpět bolestmi, jako eutanazie, a tak.“

R9 - *„Ne. Člověk si nemá právo sahat na život.“*

R10 - *„Nikdo si nemůžeme vybrat, kdy chceme a jak chceme zemřít.“*

R11 - *„Jsem křtěnej. Jednou dal Bůh a máma člověku život, a jediný tyhle dva ho mohou vzít. Ne, aby si ho bral člověk sám.“*

R12 - *„Jen když to vidí jako vysvobození ze svého utrpení.“*

R13 - *„Jo, přece ty lidi ví, co dělají.“*

R14 - *„To je těžké takhle říct. Nikdo nemůžeme vědět, co se tomu člověku odehrává v hlavě.“*

R15 - *„Tak to asi ne.“*

Kdybyste mohl mít jakékoliv přání, jaké by to bylo?

R1 *„No, aby ty bezdomovci tak neumírali a lidi se o ně postarali.“*

R2 *„Sehnat práci.“*

R3 *„Najít si ubytování.“*

R4 *„Chtěl by sem se oženit.“*

R5 *„Hodně peněz.“*

R6 *„Abych všechno změnil. Kdybych měl tenkrát rozum, tak bych nezačal fetovat, pít a abych mohl rodičům nahradit to, co mě teď poskytují.“*

R7 *„Abych byl dědečkem, měl vnoučata.“*

R8 *„Žít jako normálně.“*

R9 *„Aby v tomhle státě existovala nějaká spravedlnost. Romové si vykřičí všechno, a když se nám to nelíbí, tak jsme za rasisty.“*

R10 *„Vrátit se domů a nikdy nezažít tenhle život.“*

R11 *„Už se v životě nedostat na ulici.“*

R12 *„Vidět vyrůstat své děti.“*

R13 *„Mít se jako se mají ty ve vládě.“*

R14 *„Tak určitě dát dohromady a začít vídat své děti. Tedy pokud o to budou stát.“*

R15 *„Chtěl bych vyhrát ve sportce.“*

Příloha č. II.

Abstrakt

TAMPÍROVÁ, J. *Etické aspekty bezdomovectví*. České Budějovice, 2014. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra Teologických věd.

Vedoucí práce Mgr. Tomáš Veber, Th.D.

Klíčová slova: Osoba bez přístřeší, hodnoty, zdravotní péče, stát, umírání a smrt na ulici

Diplomová práce se zabývá etickým rozměrem života a umírání člověka na ulici. Práce je věnována etickým otázkám, týkajících se fenoménu bezdomovectví, přičemž se zaměřuje na důstojnost a smysluplnost života na ulici, hodnotový systém těchto osob, který je ovlivněn způsobem jejich života, a na vnímání vlastní smrtelnosti.

Cílem práce bylo analyzovat, jak osoby bez přístřeší v Českých Budějovicích vnímají smysluplnost života a vlastní smrtelnost v rámci svého hodnotového systému a zdali přičítají odpovědnost za svou situaci sobě samým, druhým, případně státu.

Za pomoci kvalitativní výzkumné techniky jsou analyzovány uskutečněné řízené rozhovory s osobami bez přístřeší v jejich přirozeném prostředí, které napomáhají k objasnění vnímání jejich života a umírání na ulici.

Výzkumný soubor byl tvořen 15 osobami bez přístřeší, na území města České Budějovice.

Abstract

TAMPÍROVÁ, J. *Ethical aspects of homelessness - Death on the streets*. České Budějovice, 2014. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra Teologických věd.
Vedoucí práce Mgr. Tomáš Veber, Th.D.

Keywords: homeless person, values, health care, state, dying and death on the street.

Abstract: This thesis deals with ethical dimension of homeless people's life and dying. It is devoted to ethical questions of homelessness phenomenon and is primary aimed at dignity and reasonability of life on the street, value system of homeless persons, influenced by the way of their life, and feeling about their own mortality.

The purpose of this thesis is to analyse how the homeless people feel about the reasonability of life and their own mortality, in the framework of their value system, and about their responsibility for their situation or if they devolve it to others or state.

Using qualitative research techniques it analyses realized controlled interviews with homeless persons in their own environment, that helps to clarify their perception of life and dying on the street.

Research aggregate was made up of 15 homeless persons living in the *territory* of the city *České Budějovice*.